

Onderwerp Voortgangsrapportage 2016-II
en Sleutelrapportage april - juli 2016

Steller P. Scholtens

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 3679116 Bijlage(n) 2

Ons kenmerk 5924256

Datum 23-09-2016 Uw brief van

Uw kenmerk -

Geachte heer, mevrouw,

Met deze brief informeren wij u over de voortgang van de begroting en geven wij een prognose van het resultaat over 2016. Tevens informeren wij u over de realisatie van de bezuinigingen en geven wij de stand van zaken weer van de door uw raad aangemerkte sleutelprojecten (april – juli 2016).

Wij bieden u de volgende rapportages aan:

- Voortgangsrapportages 2016-II (VGR 2016-II)
- Sleutelprojectenrapportage april – juli 2016

De rapportages zijn opgenomen in de bijlagen bij deze brief.

De bezuinigingsrapportage is integraal onderdeel van VGR 2016-II.

De voortgangsrapportage heeft de functie van (bij)sturingsinstrument en het verstrekken van volledige, juiste en actuele informatie over de stand van zaken en voortgang van de begroting. In deze tweede voortgangsrapportage van 2016 informeren wij u over de voortgang van de begroting en geven wij een prognose van het resultaat over 2016. De verwachtingen zijn gebaseerd op de voortgang over het eerste halfjaar van 2016 en de ontwikkelingen tot medio september.

Aard van de rapportages

Terugkijken en vooruitkijken

Een voortgangsrapportage geeft zowel een terugblik als een vooruitblik. Vanuit de realisatie tot en met juni 2016 wordt een inschatting gegeven van de verwachte resultaten van zowel de financiën als de beleidsdoelstellingen van de gemeente over 2016. Verder gaan we in op de stand van zaken van de bedrijfsvoering, zoals de nog niet afgehandelde aanbevelingen van de accountant en rekenkamer, de personele inzet en de externe inhuur. Daarnaast wordt de stand van zaken ten aanzien van de bezuinigingen weergegeven.

De sleutelprojectenrapportage gaat over de realisatie van de projecten in de periode april tot en met juli 2016. Hierin kijken we vooral terug met uitzondering van de stand van de kredieten en de risico's. Wanneer uw raad na juli nog kredieten heeft vastgesteld, geven wij deze ook weer. Daarnaast gaan we in op de belangrijkste risico's.

Stand van zaken en afwijkingen

De sleutelprojectenrapportage geeft de stand van zaken weer. De voortgangsrapportage is vooral gericht op de afwijkingen van beleid en financiën. Het onderdeel bezuinigingen geeft de stand van zaken per peildatum weer.

Voorstel wijziging naar thematische indeling

De sleutelrapportages zijn van oudsher projectmatig ingedeeld. Elk sleutelproject wordt daarbij in een apart hoofdstuk beschreven. Dit belemmert een integrale blik op bredere thema's. We willen daarom voorstellen de rapportages thematisch in te delen. We stellen voor de volgende rapportage in de thema's 'Wonen', 'Bereikbaarheid' en 'Economie' in te delen, en de risico's en de financiën apart te benoemen'.

Rapportage over de paragrafen die uw raad heeft ingesteld

In de voortgangsrapportage rapporteren we over de voortgang van de programma's. Daarnaast heeft uw raad gekozen om, naast de verplichte paragrafen, drie belangrijke thema's/dwarsdoorsneden van de begroting als paragraaf aan te merken: duurzaamheid, integraal gebiedsgericht werken en bedrijfsvoering. Wij hebben deze paragrafen eveneens opgenomen in de voortgangsrapportage.

Prognose besteedbaar resultaat bedraagt 2,3 miljoen euro voordelig

Na verrekening van een deel van de bijzondere resultaten en vrijval incidenteel extra beleid is het verwachte besteedbare resultaat 2,3 miljoen euro voordelig. Verwachte resultaten van in totaal 4,7 miljoen euro zijn niet vrij besteedbaar i.v.m. eerdere besluitvorming door uw raad. Het verwachte resultaat ten opzichte van de begroting is 7,0 miljoen euro voordelig. De prognose is gebaseerd op de realisatie tot met juni 2016 en ontwikkelingen tot en met medio september 2016.

De onderverdeling in het resultaat ziet er als volgt uit:

PROGNOSE 2016	VGR 2016-I	VGR 2016-II	Vershil
Reguliere resultaten	-2.216	4.315	6.531
Bijzondere resultaten	-56	2.668	2.724
Resultaat	-2.272	6.983	9.255
Niet vrij besteedbaar	-1.294	-4.650	-3.356
Besteedbaar resultaat	-3.566	2.333	5.899

Bijzondere resultaten

- Bijzondere resultaten worden tot een minimum beperkt, omdat de bijzondere resultaten buiten de integrale afweging vallen bij de resultaatbestemming.
- Onder bijzondere resultaten worden alleen die resultaten opgenomen waartoe uw raad expliciet heeft besloten.

Toelichting op de prognose

De grootste afwijkingen in de prognose zitten in bijzondere bijstand, extra beleid en Invoering individueel keuzebudget.

Bijzondere bijstand (N 2,1 miljoen euro) - Programma 1. Werk en Inkomen

Op basis van een doorrekening van de cijfers t/m juni verwachten we evenals in de VGR 2016-I een tekort van 1,4 miljoen euro. Daarnaast loopt de kredietverlening aan statushouders vanaf 1 juni 2016 via de bijzondere bijstand. Het COA bepaalt het aantal te huisvesten statushouders. Op basis van deze aantallen verwachten wij (bruto) 846 duizend euro aan kredieten te verstrekken via de bijzondere bijstand. Hiervan lossen statushouders een deel in 2016 af (141 duizend euro); het resterende deel ontvangen we in de komende drie jaar terug. Per saldo verwachten wij voor dit jaar een incidenteel nadeel hierdoor van 0,7 miljoen euro. De totale negatieve afwijking voor de bijzondere bijstand komt dan uit op 2,1 miljoen euro.

Extra beleid (V 5,3 miljoen euro) - Diverse programma's

Op diverse onderdelen wordt vrijval van extra beleid verwacht van in totaal 5,3 miljoen euro. Dit betreft 1,5 miljoen euro incidenteel extra beleid en 3,8 miljoen euro incidentele vrijval van structureel extra beleid. Incidentele vrijval van structureel extra beleid is besteedbaar resultaat. In grote lijnen wordt de vrijval veroorzaakt door vertraging in uitvoering die vooraf niet is te voorzien of in te plannen. De financiële consequenties komen uit:

- Bereikbaarheidsprojecten (V 1,4 miljoen euro structureel)
- Kapitaallasten Forum (V 0,8 miljoen euro structureel)
- Wonen (V 0,5 miljoen euro structureel)
- Sportieve infrastructuur: bouw sportcentrum Europapark, onderhoud Papiermolen en extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn (V 0,5 miljoen structureel)
- Ruil incidenteel/structureel (V 0,4 miljoen euro structureel)
- Outsourcing ICT (V 0,6 miljoen euro incidenteel)*
- Trainees (V 0,4 miljoen euro incidenteel)*
- Kinderboerderij Stadspark (V 0,2 miljoen euro incidenteel)
- Gladheid gele stenen (V 0,1 miljoen euro incidenteel)
- Stijging proceskosten WOZ (V 0,2 miljoen euro incidenteel)

Ad *: Betreft gelden beschikbaar gesteld bij rekening 2015. Gezien dezelfde kenmerken als extra beleid hier verantwoord.

Ervaring uit voorgaande jaren leert dat in de laatste maanden van het jaar pas echt duidelijk wordt hoe groot het bedrag van vrijval extra beleid wordt. Het risico is aanwezig dat de vrijval hierdoor hoger kan uitvallen.

*Invoering Individueel Keuzebudget (N 5,2 miljoen euro) - Programma 14.
Algemene ondersteuning*

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat we daarvoor dit jaar een voorziening moeten treffen. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels worden doorberekend op tarieven (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro).

Toelichting verschil ten opzichte van de VGR 2016-I

Bij de VGR 2016-I is een prognose afgegeven van een nadelig resultaat van 2,3 miljoen euro. Het verschil ten opzichte van de prognose bij VGR 2016-II is 9,3 miljoen voordelig. Dit verschil kan in hoofdlijnen worden verklaard door een tweetal grote posten:

Extra beleid (+ 4,3 miljoen euro)

Zie toelichting bij voorgaande toelichting op de prognose

Resultaat op verkoop gronden (+ 2,0 miljoen euro)

Betreft een positief resultaat van in totaal 2 miljoen euro op de verkoop van gronden die niet in een grondexploitatie zijn opgenomen.

Besteedbaar resultaat

Het verschil tussen de prognose en de besteedbaarheid wordt verklaard doordat een aantal verwachte resultaten die conform afspraken met uw raad met reserves verrekend wordt, dan wel anders gedekt wordt. In de prognose van 7,0 miljoen euro voordeel zijn in ieder geval de volgende verwachte resultaten verwerkt die van invloed zijn op de besteedbaarheid daarvan:

Prognose VGR 2016-II	7,0
Bouwleges	-1,2
Extra beleid (incidenteel)	-1,5
Grondexploitatie	-2,0
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	-0,4
VSD - Wij teams	1,4
VSD – WMO	-1,0
Prognose besteedbaar	2,3

Het verwachte vrij besteedbare resultaat bedraagt 2,3 miljoen euro voordelig. Bovenvermelde bedragen van in totaal 4,7 miljoen euro zijn niet vrij besteedbaar. Incidenteel extra beleid is in principe voor 2 jaar beschikbaar gesteld. De andere bovenstaande resultaten zijn bijzondere resultaten en gaan naar de afzonderlijke reserves hiervoor.

Onzekerheden en ontwikkelingen ten aanzien van de prognose

De prognose is gebaseerd op de realisatiecijfers in het 1e halfjaar en de ontwikkelingen tot medio september. Naast de al vermelde financiële afwijkingen is er een aantal onzekerheden en ontwikkelingen aan te geven ten aanzien van de prognose. In VGR 2016-I zijn een aantal onzekerheden gemeld die hier niet meer terugkomen, omdat deze intussen bekend zijn of (in tijd) opgelost. Dit betreft vrijval voorzieningen Enexis, Noordelijk Belastingkantoor, SW subsidie, Knelpunt schuldhulpverlening en BUIG.

Onzekerheden

Wet Maatschappelijke Ondersteuning Zorg In Natura 18+

We nemen een risico door het actuele verzilveringspercentage van 72% op grond van goedgekeurde en betaalde facturen te extrapoleren naar de prognose 2016. De verzilveringsgraad drukt de gerealiseerde uitgaven voor geleverde zorg uit als een percentage van de financiële verplichtingen die voortvloeien uit de indicaties (het indicatiebedrag). Bij het actuele verzilveringspercentage van 72% is er een negatief resultaat op WMO ZIN 18+ van 4,5 miljoen euro ten opzichte van de begroting. Daarbij is het goed te realiseren dat de zorgkosten stijgen bij hogere verzilveringspercentages. Om dat beeld duidelijk te maken hebben we doorrekeningen gemaakt van verzilveringspercentages van 80% en 90%. De financiële effecten op de zorgkosten bedragen respectievelijk afgerond 1,3 miljoen euro en 2,8 miljoen euro aan extra kosten.

Eigen bijdrage

We baseren de prognose voor eigen bijdrage 2016 op de eigen bijdrage in 2015, gecorrigeerd met vermoedelijke effecten van nieuw beleid of regelgeving.

Tot en met 2014 was een vast patroon dat tegen het einde van het jaar, de opleggingen over de eerste drie periodes behoorlijk volledig waren en dat we op basis daarvan een redelijk betrouwbare prognose voor het hele jaar konden maken. Als we dit toepassen op de opleggingen over de eerste drie periodes van 2016, dan zouden de eigen bijdragen bijna 1,0 miljoen euro achterblijven ten opzichte van onze prognose. We veronderstellen dat de oplegging mede achterblijft omdat zorgaanbieders hun prioriteit leggen bij de facturering aan gemeenten en dat zij nog niet alle geleverde zorg hebben gemeld bij het CAK als gevolg van de factureringsproblematiek. Daarnaast zijn we in gesprek met het CAK over de betrouwbaarheid van de gegevens in de rapportages. Maar het risico bestaat dat, door bij ons op dit moment onbekende oorzaken, de eigen bijdrage werkelijk lager uitvalt.

Bed bad en brood

De regeling zoals wij die op dit moment uitvoeren financieren we voor uit het budget voor Maatschappelijke Opvang. Wij gaan er van uit dat het rijk deze voorfinanciering volledig gecompenseerd in 2016. Op dit moment is er nog geen reëel zicht op een bestuursakkoord en daarmee zijn de inkomsten onzeker. Het maximale risico dat we als gemeente lopen bedraagt 2 miljoen euro.

Financiële ondersteuning statushouders

In de VGR 2016-1 hebben we gemeld dat we in de komende jaren niet alleen te maken krijgen met vluchtelingen in de asielzoekerscentra, die voor wellicht enkele jaren in de stad komen wonen. Ook zal het aantal statushouders dat zich voor langere tijd zal vestigen in onze stad toenemen. Deze statushouders zullen een beroep doen op de algemene bijstand, de bijzondere bijstand en ondersteuning bij re-integratie / maatschappelijke participatie. Dit zal leiden tot een toenemend bijstandsvolume en een toenemende druk op de uitvoering. Het is nog niet duidelijk hoe het Rijk zal omgaan met financiering en compensatie richting gemeenten en levert daarmee een financieel risico op.

Participatiebudget

In juni van dit jaar hebben wij een tussenstand gegeven van de uitgaven uit het P-budget. Op dat moment gingen wij er vanuit dat er zonder extra maatregelen ongeveer 1,1 miljoen euro niet zou worden uitgegeven. We hebben toen besloten om extra te investeren op werkgerichte trajecten, voornamelijk individuele scholing en innovatieve projecten. Hiermee is 0,5 miljoen euro gemoeid.

De verwachte vrijval van 0,6 miljoen op projectgelden binnen Maatschappelijke Participatie zetten we in op de honorering van burgerinitiatieven en gezamenlijke initiatieven met Vernieuwing Sociaal Domein (VSD) rondom Wijkwerken (algemene voorziening in plaats van arbeidsmatige dagbesteding WMO)

Omdat deze nieuwe initiatieven halverwege 2016 worden opgepakt is het nog niet duidelijk of ook alle daarmee gemoeid gaande gelden kunnen worden ingezet.

Herziening van grondexploitaties

In deze voortgangsrapportage is nog geen rekening gehouden met resultaten uit grondexploitaties. Normaal gesproken leggen we in december de herziene grondexploitaties aan u voor. De grondexploitaties zijn dan voorzien van een beoordeling van door accountant. Dit jaar hebben we een nieuwe accountant, waardoor de afstemming over de parameters die we hanteren bij de herziening, pas later van start kon gaan. Daarnaast verwachten we, omdat de accountant nieuw is en omdat de BBV regels voor grondexploitaties zijn gewijzigd, dat de afstemming meer tijd in beslag zal nemen. We verwachten u de herziene grondexploitaties begin 2017 te kunnen aanbieden. U ontvangt hierover nog een afzonderlijke brief.

De gewijzigde BBV regels kunnen invloed hebben op onze parameters. Een van de wijzigingen heeft betrekking op de looptijd van grondexploitaties. De BBV noemt een richttermijn van 10 jaar. Hier kan van worden afgeweken, maar dan moeten risico beheersende maatregelen worden genomen.

Een mogelijke risico beheersende maatregel is het beperken van de opbrengstindexering tot 10 jaar. We moeten nog besluiten hoe we hiermee omgaan. Dit kan effect hebben op het resultaat bij de herziening. Bij de herziening van de grondexploitaties worden de risico's geactualiseerd. Dit kan effect hebben op de benodigde omvang van het weerstandsvermogen en / of het resultaat. In de laatste herziene grondexploitatie Europapark is een risico opgenomen voor de te realiseren grondwaarde in het deelplan Engelse Kamp. Naar aanleiding van gesprekken met de projectontwikkelaar denken we dat niet de volledige opbrengst gerealiseerd kan worden. Definitieve besluitvorming hierover moet nog plaatsvinden. Het effect hiervan nemen we mee in de aankomende herziening en wordt verwerkt in de rekening.

Slot- en nacalculaties

Er staan in de laatste maanden van dit jaar nog een aantal nacalculaties gepland. Momenteel is alleen de prognose van de nacalculatie Oostelijke Ringweg bekend. De resultaten uit de overige nacalculaties kunnen het resultaat nog beïnvloeden.

Ontwikkelingen

(Gedeeltelijke) vrijval reserves

Een aantal reserves zullen (gedeeltelijk) vrijvallen:

- Reserve BWS (Besluit Woninggebonden Subsidies) kan volledig vrijvallen (157 duizend euro): deze regeling bestaat niet meer. De gemeenschappelijke regeling Regio Centraal Groningen (RCG) is geliquideerd en de finale financiële afhandeling is afgerond. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egaliseringsreserve (AER);
- Reserve Wonen boven Winkels kan gedeeltelijk vrijvallen (550 duizend euro): de middelen in de reserve zijn noodzakelijk als buffer voor de participatie van de gemeente Groningen in de NV Wonen boven Winkels. Door verkoop van panden in 2016 kan er reeds een bedrag van 550 duizend euro vrijvallen. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egaliseringsreserve (AER);
- Reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting kan gedeeltelijk vrijvallen (1,385 miljoen euro): de reserve dient ter dekking van de verstrekte geldleningen via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten. De vrijval betreft de toegerekende rente over de reserve over de afgelopen 5 jaar (2010 t/m 2015). De hoogte van de reserve dient gelijk te zijn met de hoogte van het uitstaande leningsaldo bij de SVN. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egaliseringsreserve (AER).

De reserves wonen boven winkels en stimuleringsfonds volkshuisvesting zijn onderdeel van het gemeentelijke weerstandsvermogen. Voorgesteld zal worden de vrijval toe te voegen aan de AER (onderdeel van het weerstandsvermogen). Indien de vrijval anders wordt besteed, vermindert dit het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Bezuinigingen

De totale financiële opgave voor 2016 bedraagt 28,7 miljoen euro aan bezuinigingen. Dit bedrag betreft maatregelen uit de begroting 2016 en een resterende bezuinigingsopgave uit voorgaande jaren (inclusief bezuiniging op de organisatie). Er is hard aan gewerkt om deze bezuinigingen in te vullen en de bezuinigingen worden naar verwachting gerealiseerd. Van de totale opgave wordt volgend afspraken 7,8 miljoen euro gedekt uit de gereserveerde middelen voor frictiekosten. Na verrekening daarvan verwachten wij per saldo voor 2016 een incidenteel voordeel van 243 duizend euro op de bezuinigingen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Peter den Oudsten', with a horizontal line underneath.

de burgemeester,
Peter den Oudsten

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Peter Teesink', with a horizontal line underneath.

de secretaris,
Peter Teesink

RAPPORTAGE SLEUTELPROJECTEN

---

31 MAART 2016 – 31 JULI 2016

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE.....	2
SAMENVATTINGEN.....	3
SPOORZONE GRONINGEN.....	6
OOSTERHAMRIKZONE.....	12
AANPAK RING ZUID.....	17
NETWERKANALYSE HOV-MAATREGELEN.....	21
EEMSKANAALZONE.....	24
EUROPAPARK.....	32
EBBINGEKWARTIER.....	35
MEERSTAD.....	40
WESTPOORT.....	49
GROTE MARKT OOSTZIJDE/FORUM.....	51
ZERNIKE CAMPUS GRONINGEN.....	54

SAMENVATTINGEN

De gemeente Groningen werkt aan elf sleutelprojecten, die voortkomen uit de Structuurvisie van de stad Groningen, en tegelijk ook een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van onze stedelijke programma's. Het gaat derhalve nadrukkelijk niet om elf 'losse' projecten: ze moeten met een integrale bril worden gezien – ook omdat verscheidene projecten meerdere programma's raken.

Om de leesbaarheid van deze rapportage te bevorderen, worden de elf sleutelprojecten hieronder als separate entiteiten behandeld. De belangrijkste ontwikkelingen worden per Programma voor u samengevat. Daarmee volgt deze rapportage de indeling van de vorige rapportages. Deze indeling was gebaseerd op de gemeentelijke begroting.

Omdat, zoals gesteld, een aantal projecten meerdere programma's raakt, vindt u in de samenvatting een aantal projecten onder meerdere programma's terug. Ook vindt u het project Grote Markt terug onder het programma Economie.

Wij informeren Uw raad drie maal per jaar over deze projecten: éénmaal voor de periode t/m 31 maart, éénmaal voor de periode t/m 31 juli, en éénmaal geïncorporeerd in de jaarrekening. De voorliggende rapportage gaat over de periode 31 maart 2016 tot en met 31 juli 2016.

De wijzigingen ten opzichte van de vorige sleutelrapportage zijn geel gearceerd. Los daarvan is deze sleutelrapportage nagenoeg identiek aan de eerste sleutelrapportage van dit jaar.

PROGRAMMA VERKEER EN VERVOER

SPOORZONE/STATIONSGBIED

In uw raadsvergadering van 21 juni heeft u gesproken over het ontwerp bestemmingsplan Hoofdstation. Dit heeft van 16 juni tot 27 juli 2016 ter inzage gelegen. We hebben hierop 7 zienswijzen ontvangen.

In juni hebben wij de PostNL locatie aan de Achterweg aangekocht en toegevoegd aan de scope van het project.

OOSTERHAMRIKZONE

We hebben ons in de afgelopen periode sterk gericht op (onderzoek naar) de nut en noodzaak van een nieuwe autoverbinding. In juni heeft uw raad hierover een principebesluit genomen. Dit vormt het uitgangspunt voor de verdere uitwerking en ruimtelijke inpassing van de ontsluitingsvarianten.

AANPAK RING ZUID

In mei 2016 is het besluit genomen de aanpak Ring Zuid (voorlopig) te gunnen aan Combinatie Herepoort i.o. In juli 2016 is de 'intentieverklaring Ringwegacademie' ondertekend. Hierin is afgesproken dat bij de ombouw van de zuidelijke ringweg werkzoekenden en scholieren volop de kans krijgen praktijkervaring op te doen. De voorbereidende werkzaamheden (kabels en leidingen) vorderen ondertussen gestaag.

EEMSKANAALZONE

De Visie Eemskanaalzone wordt geactualiseerd. In deze actualisatie wordt één samenhangend beeld voor het gebied neergezet. De grondexploitatie Eemskanaalzone 2017 zal daarbij tevens geactualiseerd worden. De nieuwe Visie Eemskanaalzone wordt waarschijnlijk in het voorjaar van 2017 voorgelegd. Daarbij is veel aandacht voor het gebied als onderdeel van het stedelijk

(verkeers)netwerk. Het Berlagetrace is in de zomer van 2016 afgerond. Ook worden twee rotondes aangepast. Ontwerp en kostenraming worden verder uitgewerkt.

HOV-MAATREGELEN

De HOV maatregelen lopen volgens planning. De busbaan Kolendrift is per 10 juli 2016 in gebruik genomen. Voor het knooppunt UMCG Noord heeft uw raad op 8 juni 2016 het definitief ontwerp vastgesteld.

PROGRAMMA WONEN

MEERSTAD

De belangstelling is als gevolg van het in verkoop gaan van nieuwe kavels weer toegenomen. Medio 2016 is TerSluis met in totaal 120 kavels in de verkoop gegaan. Deze ontwikkeling zal gevolgd worden door volgende lanceringen in 2017 en 2018. Ook wordt onverminderd gewerkt aan het versneld afronden van de laatste vlekken in Meeroevers. Dat betekent dat we nu weer volop aanbod in alle segmenten beschikbaar hebben. We verwachten dat over 2016 tot en met 2017 het totaal van de geprognoseerde aantallen daarmee gerealiseerd kan worden.

OOSTERHAMRIKZONE

Er is sprake van zichtbare voortgang in de bouwactiviteiten. Ook nieuwe initiatieven dienen zich aan.

BODENTERREIN/EBBINGEKWARTIER

De in het Ebbingekwartier geplande bouwvolumes vorderen gestaag. Inmiddels is er met de NAM overeenstemming bereikt over aanpak en proces, en in principe ook over vergoeding van de meerkosten.

EUROPAPARK

Op het Europapark zijn meerdere initiatieven voor bouwontwikkelingen (voornamelijk op het gebied van wonen en sport) gestart of volop in ontwikkeling. Bij de plannen op de Kempkensberg is het Rijk ook betrokken.

EEMSKANAALZONE

De woningmarkt trekt ondertussen aan. De Eemskanaalzone kan daarmee uitgroeien tot een belangrijk gebied voor 'centrumstedelijk wonen'. De 'Kop van Oost II' is bijna helemaal verkocht. In het deelgebied 'Boulevard' zal een kwalitatief hoogwaardig woon- en werkmilieu gerealiseerd worden. De renovatie van de woonschepenhaven vordert gestaag.

PROGRAMMA ECONOMIE

WESTPOORT

Inmiddels heeft zich het eerste datahotel (KPN) zich gevestigd op Westpoort. Er lopen nog verschillende andere gesprekken met bedrijven voor vestiging van hun bedrijf. Er is nu in totaal 7 ha verkocht. Het komende half jaar verwachten we nog enkele hectares te verkopen.

EUROPAPARK

De ambitie is om najaar 2016 te starten met de bouw van het Sportcomplex. Daarmee kan het complex conform de oorspronkelijke planning in 2017/begin 2018 opgeleverd worden. Het definitieve ontwerp zal – inclusief kostenraming – in september gereed zijn.

We verwachten in 2017 met de (ver)bouw van het Station Europapark te beginnen.

GROTE MARKT OOSTZIJDE/ FORUM

In 2015 is een pauze ingelast bij de bouw van het Groninger Forum. Inmiddels is de bouw van het Groninger Forum weer volop bezig. De afgelopen maanden is o.a. hard gewerkt aan de opbouw van de twee betonkernen van het Groninger Forum. Bekend werd dat Thomas Müller een hotel in de Oostwand ontwerpt. Voor de locatie Grote Markt-Poelestraat wordt een ontwikkelcompetitie met publieksenquête uitgeschreven.

De gemeenteraad heeft op woensdag 29 juni het ontwerp voor de inrichting van de Nieuwe Markt vastgesteld. De uitvoeringsplanning voor de Nieuwe Markt is sterk afhankelijk van de voortgang bij de omliggende projecten (Groninger Forum, Nieuwe Markt zuidzijde en nieuwe Oostwand) en vindt in fasen plaats. Volgens planning vinden de werkzaamheden plaats tussen eind 2016 en medio 2019.

ZERNIKE CAMPUS GRONINGEN

Op dit moment lopen er meerder gesprekken met bedrijven voor vestiging. Deze gesprekken bevinden zich in een vergevorderd stadium.

SPOORZONE GRONINGEN

VOORTGANG

Gebiedsontwikkeling

Sinds 2010 werken we aan het project Stationsgebied. Op 20 juli 2011 stelde uw raad het voorkeursalternatief voor de lange termijnontwikkeling van het Stationsgebied vast. Deze ontwikkelingsvisie vertolkt onze ambitie voor het gebied en richt zich zowel op de noordzijde (het voorplein tussen Stationsweg en sporen) als op de zuidzijde (tussen sporen en Parkweg). Vanuit deze ambitie is een ontwikkelingsstrategie opgesteld - niet zozeer als eindbeeld, maar vooral als beslissingsondersteunend model. Uw raad heeft deze ontwikkelstrategie op 26 juni 2013 vastgesteld.

Belangrijk element in de ontwikkelingsvisie is de uitgesproken wens om het busstation op termijn naar het zuiden te verplaatsen. Hiervoor zijn in de tweede helft van 2014 verschillende modellen uitgewerkt, in relatie tot de voorgenomen aanleg van een spoorkruisende busonderdoorgang. Tevens is gestart met een verkenning naar mogelijke varianten voor de ontsluiting van het gebied ten zuiden van de sporen. De gemeente is trekker voor de gebiedsontwikkeling aan de zuidzijde van de sporen en de herinrichting van het voorplein. Belangrijke partner bij de ontwikkeling is NS Station. De investeringsopgaven en bijbehorende financieringsmiddelen voor de ontwikkeling van het gebied ten zuiden van de sporen moeten nog in beeld worden gebracht.

Van 25 april tot 2 juni 2014 heeft een actieve dialoog plaatsgevonden voor de spoorzone. In deze actieve dialoog zijn stadgers en andere belanghebbenden gevraagd input te leveren op onder meer de plannen voor aanleg van een busonderdoorgang, aanleg van een fietstunnel (met fietsenstalling aan de zuidzijde) en aanleg van een voetgangerstunnel onder het Hoofdstation. Daarnaast hebben de plannen voor het vierde spoor tussen het Hoofdstation en Station Europapark en de verplaatsing van het opstel terrein naar de Rouaanstraat voorgelegd voor reacties. Alle reacties en planaanpassingen zijn beschreven in de 'reactienota spoorzone Groningen' die uw raad in september 2014 heeft besproken.

Op 18 februari 2015 heeft u het Ruimtelijk Functioneel Ontwerp voor het Hoofdstation en het ambitiedocument 'Mooi' vastgesteld. De afronding van deze documenten vormt een kroon op de werkzaamheden van de afgelopen jaren en is een belangrijke stap voor het project Groningen Spoorzone. Samen met de al in september 2014 vastgestelde lay-out van de sporen zijn de ontwerpuitgangspunten klaar om vastgesteld te worden. Daarmee wordt een nieuwe, meer uitvoeringsgerichte fase van het project bereikt. De plannen zijn in samenhang technisch, functioneel en ruimtelijk beoordeeld en getoetst op financiële haalbaarheid. Geconcludeerd kan worden dat de beoogde omvangrijke en ambitieuze ingrepen in het kader van Groningen Spoorzone kunnen worden waargemaakt.

De impact van het project Groningen Spoorzone is op stedelijk niveau en regionaal groot. De bereikbaarheid per spoor wordt voor de komende decennia verbeterd en sluit aan op de ingrepen in het regionale HOV-systeem. Met de aanleg van de busonderdoorgang wordt de Stationsweg ontlast en wordt de mogelijkheid gecreëerd voor de gewenste toekomstige verplaatsing van het busstation naar de zuidzijde van de sporen. Hierdoor ontstaan kansen voor de herinrichting van het voorplein en het verbeteren van de loopstroom naar de binnenstad.

In juni hebben wij de PostNL locatie aan de Achterweg aangekocht en toegevoegd aan de scope van het project. Hierdoor is nu gekozen voor een korte(re) busonderdoorgang, waarbij de Blauwe Brug komt te vervallen. Deze aankoop geeft ook kans om een zogenaamd gestrekt busstation te realiseren. Een gestrekt busstation houdt in dat alle bussen langs één perron komen te staan,

waardoor er geen conflicten tussen bus en reizigers kunnen optreden. Bovendien kunnen we zo de Rivierenbuurt een 'voorkant' geven.

Op 20 januari 2016 heeft u het voorontwerp bestemmingsplan Hoofdstation besproken in uw raadsvergadering. Daarnaast heeft u op 30 maart 2016 een krediet ter beschikking gesteld voor de realisatie van de ondergrondse fietsstalling die aan de zuidzijde van het Hoofdstation zal worden gerealiseerd. Ook voorziet het betreffende besluit in de realisatie van parkeren op het maaiveld op de Oostflank van het Hoofdstation, het aansluiten van alle fietsstallingen in het stationsgebied op het Fiets Route Informatie Systeem (FRIS) en is besloten tot het verwijderen van de Blauwe Brug. Daarnaast zijn de uitgangspunten van het boekje 'Mooi Extra' vastgesteld als opmaat voor de verdere uitwerking van de uitgangspunten voor een op te stellen vormgevingsdocument en het Aanbestedingsdossier.

In uw raadsvergadering van 21 juni heeft u gesproken over het ontwerp bestemmingsplan Hoofdstation. Het ontwerp bestemmingsplan heeft van 16 juni tot 27 juli 2016 ter inzage gelegen. We hebben hierop 7 zienswijzen ontvangen.

De verplaatsing van het opstel terrein biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van Stationsgebied Zuid, met de nader vorm te geven zudentree als bijzondere opgave. De voetgangerstunnel (met vrije interwijkpassage over de hele breedte) en de fietstunnel heffen daarbij de barrièrewerking van het spoor op. In de plannen krijgen ook de monumentale elementen ruimschoots aandacht. Het monumentale stationsgebouw wordt weer geactiveerd doordat de hoofdentree centraal in de loopstromen staat en het verbrede perronplein kan samen met het monumentale stationsgebouw, het seinhuis en de kappen een visitekaartje voor Groningen vormen. Ten behoeve van de gebiedsontwikkeling aan de Zuidkant zullen in de komende periode de uitgangspunten worden geformuleerd zodat op basis daarvan het Stedenbouwkundig plan kan worden opgesteld. Hierover wordt ook de buurt geconsulteerd. Ook zullen we een marktanalyse uitvoeren om grip te krijgen op het te realiseren programma in het gebied.

Spoorse ingrepen (transfer, spoorconfiguratie en opstel terrein)

Transfer

In de raadscommissie R&W van 2 oktober 2013 is de unanieme voorkeur uitgesproken voor een tunnel als transfervariant (versus een pasarelle over de sporen heen), met als uitgangspunt dat het een reizigerstunnel moet zijn met interwijkfunctie (in maatvoering en 24-uur openstelling). De stuurgroep Spoorzone heeft in navolging hiervan op 11 oktober 2013 de tunnelvariant als basis voor verdere uitwerking vastgesteld. Op basis van de keuze voor een tunnel wordt het loopstromenmodel geactualiseerd in relatie met ketenvoorzieningen (ten behoeve van de maatvoering) en zijn functionaliteit en ruimtelijke kwaliteit in de eerste helft van 2014 verder ontworpen. ProRail is trekker voor dit onderdeel.

Spoorconfiguratie

In maart 2014 heeft uw college in navolging van de stuurgroep Spoorzone haar voorlopige voorkeur uitgesproken voor spoorconfiguratie B4. Uw raad is hierover per brief van 11 maart 2014 geïnformeerd. De spoorconfiguratie B4 maakt het doortrekken van treinen van Leeuwarden naar Station Europapark mogelijk, hetgeen als ambitie was geformuleerd in de vastgestelde HOV visie eind 2013. U heeft in september 2014 ingestemd met de spoorconfiguratie B4.

Opstel terrein

De provincie Groningen heeft al in september 2012 op basis van een uitgebreide alternatievenstudie de locatie Rouaanstraat als voorkeurslocatie voor het uit te plaatsen opstel terrein vastgesteld. De planologische inpassing van het opstel terrein zal plaatsvinden aan de hand van een Provinciaal Inpassingsplan. De eerste informatiebijeenkomsten voor de omgeving hebben begin maart 2014

plaatsgevonden. Daarnaast is het opstelterrein tijdens de actieve dialoog aan de orde geweest. Het voorontwerp PIP heeft van 20 januari tot 3 maart 2015 ter inzage gelegen.

De gezamenlijk spoorse ingrepen hebben een investeringsniveau van circa € 205 miljoen en worden betaald vanuit RSP en regionale middelen. De provincie is opdrachtgever.

Fietstunnel

In de raadscommissie van 2 oktober 2013 heeft uw raad verzocht om de mogelijkheid te onderzoeken voor een fietsverbinding onder de sporen door. Dit onderzoek is ingezet en de verschillende varianten zijn in beeld gebracht. Ze vormden onderdeel van de actieve dialoog. De gemeente is trekker voor dit onderdeel. In de raadsvergadering van september 2014 lag een voorstel om u uit te spreken over de aanleg van een spookruisende fietstunnel met aansluitende fietsstalling. Daarnaast deden wij u een voorstel voor de financiële dekking van deze twee projecten. Uw raad heeft op 18 februari 2015 een principebesluit genomen over de realisatie van een fietstunnel en ondergrondse fietsenstalling aan de zuidzijde van het Hoofdstation. Deze fietsenstalling voorziet in 5000 stallingsplaatsen. Inmiddels zijn de financiën gehard en ligt er een positieve *second opinion* – uitgevoerd op kosten en risico's. Uw raad heeft op 30 maart 2016 een krediet ter beschikking gesteld voor de realisatie van de fietstunnel, ondergrondse fietsenstalling, het maaiveld parkeren op de Oostflank en het aansluiten van alle fietsenstalling op het FRIS.

Busonderdoorgang

De mogelijkheden tot aanleg van een spookruisende busonderdoorgang zijn onderzocht (ter uitvoering van de ambities in de HOV visie). Daarbij geldt als uitgangspunt dat de tunnel zowel met een busstation aan de noordzijde, alsook met een busstation aan de zuidzijde kan functioneren. De aanleg van een busonderdoorgang is als ambitie geformuleerd in de HOV-visie die eind 2013 is vastgesteld en biedt kansen voor een directe aansluiting van de HOV-as west. Daarnaast biedt de onderdoorgang kansen voor aansluiting van de bussen uit het zuiden. De provincie is trekker voor dit onderdeel. De investeringen bedragen naar schatting € 30 miljoen. **De aankoop van de Post NL locatie geeft kansen om de busonderdoorgang te optimaliseren.**

Met de aanleg van de busonderdoorgang kan de Stationsweg worden ontlast, hetgeen een kans biedt voor de inrichting van het voorplein en het ontwarren van de verkeersknoop ter hoogte van de Werkmanbrug. Daarnaast biedt het een kans voor het naar voren halen van de realisatie van een zuidelijke entree van de (voetgangers)tunnel. Voor het creëren van een zuidelijke entree is inmiddels binnen het budget van de busonderdoorgang geld gereserveerd. U heeft in september 2014 tezamen met de spoorconfiguratie ingestemd met de realisatie van de busonderdoorgang. Provinciale Staten heeft in maart 2015 hiervoor een realisatiebesluit genomen en daarmee het krediet ter beschikking gesteld, samen met de andere onderdelen van de spookknoop.

Gebiedsontwikkeling Zuidzijde

Door de verplaatsing van het opstelterrein naar de locatie Rouaanstraat wordt aan de zuidzijde van het station de mogelijkheid gecreëerd het gebied (groot ca. 3,5 ha) te herontwikkelen. Hiermee ontstaat de kans de Rivierenbuurt beter te laten aansluiten op de binnenstad, ook door aansluitend een programma te realiseren in combinatie met goede (verkeers)ontsluitingen voor bewoners, fietsers en reizigers. We werken momenteel aan het formuleren van de uitgangspunten voor dit programma. De uitgangspunten zullen wij medio november aan uw raad voorleggen.

Organisatie

In het project Groningen Spoorzone werken de provincie Groningen, ProRail, NS, Ministerie van Infrastructuur en Milieu en gemeente Groningen samen. Besluitvorming vindt plaats in de gezamenlijke stuurgroep

De gemeente is primair verantwoordelijk voor de gebiedsontwikkeling ten zuiden van de sporen, de herinrichting van het voorplein en de fietstunnel (en stallingen). De provincie is risicodragend verantwoordelijk voor de spoorse ingrepen (transfer, spoorconfiguratie en opstelterrein). De provincie is opdrachtgever voor ProRail, hiertoe gedelegeerd door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Op 14 maart 2014 is de Samenwerkingsovereenkomst Spoorknop Groningen getekend, volgend op een eerder gesloten intentieovereenkomst uit 2011. In de samenwerkingsovereenkomst zijn de uitgangspunten voor de samenwerking en planontwikkeling verwoord.

In de samenwerkingsovereenkomst zijn de volgende deelprojecten onderscheiden:

- Uitbreiden en verbeteren van de transfer op station Groningen (extra perrons, een perrontunnel die ontworpen en uitgevoerd wordt om tevens te kunnen fungeren als interwijkverbinding ter voorbereiding op de eventuele realisatie van de zuid-entree zoals bedoeld in Deelproject 11, alsmede aanpassing van het/de vigerende bestemmingsplan(en), aanpassing(en) aan het Stationsgebouw die het gevolg zijn van de uitbreiding en/of verbetering van de transferfunctie);
- Realisatie van verhuurbare ruimten ter vervanging;
- Zijperron station Groningen Europapark;
- Verbetering en uitbreiding spoorconfiguratie, incl. opheffen overweg Esperantostraat;
- Realisatie van een nieuw opstelterrein en vrijmaken bestaand terrein;
- Aanpak van knelpunten op het stationsplein;
- Realisatie van een busonderdoorgang onder het stationsemplacement en de aansluitende infrastructuur;
- Realiseren van verhuurbare ruimten "extra";
- Fietsparkeren Stationsgebied noordzijde;
- Fietsparkeren Stationsgebied zuidzijde;
- Realisatie entree zuidzijde transfer-/interwijktunnel;
- Gebiedsontwikkeling en -inrichting stationsgebied zuidzijde;
- Herinrichting Stationsgebied noordzijde;
- Busstation;
- Vernieuwing Herewegviaduct;
- OVCP voorzieningen tijdelijke situatie;
- OVCP voorzieningen definitieve situatie;
- Fietstunnel;

Communicatie

Van 25 april tot 2 juni 2014 heeft actieve dialoog plaatsgevonden. Op de inloopmarkten zijn in totaal bijna 450 belangstellenden geweest. Daarnaast zijn nog verschillende informatieavonden gehouden met direct aanwonenden. In totaal zijn 92 reacties ontvangen met daarin ruim 200 geformuleerde reacties op de plannen. De actieve dialoog heeft op een aantal onderdelen geleid tot voorstellen voor planwijziging en daarnaast een aantal onderzoeksopdrachten.

Daarnaast is er afgelopen periode intensief contact geweest met onder meer de bewoners van Helperzoom ten behoeve van de realisatie van een derde perron van station Europapark Groningen. Uw raad heeft op 24 juni 2015 het bestemmingsplan Station Groningen Europapark vastgesteld.

Van 1 juni tot 3 juli 2015 is met de omgeving een "inloopmarkt" georganiseerd over de kansen die het vertrek van Post NL geeft aan het project - met een geoptimaliseerde busonderdoorgang en ruimtelijk inpassing met de Rivierenbuurt. Deze dialoog heeft meer dan 200 belangstellenden (met

80 reacties) getrokken. Veel belanghebbenden zien een meerwaarde in een optimalisatie van de busonderdoorgang.

Van 25 november 2015 tot 20 december heeft het voorontwerp bestemmingsplan Hoofdstation ter inzage gelegen. U heeft het reactierapport daarover op 20 januari in uw raadsvergadering besproken.

Op 28 juni 2016 is een inloopbijeenkomst geweest om omwonenden en andere belanghebbenden te informeren over het ontwerp bestemmingsplan Hoofdstation. Zo'n 65 belangstellenden hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Het ontwerp bestemmingsplan heeft van 16 juni tot 27 juli inzage gelegen.

RISICO'S

Groningen Spoorzone

- Ambitieniveau en investeringen

De financiële opgave voor de gemeente is direct verbonden aan de door de gemeente geformuleerde ambitie om het gebied ten zuiden van het spoor te ontwikkelen tot een aantrekkelijk stedelijk gebied en aan de noordzijde van het station de verbinding met de binnenstad te verbeteren en het voorplein op te knappen. Willen we in de toekomst deze ambities waarmaken, dan zal dat te zijner tijd (forse) investeringen met zich meebrengen. De omvang van die investeringen zal afhangen van nadere planuitwerking, planfasering, en beschikbare (i.e. beschikbaar gestelde) middelen. Gedacht kan worden aan het realiseren ketenvoorzieningen, aanpassingen hoofdontsluiting Parkweg-Parkwegviaduct/Emma-viaduct, vormgeving entree zuidzijde, grondverwerving, bodemsanering, bouw- en woonrijp maken, aanpassingen voorplein, busstation en plankosten.

- Tijd

De spoorse onderdelen van het project Groningen Spoorzone hebben een dwingend tijdpad in verband met de nieuwe spoorconcessie in 2020 en het RSP budget. Beoogd wordt de uitvoeringswerkzaamheden te hebben afgerond voor 2020 (start aanbestedingsprocedure voorjaar 2016 voor de spoorse onderdelen (4de spoor met voorzieningen) en start aanbestedingsprocedure overige onderdelen medio 2016).

- Kansen voor gebiedsontwikkeling

Om verlies van kansen te voorkomen - mede gelet op de langjarige gebiedsontwikkeling aan de zuidzijde- is het van belang dat de gemeente tijdig haar elementen inbrengt (bijvoorbeeld fietstunnel, vormgeving zuidentree) en door actieve planvorming voorkomt dat op korte termijn aan te leggen infrastructuur toekomstige gebiedsontwikkeling blokkeert.

- Veelheid aan belangen

De samenwerking tussen partijen verloopt goed en de overlegstructuur is in maart 2014 vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Het continue transparant maken van belangen en het tijdig identificeren van eventuele tegenstrijdigheden is voorwaardelijk voor een gestructureerde planvorming.

FINANCIEN

De gemeente is initiatiefnemer voor de aanleg van een spoorkruisende fietstunnel, ondergrondse fietsenstalling, maaiveld fietsparkeren Oostflank en het aansluiten van alle fietsenstallingen op het FRIS. U heeft hierover op 30 maart 2016 een besluit genomen. Voor de spoorse onderdelen is de provincie Groningen risicodragend opdrachtgever. Het betreft een investering van circa €200 miljoen. De gemeente draagt (getrapt) bij via het RSP, bijdrage Raamwerk Regiorail (14,9 mln) en een bijdrage van het Rijk uit het programma Ruimte voor de fiets. Voor de aanleg van de fietstunnel (€

11,3 mln.) de ondergrondse fietsenstalling (€ 16,5 mln.), Oostflank maaiveldparkeren (1,2 mln) en aansluiten van alle fietsenstallingen op het FRIS (0,56 mln) zal de provincie risicodragend opdrachtgever zijn. De kosten voor aanleg van de beoogde busonderdoorgang (met aansluitende infrastructuur) worden geraamd op €20 miljoen. Beoogde dekking komt uit RSP-middelen. De provincie zal fungeren als opdrachtgever.

Stand van de kredieten

Raadsbesluit 17 december 2008, nr. 6 g	€ 300.000
Raadsbesluit 22 april 2009, nr 6 b, nr.412	€ 242.000
Raadsbesluit 17 februari 2010, nr. 603)	€ 458.000
Raadsbesluit 17 november 2010, nr. 6g	€ 851.000
Raadsbesluit 30 november 2013, nr. 8c	€ 490.000
Raadsbesluit 23 april 2014, nr. 6k	€ 500.000
Raadbesluit 24 september 2014 nr. 6d	€ 500.000
Raadsbesluit 18 februari 2015 nr. 8c1	€ 1.000.000
Raadsbesluit 30 maart 2016 nr. 8c	€ 44.260.000
Totaal	€ 48.601.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016 € 4.430.756,25

OOSTERHAMRIKZONE

VOORTGANG

Inleiding

Marktpartijen zien de Oosterhamrikzone als een belangrijk ontwikkelgebied voor nieuwe woningen: er wordt momenteel volop gesloopt, gesaneerd, en gebouwd. Ook speelt de Oosterhamrikzone een belangrijke rol in de bereikbaarheidsopgave van de noordoostelijke stadsdelen, het Ebbingekwartier/Healthy Ageing Campus en het UMCG. Uw raad heeft in juni 2016 een principebesluit genomen voor een nieuwe autoverbinding. Hiermee zijn de uitgangspunten vastgesteld voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de Oosterhamrikzone. Ook spelen er vraagstukken als jongerenhuisvesting, parkeerproblematiek en de gevolgen van een nieuwe autoverbinding door de wijk. Reden te meer om een open en transparant proces te doorlopen met betrokken partijen en de omgeving.

Principebesluit autoverbinding Oosterhamrikzone

Uw raad heeft in november 2013 de Routekaart Oosterhamrikzone ontvangen. Dit vormde het nieuwe vertrekpunt voor de toekomst van dit gebied. In de Routekaart werden 2 ontwikkelscenario's geschetst. Enerzijds een eigenstandige ontwikkeling van de Oosterhamrikzone – scenario 'De Wijk - en anderzijds een ontwikkeling die uitgaat van een nieuwe autoverbinding – het scenario 'Stadsas'.

In uw principebesluit van juni 2016 heeft u het kader gepresenteerd voor de toekomstige ontwikkeling van de Oosterhamrikzone (raadsvoorstel Principebesluit autoverbinding Oosterhamrikzone #5715156). Uw raad heeft bij het principebesluit uitgesproken om:

- Zich te laten informeren over de afspraken met de bewonersorganisaties over het vervolgproces;
- Zich te laten informeren hoe het proces wordt vormgegeven voor de herinrichting van de Oosterhamrikkade zuidzijde en hoe tegemoet kan worden gekomen aan de vragen/verzoeken/eisen aangaande de tuintjes;
- Om een 'knip' van de Petrus Campersingel als aanvullende maatregel te onderzoeken.

Komende periode gaan wij aan de slag met de planuitwerking van de drie verbindingsvarianten en de uitgangspunten die hierbij zijn vastgesteld. Dit doen wij niet alleen: dit gaan we oppakken met de betrokken bewonersorganisaties en de omgeving.

Voorkeursvariant vervanging Gerrit Krolbrug

Uw raad heeft ingestemd met de voorkeursvariant voor de vervanging van de Gerrit Krolbrug (raadsvoorstel #5732056). De voorkeursvariant houdt rekening met onze ambitie om de Korreweg opnieuw in te richten als een straat waar de veiligheid en comfort van fietsers en de doorstroming van het fietsverkeer voorop staat. Deze opgave leidt in onze ogen pas echt tot succes als het autoverkeer op de Korreweg niet groeit van 4000 naar 6000 auto's per etmaal. Daarom streven wij naar een afname met minstens de helft van het huidige aantal auto's - beperkt tot bestemmingsverkeer in de wijk. Met andere woorden: de Korreweg fungeert dan niet meer als stadsdeelontsluiting.

Dit is het geval bij de aanleg van een alternatieve autoverbinding via de Oosterhamrikzone. Dat betekent ook dat we mee kunnen gaan met een oplossing voor de Gerrit Krolbrug die niet de uiterste grenzen opzoekt vanuit het huidige gebruik.

Ook voorkomen we - als er besloten wordt een nieuwe autoverbinding via de Oosterhamrikzone aan te leggen - dat er sprake is van een zwaar overgedimensioneerde brug. We menen met de

voorzittende voorkeursvariant een goed evenwicht te hebben gevonden tussen het gebruik nu en het beoogde gebruik op middellange termijn. Daarmee kan deze variant worden bestempeld als 'no-regret' variant. Daarmee is hij dus geen variabele meer in de planvorming voor de Oosterhamrikzone en de Korreweg en kan Rijkswaterstaat de verdere stappen zetten tot de noodzakelijke vervanging.

In uw besluit heeft u uitgesproken dat in de uitwerking van de varianten voor de Oosterhamrikzone ten minste één optie aan u wordt aangeboden waarbij de Gerrit Krolbrug voor autoverkeer wordt afgesloten.

Planning

In de komende periode willen we integraal inzoomen op het gebied tussen de Bedumerweg en Vinkenstraat/Thomas à Theussinklaan. Wij willen dit in werksessies samen oppakken met de direct betrokken bewoners(organisaties). De uitkomsten van dit traject willen we delen via een inloopbijeenkomst in de wijk. Dit leidt tot een voorstel voor een voorkeursvariant in medio 2017.

Woningbouw Oosterhamrikkade 76

Op deze voormalige ABN-AMRO locatie heeft Nijhuis een bouwaanvraag ingediend (36 jongerenappartementen).

Woningbouw Oosterhamrikkade 78

Voor deze locatie is een bouwaanvraag ingediend voor 16 jongereneenheden. Direct bouwrecht is mogelijk.

Woningbouw Oosterhamrikkade 82

Het bouwplan van Kooi met 32 jongerenappartementen is opgeleverd en bewoond.

Woningbouw Oosterhamrikkade 84-88

Op dit zijn we bezig met de grondsaneringswerkzaamheden voor de Oosterhamrikkade 84-88. Hier worden 18 stadsvilla's gerealiseerd. Direct naast dit gebied worden een tweetal jongerenappartementencomplex gerealiseerd.

Woningbouw Oosterhamrikkade 102 -118

De ontwikkelaars KUUB en Nijhuis ontwikkelen deze locatie tot 'Stadsvilla's', grondgebonden woningen, met mogelijkheden tot het creëren van woon-werkeenheden, beneden-bovenwoningen of geclusterde eenheden (geen studio's, minimaal 60 m²) in drie tot vier bouwlagen. Zij worden aan de achterzijde via een (vent)weg ontsloten. Parkeren gebeurt op eigen terrein. De doelgroepen betreft meerpersoonshuishoudens, zoals jonge stellen, gezinnen en senioren. De bouw is bijna afgerond.

Oosterhamrikkade noordzijde, locatie C

Dit deelproject is momenteel on hold gezet in afwachting van de uitkomsten van de voorkeursvariant voor een nieuwe autoverbinding .

Oosterhamrikkade noordzijde, Noorderbad

Het Noorderbad heeft na het vertrek van de bibliotheek nog een beperkte functie voor enkele bedrijfjes. Andere functies dienen zich niet aan. Vandaar dat de eigenaar van het gebouw op ons verzoek het initiatief genomen heeft voor een herontwikkeling tot wooncomplex, ook om zo een betere garantie te hebben dat dit gebouw met zijn monumentale waarden (rijksmonument) voor de toekomst behouden kan blijven. De doelgroep hier betreft senioren. Het bouwplan is in de fase van voorbehandeling. Vanwege de monumentale kwaliteiten is sprake van een diepgaande beoordeling door meerdere adviesorganen.

Oosterhamrikkade zuidzijde, locatie D

Ook deze locatie is on hold gezet in afwachting van de uitkomsten van de voorkeursvariant voor een nieuwe autoverbinding.

Oosterhamrikkade 5-9 'Plan M' (voormalig distributiecentrum UMCG)

Dit plan van ontwikkelaar Urban Interest is vrijwel afgerond. De laatste fase is nog in aanbouw en wordt in dit najaar opgeleverd. Samen met de woonbootbewoners van het aangrenzende deel van de kade hebben we een bescheiden plan gemaakt voor de herinrichting en vergroening van de kade. Ook sluiten we bruikleenovereenkomsten met woonschepigenaren voor het gebruik van tuintjes. Dit plan wordt in het najaar uitgevoerd.

Alfa-Laval

De sloopwerkzaamheden van de Alfa Laval-locatie zijn afgerond. Momenteel vinden de voorbereidingen plaats voor de grondsanering. Het ontwikkelrecht voor deze locatie is tot en met 31 december 2016 gegund aan ontwikkelaar AM. In deze periode wordt getracht om overeenstemming te krijgen over het bouwplan, de voorwaarden en de grondprijs.

Oosterhamrikkade zuidzijde

In de brief van 19 augustus 2014 (kenmerk: 4514288) hebben we u geïnformeerd over twee nieuwe initiatieven. Te weten de 'Oude Taxicentrale' (OHK zz 103-107) en een plan voor de 'Biemanslocatie' (OHZ zz 115-117).

Oosterhamrikkade 103-107 'Oude Taxicentrale'

In het bouwplan 'oude taxicentrale' worden 180 appartementen voor jongeren tussen de 20 en 28 gerealiseerd, met 27 parkeerplaatsen. Het ontwerp is energiezuinig, en biedt de mogelijkheid uit te breiden naar grotere eenheden. De huidige opzet vraagt een beperkte aanpassing van het bestemmingsplan. De mogelijkheden voor projectfinanciering (in het kader van het Bouwoffensief) voor de Oude Taxicentrale worden onderzocht. De omgevingsvergunning is verleend en de sloop van de huidige bebouwing is gestart. Tegen de omgevingsvergunning is beroep ingesteld. De rechtbank heeft in haar uitspraak van 10 augustus 2016 het beroep ongegrond verklaard.

Oosterhamrikkade 115-117 'Plan Biemanslocatie'

Ontwikkelaar Esprit heeft de gemeente medio 2014 benaderd met een initiatief voor een complex gericht op jongerenhuisvesting. De plannen verkeren in de uitwerkingsfase. Het betreffen in totaal 165 wooneenheden. Deze appartementen worden gerealiseerd op grond die deels in het bezit van de gemeente is, en deels in bezit is van Nijestee. Een voorbehandeling van welstand is afgerond.

Oosterhamrikkade 97-101 'Superlofts'

Voor deze locatie zijn we in gesprek met KUUB voor een bijzondere vorm van CPO (particulier opdrachtgeversschap). De gedachte is om hier een complex van Superlofts te ontwikkelen – een concept van Marc Koehler Architects. Superlofts is een nieuw woonconcept waarbinnen bewoners hun eigen droomloft kunnen samenstellen binnen een vast ruimtelijk en financieel kader. Het Superloft-concept komt zo tegemoet aan de wensen van kopers met een unieke lifestyle op zoek naar op maat gemaakte woningen of casco klushuizen. Deze ontwikkeling draagt bij aan de differentiatie in bewonersgroepen in de Oosterhamrikzone.

Inrichting oever Oosterhamrikkade zuidzijde

In de voorverkenning naar verkeerskundige varianten voor de autoverbinding (bundeling, circuit en splitsing) is naar voren gekomen dat de Oosterhamrikkade zuidzijde een onderschikte verkeersfunctie heeft. Dit biedt de mogelijkheid om het gesprek te openen met de

woonschippbewoners voor de herinrichting van de Oosterhamrikkade. Uw raad wordt geïnformeerd over de uitkomsten van dit proces.

Broedplaats Paradijsvogelstraat

Leegstandsbeheerder Carex heeft de Paradijsvogelstraat 10-13 in de afgelopen jaren getransformeerd tot een succesvolle Broedplaats waar de creatieve industrie een thuishaven heeft gevonden. Wij zijn met Carex overeengekomen dat zij de Broedplaats tot 2019 verder mogen ontwikkelen. De gemeentelijke eigenaarslasten worden hierbij tot een minimum beperkt. Carex heeft de panden van een facelift voorzien.

Toentje & Stadswerf

Samen met Nijestee, bewoners en Toentje/Voedselbank hebben we een traject opgestart om het bouwterrein van Nijestee in te richten als een tijdelijk stuk stad, gefinancierd vanuit bewonersparticipatie en ondersteund door het gemeentelijk armoedebeleid. Eind 2013 is Toentje geopend. Nijestee heeft inmiddels het terrein, waar Toentje deel van uitmaakt, verkocht aan een ontwikkelende partij. Deze is voornemens om hier een programma met grondgebonden woningen te realiseren. Om die reden is Toentje verplaatst naar een groenstrook in het Pioenpark (tussen de Oliemuldersweg en Struisvogelstraat). De moestuin is ingericht en in gebruik. Zodra de omgevingsvergunning is verleend voor de kassen en containers wordt Toentje feestelijk geopend. Wensen vanuit de buurt om de resterende ruimte te benutten voor buurtvoorzieningen (sport-/speelvoorzieningen) worden meegenomen.

Ulgersmaweg 32 - Locatie Simmeren

Op de locatie Simmeren (oostzijde Van Starckenborghkanaal) is in de loop van 2015 begonnen met een spoedsanering. Deze spoedsanering, het verwijderen van de oliedrijfslaag, is uitgevoerd en afgerond in maart 2016. De overige ernstige bodemverontreiniging is nog aanwezig.

Dit terrein is in beeld voor de vestiging van een AZC.

Initiatief fietssteigerbrug Oosterhamrikbaanbrug VBNO en Gjaltema

Vereniging Bedrijven Noord Oost (VBNO) en steigerbouwer Gjaltema hebben een initiatief ingediend voor het aanleggen van een fietssteigerconstructie aan de Oosterhamrikbaanbrug. Deze constructie is onderzocht en financieel als zelfstandig project niet haalbaar. De mogelijkheid voor een fietsroute wordt nu meegenomen in de uitwerking van de verbindingsvarianten voor een nieuwe autoverbinding.

RISICO'S

Naast de algemene risico's zijn de volgende risico's specifiek van toepassing:

- Ten aanzien van de locatie Simmeren speelt een aanvullend risico met betrekking tot de kosten van saneren in verband met de asbest en overige verontreinigingen;
- Een risico is de uitgifte van woningbouw en bedrijfsterreinen. Inmiddels heeft zich een kentering in de markt voltrokken zoals hiervoor al is beschreven; de markt trekt weer wat aan;
- Voor de hele zone geldt dat bodemsanering en sloopkosten een hoog risico meebrengen. Voor saneringswerkzaamheden geldt over het algemeen dat we – op voorhand - weten dat er vervuiling is. Daarom kunnen we vooraf een uitgebreide inventarisatie uitvoeren, waardoor we de risico's beter kunnen inschatten. Voor sloopkosten is een m³-prijs neergezet die kan fluctueren - afhankelijk van wel of geen asbest;
- Voor de Oosterhamrikzone geldt het risico op leegstand en verpaupering. Hiervoor is een actieplan (=Routekaart) opgesteld dat onderdeel uitmaakt van de nieuwe ontwikkelingsstrategie. Inmiddels lijkt dit risico aardig te zijn verminderd;
- Inmiddels is in het bestuurlijke overleg vastgesteld dat de aanpak van de Gerrit Krolbrug vooral een aangelegenheid van het Rijk is en dat de regio verantwoordelijk is voor de verbinding door

de Oosterhamrikzone. Wij schatten in dat de mogelijkheden voor financiering door het commitment van de provincie groter zijn geworden. Maar zekerheid over financiering hebben we niet. Wel hebben we onze deelname aan het zogenaamde "ringssparen" voortgezet. In dit fonds van de provincie zijn projecten als de aanpak van ring West, de ontsluiting van het stationsgebied en het Oosterhamriktracé opgenomen. Wij willen deze opgaven samen met de provincie verder uitwerken om zo ook zicht te krijgen op de financiële ruimte voor de aanleg van een Oosterhamriktracé.

FINANCIËN

De totale kosten van de grondexploitatie worden geraamd op € 50.657.000. De grondopbrengsten worden geraamd op € 29.711.000. Aan bijdragen is € 22.857.000 op eindwaarde geraamd, waarvan per 1 april € 20.304.000 is gerealiseerd en geboekt. Kosten, bijdragen en opbrengsten resulteren in een sluitende exploitatiebegroting.

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	39.773.000
-------------------------------------	------------

AANPAK RING ZUID

HISTORIE

- 19 december 2014; aankondiging start aanbestedingsprocedure;
- 27 februari 2015: aanmeldingstermijn voor de aanbesteding van het project Aanpak Ring Zuid;
- 17 maart 2015: publicatie selectiebesluit aanbesteding van het project Aanpak Ring Zuid;
- 23 september 2015: brief over tussenuitspraak Raad van State over Tracebesluit;
- 17 februari 2016: publicatie Wijzigings-tracebesluit, start beroepsprocedure;
- 11 maart 2016: Drie gegadigden hebben een bieding gedaan voor de opdracht om de zuidelijke ringweg om te bouwen;
- 15 april 2016: voornemen tot voorlopige gunning aan combinatie Herepoort i.o;
- 12 mei 2016: besluit voorlopige gunning aan Combinatie Herepoort i.o;
- 15 juli 2016: ondertekening intentieverklaring Ringwegacademie.

VOORTGANG

Eind 2014 is de aanbesteding van het project Aanpak Ring Zuid gestart met de publicatie van de aankondiging. Op 15 april 2016 hebben wij uw raad medegedeeld wie het project mag uitvoeren. De winnende combinatie Herepoort i.o. bestaat uit Max Bögl Nederland BV, Züblin Nederland BV, Oosterhof Holman Infra BV, Koninklijke Sjouke Dijkstra BV, Roelof Wegenbouw BV en Jansma Drachten BV. Bij de aanbesteding is niet alleen beoordeeld op prijs, maar ook op kwaliteit, waaronder de ruimtelijke kwaliteit. De gegadigden konden daarnaast extra scoren op het voorkomen van verkeershinder, meer duurzaamheid en maatregelen om de risico's van het project te beperken. Een en ander zal later worden toegelicht.

De combinatie Herepoort i.o. gaat het project realiseren voor een prijs van 388 miljoen euro incl. BTW. De aanbesteding heeft plaatsgevonden onder concurrentie. Dit heeft geleid tot een aanbidding die onder de plafondprijs ligt. Dit biedt extra financiële zekerheid om eventuele tegenvallers op te vangen. Herepoort geeft dat ca 70 % van de omzet zal neerslaan in de regio, via de inzet van lokale partijen en leveranciers. Op het moment van gunning op 14 april 2016 ving de zogenaamde Alcatel-termijn aan. Dit is een periode van drie weken, waarbinnen de andere gegadigden bezwaar kunnen maken tegen het gunningsbesluit. Op 12 mei is het gunningsbesluit genomen, onder voorwaarde van een onherroepelijk Tracébesluit.

De Raad van State heeft op 1 september 2016 een zitting over het Wijzigingsbesluit voor de ombouw van de zuidelijke ringweg gehouden. Op dit Wijzigingsbesluit zijn bij de Raad van State in totaal vijf reacties binnengekomen. Het gaat om vier zienswijzen en één beroep. In principe doet de Raad van State binnen zes weken na de zitting een definitieve uitspraak.

De voorbereidingen voor de ombouw van de zuidelijke ringweg vorderen gestaag. Vlakbij de zuidelijke ringweg liggen honderden (drinkwater)leidingen, (elektriciteits)kabels en rioolbuizen. Veel ervan liggen op de plaats van de toekomstige werkzaamheden. Daarom startten de gemeente Groningen en nutsbedrijven, zoals Waterbedrijf Groningen, Enexis en KPN en hun aannemers met het verleggen van deze kabels en leidingen. In aanloop naar deze werkzaamheden zijn op een aantal plekken rond de zuidelijke ringweg voorbereidende onderzoeken gedaan. In totaal duurt de hele ondergrondse operatie drie à vier jaar. Dit is ook afhankelijk van de precieze planning die de toekomstige opdrachtnemer van de zuidelijke ringweg maakt.

Ongeveer 75 wijkbewoners kwamen naar de inloopbijeenkomst in speeltuingebouw Helpman-Oost over de start van de verkeersmaatregelen. De verkeersmaatregelen in de wijk lopen vooruit op de aanleg van de Helperzoomtunnel. De maatregelen houden de wijk veilig voor voetgangers en fietsers als de verkeersstromen veranderen. Op verzoek van de scholen in de wijk zijn de verkeersmaatregelen vervroegd uitgevoerd. Belangrijke aanpassingen zijn het vergroten van het 30 km/uur-gebied, het veranderen van rijrichtingen om de situatie rond de scholen veiliger te maken, het verhogen van kruispunten om verkeer af te remmen en het makkelijker maken voor voetgangers om over te steken. De werkzaamheden vonden plaats tussen mei en september 2016.

In het stadhuis van Groningen zijn 15 juli 2016 de handtekeningen gezet onder een bijzondere samenwerking onder de noemer Ringwegacademie. Aankoop Ring Zuid, de MBO-instellingen Alfa-college, Noorderpoort en Terra en de aannemer Combinatie Herepoort hebben afgesproken dat bij de ombouw van de zuidelijke ringweg werkzoekenden en scholieren volop de kans krijgen praktijkervaring op te doen. Naast een contractverplichting van 5 miljoen euro voor 'social return' wil Combinatie Herepoort 63 stageplekken en 24 afstudeerplekken aanbieden.

RISICO'S

Ten behoeve van de risicobeheersing zijn de belangrijkste risico's van het project in beeld gebracht, en zijn beheersmaatregelen benoemd. Deze risico's verschuiven gedurende het proces en worden dan ook continue geactualiseerd. Dit voorjaar is de risicoanalyse voor de vervolgfase gehouden.

Aardbevingsbestendig bouwen kwalificeren wij hier niet als risico aangezien er sluitende afspraken over de verantwoordelijkheid liggen in de realisatieovereenkomst, en correspondentie vanuit het Rijk. Indien partijen zich niet committeren aan de afspraken ontstaat er mogelijk een nieuw risico voor het project.

De belangrijkste risico's van de aanbestedingsfase zijn hieronder benoemd:

1) *Optimalisaties kunnen niet worden gerealiseerd.*

De realisatie van een ontbrekende schakel in het nieuwe Zuiderplantsoen, een fiets- en voetgangersverbinding ter hoogte van de huidige Esperanto-kruising, is een diepe wens van de stad, en maakt onderdeel uit van een optimalisatiepakket. Ook in dit optimalisatiepakket zitten een 'groene aankleding' van het nieuwe Julianaplein, de ingang van de verdiepte ligging, en het realiseren van een volledige aansluiting ter hoogte van de Europaweg. Alle optimalisaties maakten onderdeel uit van de uitvraag aan de aannemers. De winnende bieding van Combinatie Herepoort is dus inclusief de drie optimalisaties. Dezen kunnen daarmee binnen budget gerealiseerd worden. Dit onder voorbehoud dat er zich geen onevenredig grote tegenvallers voordoen tussen het moment van gunning en het herijkingsmoment een jaar na gunning, en de waarborging van de planologische inpassing van deze optimalisaties.

2) *Verwerking van eisen naar contract is onvoldoende, of eisen zijn van onvoldoende kwaliteit of integraal*

De gekozen aanbestedingsvorm is 'design & construct'. Dit betekent dat de aannemer een ontwerp maakt op basis van systeem- en proceseisen, deels gevoed door klanteisen van beheerders en stakeholders. Als de eisen incompleet, kwalitatief onvoldoende zijn, conflicteren of anders geïnterpreteerd worden door de aannemer, beïnvloedt dit de kwaliteit en het proces. Door meer tijd voor de voorbereiding te nemen kan het risico beheerst worden. De gemeente heeft in het najaar van 2015 ingestemd met de verwerking van de eisen voor de onderdelen die in eigendom van de gemeente komen. Het risico is daarmee beheerst.

3) Kabels en leidingen voor planfase onderschat

De zuidelijke ring Groningen (ZRG) ligt op een knooppunt van kabels- en leidingen. De verleggingsopgave wordt bemoeilijkt door de beperkte aanwezige ruimte. Het risico bestaat dat er onvoldoende tijd is genomen voor een goed overzicht van de opgaven en alternatieven, wat zich uit in risico's in tijd, geld en omgeving. Voor de gemeente zelf kan dit aan de orde zijn voor de riolering. Op 24 maart 2016 heeft het college een kredietaanvraag voorgelegd aan de raad voor de verlegging van de riolering.

4) Meer overlast voor omwonenden en bedrijven ervaren tijdens de ombouw dan vooraf vastgesteld

Ondanks de uitdaging aan de aannemer om slim te bouwen (plannen) en daardoor de hinder te beperken, kan de omgeving de overlast zwaarder ervaren dan vooraf ingeschat. Dit risico vraagt naast een goede contractvoorbereiding ook goede informatievoorziening over bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid tijdens de bouw. De communicatie hierover moet adequaat en helder zijn, dienstverlening klantgericht.

5) Versoberingen in de scope

De drie partners werken met een taakstellend budget. Dit vraagt om een goede projectbeheersing. Mochten overschrijdingen die niet financieel in het project op te vangen zijn zich voordoen, dan zijn versoberingen in de scope aan de orde. Dit kan ten koste gaan van de kwaliteit en omgeving.

FINANCIEN

Voor de ZRG is een budget beschikbaar van € 624 miljoen euro (€ 424 mln. RSP gelden, € 200 mln. MIRT gelden). De samenwerkende partijen betalen de kosten van inzet van mensen en middelen ten behoeve van de planfase en realisatie uit dit bovenstaande budget.

Voor de kosten van de voorbereiding van het in 2009 gepresenteerde BVA voor de Zuidelijke Ringweg Groningen heeft u op 17 december 2008 (€ 400.000) en 25 november 2009 (€ 500.000) kredieten beschikbaar gesteld, totaal € 900.000. Dit betreft zowel de kosten voor de projectorganisatie als ook interne uren en kosten. Bij deze laatste gaat dan om het beoordelen van de producten van de projectorganisatie, ambtelijke en bestuurlijke advisering, strategische adviezen en proceskosten.

Voor de voorbereiding tot en met eind 2010 heeft u op 20 oktober 2010 een krediet van € 500.000 beschikbaar gesteld, waarmee het totaal aan voorbereidingskosten op € 1,4 miljoen euro komt. Het benodigde aantal uren voor beoordeling en advisering bleek in 2010 echter lager dan geprognosticeerd, waardoor er voldoende krediet resteerde voor beoordeling en advisering voor het grootste gedeelte van 2011.

De kosten voor het beoordelen van de producten van de projectorganisatie en de ambtelijke en bestuurlijke advisering heeft uw raad in januari 2012 een krediet van €250.000 beschikbaar gesteld. Daarna is in juni 2012 een nieuw krediet vastgesteld van €375.000 wat toereikend moet zijn tot en met het 2e kwartaal 2013.

Voor 2013 heeft uw raad middelen ter beschikking gesteld voor plankosten voor grote infrastructuurprojecten in de programmabegroting. De stand van de uitgaven per 31 maart 2016 is € 2.573.000. Het krediet is eind 2015 verhoogd van € 2.600.000 naar € 2.930.000.

Stand van de kredieten (gemeentelijke plankosten)

Besluit 17-12-2008	400.000
Besluit 25-11-2009	500.000
Besluit 20-10-2010, 6g	500.000
Besluit 25-01-2012	250.000
Besluit 20-06-2012, 7b	375.000
Besluit 12-06-2013, 6k – 26 juni 2013	200.000
Besluit 02-07-2014, 6d	375.000
Besluit 16-12-2015, 5m	330.000
Totale toegestane kosten	2.930.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 augustus 2016	€ 2.598.337
---	-------------

NETWERKANALYSE HOV-MAATREGELEN

Op 30 oktober 2013 heeft uw raad de geactualiseerde Regiovisie Groningen-Assen vastgesteld. Een veranderende opgave en veranderde financiële omstandigheden maakten dit noodzakelijk. Naast de actualisatie van de Regiovisie is ook de regionale Netwerkanalyse herzien. Ook heeft de raad een nieuwe gezamenlijke HOV-visie vastgesteld, als uitwerking voor het openbaar vervoer. Samen met de provincie Groningen hebben wij daar een aanvullend maatregelenpakket van samen 95 miljoen euro aan gekoppeld, om spoedig een kwaliteitsstap te maken voor het openbaar vervoer.

VOORTGANG

In de HOV-visie is een groot aantal maatregelen opgenomen die tot doel hebben de doorstroming en regelmaat van het busverkeer in de stad te verbeteren. Dit moet naast kwaliteitsverbetering leiden tot een reductie van de exploitatiekosten. De uitvoering van de HOV-maatregelen is opgedeeld in drie tranches.

- Tranche 1 (uitvoering gereed voor de nieuwe busdienstregeling 5 januari 2014);
- Tranche 2 (uitvoering gereed voor de nieuwe busdienstregeling 31 december 2014);
- Tranche 3 (uitvoering gereed voor de start van de ombouw Zuidelijke Ringweg).

Maatregelen bus.

Met de busmaatregelen van ambitieniveau 1 en 2 uit de netwerkanalyse worden de maatregelen bedoeld die het mogelijk maken dat;

- de bussen op de drie HOV-assen kunnen rijden;
- de binnenstad van Groningen kan worden ontlast;
- de reizigersgroei in de stad kan worden opgevangen;
- een kwalitatief beter product kan worden aangeboden aan de reiziger.

Het is van belang dat deze maatregelen snel worden uitgevoerd zodat de drie bus HOV-assen gereed zijn voordat de grote werkzaamheden aan de Zuidelijke Ringweg van start gaan. Daarnaast zijn we bij snelheid gebaat om de exploitatiekosten niet verder te laten oplopen, en het openbaar vervoer betaalbaar te houden.

Vanwege het verschil in planproces zijn alle maatregelen uit ambitieniveaus 1 en 2 bus uit de HOV-visie verdeeld in drie tranches. Hiermee heeft u met de vaststelling van de HOV-visie ingestemd.

Tranche 1:

- twee richtingen busverkeer op Damsterdiep noordzijde;
- aanleg langshalte Stationsweg noordzijde t.h.v. stadsbalkon;
- aanpassen VRI en stopstreden kruising Zaagmuldersbrug;
- halte Damsterdiep nabij Oostersluis;
- halte aan HOV-as West ter hoogte van Stadspark incl. voetpad naar Peizerweg;
- halte Buitenhof aan Peizerweg ter hoogte van Hunsingolaan;
- looproute IKEA-Europaweg opwaarderen;
- Europapark aanleg plasvoorziening;
- aanpassing haltes op langere bussen.

Alle maatregelen die nodig zijn voor het kunnen rijden van de dienstregeling die op 5 januari 2014 in werking is getreden zijn inmiddels gereed. Bij het Damsterdiep is overigens gekozen voor het scheiden van de bussen. Zowel aan de noord- als zuidzijde rijden nu bussen.

De realisatie van de halte aan HOV-as West ter hoogte van het Stadspark wordt betrokken bij de realisatie van een nieuwe busremise. Naar verwachting zijn de meeste maatregelen eind 2014 gereed.

Tranche 2:

- keerlus Ruischerbrug;
- afsluiting Herebrug voor autoverkeer;
- VRI Petrus Campersingel-Hanzeplein;
- Oostersingel doorstroming;
- samenvoeging twee haltes Beijum;
- opheffing haltes Meedenpad;
- opheffing haltes Oosterstraat en Gelkingestraat;
- opwaarderen haltes en uitbreiding DRIS;
- toegankelijke haltes 2014;
- opruimen haltes die vanwege vervallen lijn 4 niet meer noodzakelijk zijn.

Tranche 3:

- 3 haltes in Lewenborg samenvoegen tot 2 haltes;
- realisatie bushaltes bij de Gasunie ;
- Singeldam;
- overstap knooppunt UMCG Noord;
- Kolendrift;
- doorsteek Johan van Zwedenlaan;
- overstap Oost-West op HOV –as bij Corpus den Hoorn;
- halte Groningen Zuid (Noord-Zuid) bovenop viaduct.

De keerlus Ruischerburg valt onder de verantwoordelijkheid van de provincie en is inmiddels gereed. Bovendien wordt de afsluiting van de Herebrug voor autoverkeer betrokken in het onderzoek naar de doorstroming van de Stationsweg en de binnenstadsvisie. Mogelijk heeft het afsluiten van de Hereweg voor deze modaliteit een negatieve invloed op de bereikbaarheid van de binnenstad tijdens de ombouw van de zuidelijke ringweg.

Het merendeel van de aan te pakken of te verwijderen haltes zijn inmiddels gereed. De VRI aan de Petrus Campersingel is ook aangepast. Het merendeel van de DRIS is inmiddels geplaatst.

Het onderhoud aan de Oostersingel is afgelopen najaar grotendeels uitgevoerd. De trottoirs worden dit voorjaar samen met de vervanging van de gasleidingen aangepakt. De busbaan Kolendrift is per 10 juli 2016 in gebruik genomen. Voor het knooppunt UMCG Noord heeft uw raad op 8 juni 2016 het definitief ontwerp vastgesteld.

De doorsteek Van Zwedenlaan heeft een lagere prioriteit gekregen (al vindt nog overleg plaats met de Suikerunie), terwijl het geschikt maken van de op- en afritten van de Westelijke ringweg ten behoeven van bussen afkomstig van de nieuwe busremise aan de Peizerweg aan het project is toegevoegd. Verder is er voor gekozen om de planvorming van de Singeldam op te schorten en te betrekken bij de planvorming Oosterhamriktracé (Gerrit Krolbruggen) en voor de doorstroming van de bussen eerst in te zetten op tijdelijke maatregelen op de kruising van het Oosterhamriktracé met de JC Kapteijnlaan. Deze tijdelijke maatregel is inmiddels uitgevoerd. Verder is duidelijk geworden dat de realisatie van een bushalte Groningen Zuid op het viaduct technisch en verkeerstechnisch niet mogelijk is. Om deze reden is er voor gekozen om de huidige bushaltes op de opritten te verbeteren en hier doorstromingsmaatregelen te nemen. Dit ontwerp wordt de komende tijd uitgewerkt. Daarnaast zijn de doorstromingsmaatregelen Stationsweg uitgevoerd.

RISICO'S

De belangrijkste risico's waaruit financiële tegenvallers kunnen voortvloeien zijn:

- vertraging van planologische procedures door zienswijzen & (hoger) beroep;
- scope-wijzigingen/aanvullende opdrachten.

FINANCIEN

Alle maatregelen uit de tranches zijn globaal geraamd. Met de provincie Groningen is afgesproken dat tekorten/overschotten bij de maatregelen uit de netwerkanalyse Groningen - Assen met elkaar kunnen worden uitgewisseld. Bij een tekort dienen maatregelen versoerd te worden.

Met de provincie is afgesproken de investeringsruimte te beschouwen als een gesloten financieringssysteem, en eventuele vrijvallende investeringsruimte in te zetten binnen het totale maatregelenpakket. Normaal gesproken valt vrijval terug naar de algemene middelen en vindt vandaar uit een integrale afweging plaats over de inzet van de vrijval.

In het geval van een gesloten financieringssysteem zijn positieve resultaten niet meer integraal afweegbaar (zoals gebruikelijk op basis van de financiële spelregels), maar worden ze ingezet binnen het totale maatregelenpakket netwerkanalyse Groningen - Assen. Nadelen dienen binnen het gesloten systeem te worden opgevangen. Mocht na uitvoering van alle maatregelen blijken dat er financiële middelen overblijven dan vloeit dit geld terug en kan er een integrale afweging plaats vinden.

Stand van de kredieten

Besluit 26-11-2013, nr. 7a	19.189.000
Besluit 24-09-2014 nr. 6i	150.000
Totaal toegestane kosten van het plan	19.339.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	6.399.120,75
-------------------------------------	--------------

EEMSKANAALZONE

VOORTGANG

In 2006 is de Visie Eemskanaalzone vastgesteld door uw raad. Met deze visie hebben we de richting bepaald voor het gebied als onderdeel van het stedelijk (verkeers)netwerk, als uitbreiding van centrumstedelijk wonen en als aanjager van de Groninger economie met ruimte voor bedrijvigheid en grootschalige detailhandel. Daarbij is de zone dé aangewezen plek voor de aansluiting van Meerstad op de gehele Stad, met een hoogwaardige verbinding met de binnenstad.

Sinds 2008 hebben we te maken gekregen met een flinke economische crisis en voortschrijdend inzicht ten aanzien van de ontwikkeling van het gebied zowel bij onszelf als bij de betrokken (markt)partijen. Er zijn er diverse veranderingen geweest die onze blik op het gebied hebben veranderd. Infrastructureel is het project RegioTram (inclusief lijn naar Meerstad) beëindigd, is de ombouw van de zuidelijke ringweg met het project Aanpak Ring Zuid concreet geworden en legt de fietsstrategie andere accenten voor een verbinding naar Meerstad dan voorheen. Daarentegen zijn andere deelprojecten in het gebied (nader toegelicht hieronder) reeds uitgevoerd, dan wel in uitvoering. Nu ook de markt voor ontwikkeling van woningbouw, grootschalige detailhandel en bedrijvigheid na een flinke stilstand weer aantrekt, is nu het juiste moment om de lijn voor de komende jaren opnieuw uit te zetten.

Daarom gaan we de Visie Eemskanaalzone actualiseren. In deze actualisatie komen alle sectorale belangen en invloeden bij elkaar, waarmee we één samenhangend beeld voor het gebied neerzetten, dat we vervolgens samen met alle betrokken partijen gaan uitwerken en tot uitvoer brengen. We inventariseren het toekomstig (te verwachten en gewenste) programma en onderzoeken welke aanpassingen van de verkeersinfrastructuur daarbij eventueel nog noodzakelijk is. De grondexploitatie Eemskanaalzone 2017 zal daarbij tevens geactualiseerd worden.

We verwachten de nieuwe Visie Eemskanaalzone, inclusief een uitvoeringsprogramma en de grondexploitatie, in het voorjaar van 2017 aan u voor te kunnen leggen.

In de hieronder verder uitgewerkte rapportage worden de verschillende deelprojecten nader toegelicht

Kop van Oost II

Ontwikkelaar Heijmans ontwikkelt de 2^e fase van de Kop van Oost (Houtunielocatie). Het plan is aangepast aan de huidige marktomstandigheden met meer grondgebonden woningen in plaats van appartementen. Wij hebben meegewerkt aan de hiervoor noodzakelijke wijziging van het bestemmingsplan. Momenteel is fase 1 en 2 verkocht. Men is druk bezig om de werkvoorbereiding voor de laatste fase op te starten. Bijna gehele plan is inmiddels verkocht.

Berlagetracé

Opstarten en afronden van deze laatste werkzaamheden was mede afhankelijk van de benodigde verwervingen van onder meer Sontweg 15, 17 en 19. Met alle partijen is nu overeenstemming: Sontweg 19 is inmiddels aangekocht door de gemeente, en weer doorverkocht aan Sontweg 17, en Sontweg 17 is vrijwel verbouwd. Voor Sontweg 15 is vorig jaar de omgevingsvergunning aangevraagd en inmiddels is het nieuwbouwplan voltooid. Ook zijn de panden van Sontweg 15, 17 en 19 met circa 12 meter ingekort, waardoor ook het laatste deel van het Sontwegtracé gerealiseerd kan worden. Zomer 2016 is daarmee het hele tracé afgerond.

Sontwegtracé

In april 2011 heeft uw raad besloten het Sontwegtracé verder uit te werken. In november 2012 is het uitvoeringsplan Sontwegtracé door de raad vastgesteld (raadsvoorstel RO12.3141549).

Het Sontwegtracé bestaat uit de realisatie van vijf verschillende deelprojecten:

1. Sontweg, reconstructie fase 1 – aanpak Europaweg (klaar);
2. Sontweg, reconstructie fase 2 (klaar);
3. Eltjo Ruggeweg, aansluiting Sontweg en Bornholmstraat (klaar) ;
4. Sontbrug (op 19 augustus 2015 opgeleverd, nog te realiseren zijn de restpunten en het groenplan);
5. St. Petersburgweg, aansluiting Oostelijke Ringweg (klaar).

Sontbrug

Qua financiële omvang en risico is de Sontbrug het belangrijkste onderdeel binnen het Sontwegtracé. In november 2012 is uw raad akkoord gegaan met het definitief ontwerp Sontwegtracé, de daaraan gekoppelde begroting van € 65 miljoen en het dekkingsvoorstel. Op 18 december 2013 is deze begroting van € 65 miljoen met € 9,1 miljoen naar beneden bijgesteld tot het niveau van € 55,9 miljoen, hoofdzakelijk naar aanleiding van de aanbesteding van de Sontbrug. Werkzaamheden zijn nagenoeg afgerond, de uitvoering van de restpuntenlijst en groenwerkzaamheden zijn de afgelopen maanden uitgevoerd i.v.m. seizoensgebonden werkzaamheden (groen). De financiële balans rondom de Sontbrug zal eind dit jaar worden opgemaakt .

Na 18 december 2013 is de integrale grondexploitatie EKZ twee keer herzien, waarvan de laatste herziening in de raadsvergadering van 16 december 2015 is vastgesteld. Binnen deze laatste herziening is het deelgebied Sontwegtracé op verschillende onderdelen aangepast. Eén van de belangrijkste aanpassingen is dat er een bedrag is meebegroet voor de aansluiting op de Oostelijke ringweg. Tegenover de verschillende doorgevoerde ophogingen binnen dit deelcomplex Sontwegtracé stonden ook verschillende doorgevoerde verlagingen.

Per saldo zijn de begrote uitgaven binnen Sontwegtracé bij de laatste herziening van eind 2015 bijgesteld van € 55,9 miljoen naar € 49,5 miljoen.

Duurzaamheid, ecologie en kunst (€ 1.520.000)

Bij het vaststellen van het uitvoeringskrediet voor het Sontwegtracé formuleerde uw raad een aantal wensen op het gebied van duurzaamheid, ecologie en kunst. Binnen het aanbestedingstraject Sontbrug hebben we conform het raadsbesluit 2,5% duurzaamheid in plaats van 5% meegenomen. Wel hebben wij in het EMVI criterium het aspect duurzaamheid betrokken. De BAM (aan wie het project Sontbrug gegund is) heeft een duidelijke extra waarde toegevoegd, waarmee we extra in duurzaamheid investeren, passend binnen de aanbesteding. Daar waar in eerste instantie € 980.000 aan duurzaamheid is geschrappt, heeft BAM voor zo'n € 835.000 aan extra duurzaamheidstaken op zich genomen. Zouden we de overige, eerder bezuinigde duurzaamheidsaspecten alsnog meenemen, dan gaat het om (€ 980.000 - € 835.000 =) € 155.000. Eenzelfde keuze geldt voor de ecologie-ambities (€ 350.000) en het toepassen van kunstuitingen (€ 190.000).

Na realisatie van het totale project Sontwegtracé en indien middelen beschikbaar zijn, zullen we u voorstellen of en op welke wijze de resterende duurzaamheids- ecologie en kunstambities (€ 695.000) kunnen worden gerealiseerd. Zodra de financiële balans is opgemaakt komen we hierop bij uw raad terug.

Verlaging dekking Sontwegtracé

In de laatst herziene begroting van 16 december 2015 is voor het deelgebied Sontwegtracé behalve het investeringsniveau eveneens de dekking verlaagd, door verlaging van de bijdrage van Meerstad.

Het eerdere aanbestedingsvoordeel van de Sontbrug kan ook invloed hebben op de subsidiabele kosten en daarmee op de te ontvangen subsidiebijdrage. Voor dit risico is een voorziening opgenomen in het project.

Samengevat volgt dan dit beeld:

Dekking van de investeringen is als volgt

• bijdrage Meerstad (in 2016/2017):	€ 16,14 miljoen;
• bijdrage RSP-overig:	€ 18,00 miljoen;
• bijdrage FES:	€ 12,00 miljoen;
• bijdrage BDU:	€ 5,00 miljoen;
Totaal	€ 51,14 miljoen

Haven

Op 18-12-2013 is de Revitalisering Woonschepenhaven inclusief taakstellend budget van € 4,7 mln door de raad vastgesteld. Op basis van besluitvorming bedroeg het krediet € 5.194.000 (€ 5.000.000 + € 194.000 uit het verleden). In april 2015 heeft uw raad ingestemd het krediet en budget voor het project Revitalisering Woonschepenhaven te verhogen met € 506.000 van € 5.194.000 naar € 5.700.000,-

Het plan heeft betrekking op een divers aantal zaken. Er wordt groot onderhoud aan de steigers uitgevoerd waardoor het comfort voor de gebruikers toeneemt en de levensduur van de steigers verlengd wordt. In overleg met het waterschap is besloten de binnendijk tussen het clubgebouw en het Eemskanaal te verbreden en te verhogen. Hierdoor neemt de sterkte (en de toekomstbestendigheid) van de dijk toe. De bodem van de haven wordt gebaggerd tot een diepte van 1,40 meter ten opzichte van het streef(water-)peil. Ter hoogte van de steigers blijft de huidige streefdiepte van 1,20 meter gehandhaafd in verband met de stabiliteit van de steigers. Daarnaast worden de nutsleidingen en openbare verlichting vernieuwd en de woonboten aangesloten op het aan te brengen riool. Daarnaast worden de wegen en parkeerplaatsen nieuw aangebracht en wordt de afsluitdeur tussen Eemskanaal en Woonschepenhaven vernieuwd.

In oktober 2014 heeft de aanbesteding van de werkzaamheden plaatsgevonden. De opdracht is gegund aan een geselecteerde aannemer. De aannemer heeft zijn inschrijving gebaseerd op de randvoorwaarden die wij als gemeente op basis van de vooronderzoeken hebben gesteld. De afgelopen periode zijn aanvullende onderzoeken door de aannemer uitgevoerd, zoals beschreven in het contract. De aannemer heeft vervolgens de melding gedaan dat enkele onderdelen in- en rondom de haven in slechtere staat verkeren dan de vooronderzoeken hebben aangetoond. Inmiddels heeft uw Raad in april 2015 besloten extra budget ter beschikking te stellen om ook achterstallig onderhoud (meerwerk) uit te voeren. Het betreft de onderdelen steigers, damwand binnendijk en oever buitendijk. De werkzaamheden zijn inmiddels in volle gang.

- Uitvoering

Inmiddels naderen we gestaag het einde van de realisatie. Verwachting is dat de werkzaamheden fysiek eind oktober 2016 zijn afgerond. Het risico "stagnatie a.g.v. weerstand vanuit de bewoners" is veelvuldig opgetreden en heeft de uitvoering vertraagt (9 maanden later gereed dan gepland). Voor de Opdrachtnemer (ON) heeft dit geresulteerd in een kostenpost waarvoor hij een claim heeft ingediend bij de gemeente. Momenteel zijn wij hierover in onderhandeling met de ON/aannemer. Dat de onderhandeling uitmondt in een juridisch conflict is een risico maar wordt niet hoog ingeschat. Het financiële risico dat (een deel van) de claim als terecht wordt beoordeeld is wel aanwezig. Het risico van stagnatie, veroorzaakt door de omgeving/bewoners, is vroegtijdig (vooruitlopend op de realisatie) herkend. Echter, in het projectbudget is voor de dekking hiervan geen post onvoorzien opgenomen. Dekking van dit financiële risico moet plaats vinden vanuit de posten Onvoorzien zoals opgenomen in de totale GREX Eemskanaalzone.

De burgemeester heeft recent een werkbezoek gebracht aan de Woonschepenhaven. Dit was een positief en constructief bezoek.

Visie Eemskanaalzone – deelgebied Boulevard

Dit deelgebied zal meegenomen worden in de actualisatie van de visie. In het deelgebied 'Boulevard' zal een kwalitatief hoogwaardig woon- en werkmilieu gerealiseerd worden, waarbinnen hoogwaardige langzaam-verkeer verbindingen gerealiseerd worden die de schakels vormen tussen de binnenstad (fietsvoetgangerbrug), vaarrecreatie, economische zone en Meerstad (fast lane fietspad). Een gebied dat attractief is om te wonen, werken en te verblijven.

P+R Meerstad

30 oktober 2013 heeft uw raad ingestemd met de geactualiseerde netwerkanalyse Regio Groningen-Assen. Onderdeel van deze actualisatie is de HOV-visie, waarin we de toekomst van busvervoer in de stad en regio weergegeven. P+R Meerstad maakt onderdeel uit van deze plannen. Op dit moment is het ontwerp bijna definitief en zal worden voorzien van raming. De uitvoering van de P&R zal plaatsvinden in 2016/2017.

Rotonde Oostelijke ring

Sluitstuk van het Sontwegtracé is de verbetering van de verkeersdoorstroming bij de aansluiting van de Sint Petersburgweg op de Oostelijke Ringweg. Aan weerszijden van de Oostelijke Ringweg liggen op dit moment enkelstrooks rotondes. Sinds de opening van de Sontbrug in de zomer van 2015 zijn door het succes van de brug wel problemen met de verkeersdoorstroming ontstaan, met regelmatig wachtrijen op de St Petersburgweg tot gevolg. Door het keren van het economische tij, de ruimtelijk-economische ontwikkelingen die weer op gang komen (Eemskanaalzone, Meerstad), zal de problematiek gestaag gaan toenemen. In de oorspronkelijke planontwikkeling Eemskanaalzone werd al rekening gehouden met mogelijk onvoldoende capaciteit van de huidige rotondes in de toekomst. Uit onderzoek blijkt dat met een capaciteitsuitbreiding van de rotondes het knelpunt kan worden opgelost en in de benodigde kwaliteit voor de HOV-busverbinding naar de P&R en Meerstad kan worden voorzien. Daarvoor moet de westelijke rotonde worden omgebouwd tot een meerstrooksrotonde en moet de oostelijke worden voorzien van een bypass richting de toerit naar de Oostelijke Ringweg.

Op dit moment werken wij het ontwerp en kostenraming verder uit. De maatregelen aan de westelijke rotonde zijn onderdeel van de financiering van het gehele project Sontwegtracé. De bypass bij de oostelijke rotonde is opgenomen in de RSP-subsidie voor de aanleg van P+R-Meerstad. Mede gelet op de aanvang van de werkzaamheden in het kader van de Aanpak Ring Zuid en de rol die het Sontwegtracé dan kan spelen als alternatieve route, streven we er naar de reconstructie van de rotondes en de aanleg van P+R Meerstad medio 2017 te hebben afgerond.

RISICO'S

- Infrastructuur

Het risicoprofiel van het Sontwegtracé bestond uit de drie volgende onderdelen:

1) Reserve onvoorzien – Sontbrug (€ -):

Toen eind 2013 de aanbestedingsresultaten bekend waren, was het noodzakelijk om een risico op te nemen. De risicoreserve binnen het project werd daarbij opgesplitst in twee delen. Het grootste gedeelte hiervan had betrekking op de Sontbrug. De omvang van de post onvoorzien c.q. risicoreserve met betrekking tot de aanbesteding van de Sontbrug bedroeg destijds € 4,2 miljoen (25% van het gunningsbedrag van de Sontbrug e.o. van circa € 17

miljoen). Deze post onvoorzien staat binnen de huidige herziening niet langer meer opgenomen.

2) Weerstandsvermogen – overig Sontwegtracé (€ 1,2 miljoen):

Het benodigde weerstandsvermogen binnen het project is bij de laatste herziening van eind 2015 opgehoogd van € 0,8 miljoen naar € 1,2 miljoen. Het benodigde weerstandsvermogen wordt gevormd voor de nog te maken kosten, exclusief de Sontbrug. Deze ophoging is met name het gevolg van het begroten van een fors investeringsbedrag voor de aantakking van de Sontwegtracé met de oostelijke ringweg (o.a. verdubbeling van de huidige rotonde). Dit laatste oostelijk stuk van Sontwegtracé is qua verkeersontwerp nog niet goed uitgewerkt. Dit geldt zowel voor het ontwerp als voor de verwachte kosten. Met name het moeten realiseren van overkluizing(en) veroorzaakt naar verwachting een hoog aandeel in de totale investering.

Het risico van de overige onderdelen wordt als beperkt ingeschat. Het totale noodzakelijke weerstandsvermogen bedraagt € 1,2 miljoen. Naar verwachting zijn mogelijke tegenvallers voldoende voorzien.

3) Mogelijk subsidieverlies RSP (€ 9,0 miljoen):

Op basis van de gegevens uit het deelcomplex Sontwegtracé is bij de laatste herziening van eind 2015 een nieuwe voorlopige raming gemaakt van de omvang van de subsidiabele kosten en de te realiseren subsidie. Op basis van deze raming is de voorziening voor het mogelijke subsidieverlies binnen deelgebied A – Sontwegtracé verhoogd tot € 9,0 miljoen. Eén van de subsidievoorwaarden is namelijk dat de subsidie naar rato wordt verlaagd als de totale subsidiabele projectkosten lager zijn dan het minimale niveau. De stijging wordt veroorzaakt doordat enerzijds het aanbestedingsvoordeel en de overige kostenverlagingen leiden tot lagere subsidiabele kosten. Anderzijds hebben wij in de raming rekening gehouden met de mogelijkheid dat de post onvoorzien niet in zijn geheel besteed zal gaan worden. Naarmate het project vordert zal ook meer inzicht worden verkregen in de omvang van de te realiseren subsidie. Eventuele extra kosten kunnen ook leiden tot een verlaging van de voorziening voor het mogelijke subsidieverlies (= kans).

Naast deze risico's zien we een aantal andere risico's.

4) Taakstellende begroting Revitalisering Woonschepenhaven (€ 5,7 miljoen)

Voor deelgebied E – Revitalisering Woonschepenhaven geldt een totaal taakstellende begroting van € 5,7 miljoen. De gemaakte kosten tot en met 2015 zijn € 4,1 miljoen. Voor de komende periode tot en met 2016 wordt tussentijds de vinger goed aan de pols gehouden, om de (project)kosten van de hele revitalisering binnen de totale taakstellende begroting te houden.

5) Sloopkosten

Voor de sloopkosten van de toekomstige te amoveren opstallen op de twee woningbouwlocaties Containerterminal en EKZ Noordzijde, 1e fase is een zeer grove kostenbenadering uitgevoerd. Mocht in verschillende te slopen opstallen bijvoorbeeld veel asbest worden gevonden, dan heeft dit meteen een kostenopdrijvend effect tot gevolg. Om deze reden is het risico bij deze post zeer hoog, met daarbij een geringe beheersbaarheid.

6) Bodemsanering

Binnen het exploitatiegebied van de Eemskanaalzone is bekend dat er sprake is van vervuiling in de deelgebieden Containerterminal en EKZ Noordzijde. Om deze redenen zijn in deze deelgebieden stelposten opgenomen in de begroting. Toch is het risico bij deze post zeer hoog, met een geringe beheersbaarheid.

7) Woningbouwlocaties algemeen

De financiële risico's betreffen de ingenomen grondposities en de potentiële opbrengstwaarde. We streven ernaar de aankopen voor woningbouw via locatieontwikkeling te compenseren. Op het moment dat de individuele ontwikkellocaties nader zijn uitgewerkt, kunnen we (deel)exploitaties opzetten.

8) woonschepenhaven

Een aantal bewoners blijft weerstand bieden tegen de uitvoering. Dit heeft in het recente verleden geleid tot hoge kosten aan planvoorbereiding door vele gesprekken met het bestuur van Vereniging Woonschepenhaven Groningen, de bewoners, advocaten, klachten en meldingen en Ombudsman-trajecten. Er is een reëel risico dat het alsnog komt tot een dagvaarding. Dat brengt hoge kosten aan juridische ondersteuning (Stadsadvocaat) met zich mee en daarnaast claims/ stagnatiekosten van de aannemer. Beheersmaatregel: frequent gesprekken voeren tussen gemeente en bewoners incl. advocaten met als doel de-escaleren.

9) Schade aan woonboten en inventaris.

Als beheersmaatregelen doen we een vooropname van de technische staat van onderhoud van de woonboten.

10) Schade aan schuurtjes en andere opstallen.

Als beheersmaatregel is dit ondergebracht bij de aannemer. De eis tot inventarisatie is in het contract opgenomen. Als beheersmaatregel vinden er individuele gesprekken plaats tussen aannemer en bewoners over de opstallen en zijn de opstallen getaxeerd. Hierdoor is de omvang van het risico in beeld gebracht. Vooralsnog lijkt het risico slechts bij enkele woonboten aan de orde te zijn.

11) Aantreffen van bodemvreemd materiaal

Het risico is aanwezig dat er meer bodemvreemd materiaal of vervuiling wordt aangetroffen tijdens de baggerwerkzaamheden dan uit de onderzoeken is gebleken. Bodemvreemd materiaal is bijvoorbeeld asbest, kwik, of koelkasten - m.a.w. materiaal wat van oorsprong niet in de bodem thuis hoort. De waarden lijken zich tot dusver (net) onder de norm te bevinden. Dit komt overeen met onze (voor)onderzoeken. Er moet nog een deel gebaggerd worden, maar gezien de huidige resultaten achten we het risico klein dat daar een grotere hoeveelheid bodemvreemd materiaal wordt aangetroffen. Eventueel toch aangetroffen geringe hoeveelheden worden – qua kosten – ondergebracht bij de aannemer. Grote afwijkingen tussen uitvoering en vooronderzoeken blijven, conform wet- en regelgeving, voor risico van de gemeente Groningen. Omdat de baggerwerkzaamheden voor 80% gereed zijn, is dit risico fors afgenomen.

12) Aanwezigheid Flora & Fauna verhinderen werkzaamheden

Beheersmaatregelen: 1. Vanaf april-mei (2015)onderzoek uitvoeren 2. broedkasten plaatsen. 3. Rapporten ter beschikking stellen aan inschrijvers. 4. verdragingsclausule in contract opnemen. Door uitloop van de werkzaamheden is er nog altijd een F&F risico. De komende werkzaamheden zijn daarom recent besproken met een ecologisch adviesbureau. Indien noodzakelijk passen we de uitvoering hierop aan.

FINANCIEN

De ontwikkelingen van de deelgebieden binnen de EKZ strekken zich uit over een groot aantal jaren, waarbij we in grote mate afhankelijk zijn van marktinvesteringen. Om de risico's te beperken, houden we de programma's zo flexibel mogelijk; we kunnen aanpassingen inzetten om tekorten te

verminderen. Door flexibiliteit en fasering binnen de visie kunnen we maximaal op de marktomstandigheden inspringen en dit risico zoveel mogelijk beperken.

Al deze ontwikkelingen hebben samen met een andere reeks ontwikkelingen een financiële vertaling gekregen binnen de (herziene) integrale exploitatiebegroting Eemskanaalzone. Hierbij gaan we in op investeringen en dekking voor de volgende reeks deelgebieden:

- Sontwegtracé (Europaplein t/m Oostelijke ringweg)
- Berlagetracé
- Houtunie (Kop van Oost)
- Containerterminal
- Woonschepenhaven
- Eemskanaal noordzijde, 1e fase
- P+R Driebond
- Openbare ruimte

De onderlinge verwevenheid van de diverse deelgebieden zorgt ervoor dat het sturen op de afzonderlijke gebieden grote financiële onzekerheden en risico's met zich meebrengt. Door het als een gebiedsontwikkeling te benaderen, bewaken we de samenhang, kunnen we de voor- en nadelen van de diverse keuzes en ontwikkelingen integraal afwegen en de diverse ontwikkelingen op elkaar afstemmen.

De verwachting is dat de ontwikkeling van de deelgebieden in de Eemskanaalzone marktconform en elkaar opvolgend zal verlopen. Bij veranderende (markt)omstandigheden kan dan op eenvoudige wijze inzicht worden verkregen in de consequenties van de ontwikkelingen en kunnen we – indien nodig – adequate bijsturingmaatregelen treffen.

Besluit	Nr.	Soort krediet	Bedrag
DB 10 april 2003		Plankostenkrediet Woonschepenhaven, projectplan SDC Noorddijk	€ 40.000
RB 24 november 2004	5h	Plankostenkrediet Berlagetracé	€ 838.000
RB 19 oktober 2005	9	Plankosten- + uitvoeringskrediet Berlagetracé	€ 23.162.000
RB 25 januari 2006	180	Plankostenkrediet tbv coördinatie EKZ: visie 'EKZ-verbinding in de stad'	€ 1.455.000
RB 27 september 2006	6a	Plankosten- + uitvoeringskrediet Houtunie (Kop van Oost, 1e fase)	€ 887.000
13 november 2006		Aanvullend plankostenkrediet Woonschepenhaven, architectuurnota	€ 40.000
RB 19 december 2007	62	Plankostenkrediet Sontwegtracé	€ 1.280.000
RB 25 maart 2009	6b	Aanvullend uitvoeringskrediet Houtunie (Kop van Oost, 1e fase)	€ 60.000
26 april 2010		Aanvullend plankostenkrediet Woonschepenhaven, overbruggingskrediet, ISV III	€ 80.000
RB 15 december 2010	6e	Inbrengwaarden gronden Containerterminal en EKZ NZ 1e fase, aangekocht via Grondbank	€ 6.500.000
RB 27 april 2011	8b	Aanvullend plankostenkrediet Woonschepenhaven	€ 34.000
RB 27 april 2011	8f	Aanvullend plankostenkrediet Sontwegtracé	€ 720.000
RB 21 december 2011	6i	Plankosten- + uitvoeringskrediet Woonschepenhaven	€ 5.000.000
RB 25 januari 2012	6c	Plankostenkrediet boardwalk, e.d.	€ 100.000
RB 28 november 2012	8c	Plankosten- + uitvoeringskrediet Sontwegtracé	€ 63.000.000
RB 30 januari 2013	8b.8	Extra krediet ivm opknippen krediet t/m 2014 (Sontwegtracé > 2014)	€ 2.353.000
RB 18 december 2013	6i	Verlaging krediet ivm opknippen krediet t/m 2015 (Sontwegtracé > 2015)	€ 3.100.000-
RB 17 december 2014	6m	Verlaging krediet ivm opknippen krediet t/m 2016 (Sontwegtracé > 2016)	€ 2.645.000-
RB 16 december 2015	5h	Verlaging krediet ivm opknippen krediet t/m 2017	€ 767.000-
Totaal verstrekt krediet			€ 99.037.000

Met het besluit van 16 december 2015 is een totaalkrediet beschikbaar gesteld van € 99.037.000. Dit krediet is gebaseerd op de al bestaande uitgaven en de verwachte bestedingen tot en met 2017, danwel verplichtingen voor de diverse deexploitaties.

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	69.744.000
-------------------------------------	------------

Herziening integrale grondexploitatie

december 2016

EUROPAPARK

VOORTGANG

Op het Europapark zijn meerdere initiatieven voor bouwontwikkelingen (voornamelijk op het gebied van wonen en sport) gestart. De meeste daarvan zijn **ver gevorderd of al in de realisatiefase**. In de vorige rapportages zijn wij uitvoerig ingegaan op de verwachte voortgang. Ten opzichte van de toen gemelde ontwikkeling valt momenteel het volgende te melden.

CPO

De grond is aan de initiatiefnemers verkocht voor de realisatie van 13 grondgebonden woningen van de CPO-vereniging en de 10 woningen van Rizoem. **Momenteel wordt gestart met het bouw- en woonrijp maken van de grond.**

De voorziene start bouw is gepland in **november 2016**.

Leyhoeve

Met de ontwikkelaar van het Woonzorgcomplex hebben we intentioneel inmiddels afspraken gemaakt over de kavelprijs en het proces van ontwikkeling. Er worden ca. 200 tot 300 appartementen gebouwd, waar het mogelijk is zorg op maat (door middel van verschillende voorzieningen) te bieden voor de gebruikers van de appartementen. **De grond is inmiddels verkocht en men is gestart met het woon en bouwrijp maken. Geplande bouw begint in september.**

Lunettehof

Het oorspronkelijke plan was om 47 grondgebonden woningen (waarvan 9 op de commerciële plint), 12 appartementen en een commerciële plint aan de Boumaboulevard van bijna 800 m² te bouwen. Het parkeren wordt grotendeels ondergronds opgelost, en voor de rest in de bestaande parkeergarages op het Europapark. Met name voor de 9 drielaagse woningen op de commerciële plint bleek nagenoeg geen belangstelling. Ook voor de verkoop / verhuur van de commerciële plint bleek weinig animo. In nauw overleg met de gemeente zijn de negen drielaagse woningen op de commerciële plint herontwikkeld naar 27 appartementen van ca. 50 m². Juist voor deze maat van appartementen bleek in het oorspronkelijke plan veel belangstelling te bestaan. Door de ontwikkelaar is overeenstemming bereikt met een belegger die de 27 appartementen afneemt evenals de gehele commerciële plint. Hierdoor is een groot risico uit het project verdwenen. De ontwikkelaar heeft het vereiste voorverkooppercentage behaald en is bezig met de voorbereidingen om met de bouw te starten. Deze staat gepland voor het najaar van 2016.

Hete kooltjes

Het stedenbouwkundig plan is in principe klaar. Initiatiefnemers hebben een investeerder gevonden. De investeerder moet de overeenkomst nog ondertekenen (september). Het gaat om een fors woonprogramma verspreid over een viertal torens in het gebied. Er is overeenstemming tussen gemeente en ontwikkelaar over de grondtransactie. Met de CPO ontwikkeling moet de ruimtelijke uitwerking worden afgestemd.

Hete Bliksem

Naast het sportcomplex en de Mediacentrale heeft Waarborgvastgoed samen met Team 4 architecten een nieuw initiatief gestart voor een gebouw waarin wonen en werken wordt gecombineerd. Momenteel worden er gesprekken gevoerd over de kwaliteit en de mogelijkheden op deze kavel van het Europapark. **De planning is om in september/oktober te starten met bouwrijp maken van het terrein.**

Sportcomplex

De ambitie is om najaar 2016 te starten met de bouw, zodat het complex conform de oorspronkelijke planning in 2017/begin 2018 opgeleverd kan worden. De projectleiding van het sportcomplex heeft uw goedkeuring ontvangen voor de financiering van de bouw van het sportcomplex. In september zal het definitieve ontwerp klaar zijn inclusief kostenraming. De kans is groot dat er extra budget noodzakelijk is.

Kolencafé

Op dit moment zijn we met verschillende nieuwe initiatiefnemers in gesprek.

Engelse kamp

Met de ontwikkelcombinatie zijn we in gesprek. De afgelopen periode hebben we het stedenbouwkundig plan op onderdelen zodanig bijgesteld dat er nu een kansrijk plan op tafel ligt dat de komende periode uitgewerkt kan worden. Het plan omvat na aanpassing ca. 100 grondgebonden woningen. We streven ernaar om het stedenbouwkundige plan en de contractering binnenkort af te ronden. Met de ontwikkelcombinatie hebben we inmiddels overeenstemming bereikt waardoor we de contracteringsfase op korte termijn formeel kunnen afronden. Parallel hier werken we onverminderd door aan de afronding van het stedenbouwkundig plan, zodat toegewerkt kan worden naar het bouwrijp maken van het gebied.

Woonrups (Kempkensberg)

Ook met de ontwikkelaar van het appartementencomplex aan de Kempkensberg hebben we inmiddels overeenstemming bereikt. Daarmee kunnen we de contracteringsfase binnenkort formeel afronden. Daarnaast wordt gewerkt aan de uitwerking van het stedenbouwkundig plan en de ruimtelijke inpassing van het complex in het gebied. Hierbij hebben wij ook het Rijk betrokken vanwege de relatie met het de Belastingdienst/DUO. De ontwikkelaar heeft een concreet plan uitgewerkt, dat de komende periode wordt getoetst op haalbaarheid.

Groenvisie

Het oorspronkelijke plan om de groeninrichting te starten in 2015 hebben we losgelaten, gezien de voortvarende ontwikkelingen op meerdere kavels. Als men binnen afzienbare tijd met de bouw wil starten, dan is de ruimte van de groenaanleg nodig voor de bouwketen en de opslag voor de aannemers. De aanleg van het groen is daarmee gekoppeld aan de planontwikkeling van de aanliggende kavels, en volgt op de realisatie van de bouwwerken.

Visie van de zone aan de achterzijde van de Euroborg en de Skivijver

We maken een visie om de barrièrewerking van de supportersmuur op te heffen. Het is de bedoeling dat er een goede fiets- en voetgangersverbinding komt met de overzijde van de voormalige oude A7. Hierin wordt ook de voormalige Skivijver meegenomen. Bewoners, ondernemers, scholen en gemeente hebben inmiddels hun wensen, verwachtingen en randvoorwaarden ingebracht. Het resultaat daarvan kunt u in de loop van dit jaar verwachten. Het is de bedoeling dat een gefaseerde aanpak wordt gekoppeld met de bijbehorende financiering.

Station

Het station wordt uitgebreid met een extra spoor, perron en lift. Het bestemmingsplan hiervoor is september 2015 onherroepelijk geworden. Wij verwachten in 2017 te kunnen starten met de bouwactiviteiten.

Financiën

De deelexploitaties hebben gezamenlijk een totaalkrediet van €176.193.000. Dit krediet is als volgt opgebouwd:

I. Europapark

Totaal door de raad verstrekt krediet Europapark € 95.554.000

II. Station

Totaal door de raad verstrekt krediet Station € 60.458.000

III. Kempkensberg

Totaal door de raad verstrekt krediet Kempkensberg € 20.181.000

Stand van de uitgaven

Europapark + Station + Kempkensberg per 31 juli 2016.

31-07-2016	Kosten
Europapark	€ 94.207.654
Station	€ 46.328.873
Kempkensberg	€ 18.454.308
Totaal	€ 158.990.835

Voor een nadere onderbouwing wordt verwezen naar de kwartaalrapportage van het tweede kwartaal 2016. De kwartaalrapportage wordt procedureel afzonderlijk gestuurd en behandeld.

Risico's

De onderbesteding van de subsidie voor het Europapark (7,3 miljoen) zal reeds bij de begroting 2017 worden betrokken. Wanneer de risico's binnen de GREX Europapark zich bij de actualisatie zouden gaan voordoen (o.a. saneringskosten, aanleg groen, lagere grondopbrengsten Kempkensberg door lager aantal woningen) zullen deze bij de rekening 2016 moeten worden betrokken. Bij de jaarlijkse herziening van de grondexploitaties zullen wij u daarover nader informeren.

EBBINGEKWARTIER

VOORTGANG

Algemeen

Met de ontwikkelaar AM zijn voorjaar 2015 nieuwe principe afspraken gemaakt over de realisatie en de planning van de nog in het Ebbingekwartier te realiseren bouwvolumes. Het streven is de resterende ca. 350 woningen de komende vijf jaar daadwerkelijk te realiseren (periode 2016 t/m 2020).

Woningbouw, blok 4B en 6B

De bouw van de 13 grondgebonden woningen (blok 4B) aan de Langestraat is voltooid. De resterende 18 woningen aan de Langestraat (blok 6B) zijn inmiddels allemaal verkocht. De bouw is in november 2015 gestart, de ruwbouw is gereed en de oplevering vindt nog in het 4^e kwartaal 2016 plaats.

Ontwikkeling blok 6

De plannen voor blok 6 zijn uitgewerkt tot op DO-niveau. In dit bouwblok worden met name grondgebonden woningen gerealiseerd (ca. 70 grondgebonden woningen en nog een klein aantal appartementen). De voorverkoop is in maart gestart, het tekenen van de formele koopcontracten laat echter nog op zich wachten. Dit als gevolg van de discussie met de NAM over de vergoeding voor aardbevingsbestendig bouwen. Inmiddels is er op ambtelijk en bestuurlijk niveau in principe overeenstemming bereikt over aanpak en proces. Momenteel worden de plannen op basis van *base isolation* in opdracht van AM verder uitgewerkt en doorgerekend, e.e.a in goede afstemming en in nauw overleg met de NAM. Door de lastige situatie (bouwen op een in een eerdere fase gerealiseerde parkeerkelder) i.c.m. ingewikkelde berekeningen en het veelvuldig overleg is wel vertraging ontstaan. Volgens de huidige planning kunnen de koopcontracten in het vierde kwartaal worden afgewikkeld en kan de bouw van blok 6 rond maart 2017 daadwerkelijk starten.

Ontwikkeling blok 7 en 8

De 3e entree voor de Boterdiepparage is eind mei 2016 opgeleverd.

De bouw van het studenthotel met ca. 350 kamers is in mei 2015 gestart, de bouw is voorspoedig verlopen en het project is voor de zomervakantie 2016 opgeleverd. Het hotel is inmiddels in gebruik genomen.

De 45 koopappartementen in blok 8 (de Jacobijn) zijn verkocht. De bouw zou in eerste instantie na afronding van de bouw van de 3e entree voor de Boterdiepparage en in directe aansluiting op de bouw van het Studenthotel starten. Ook hier heeft de discussie met de NAM over de vergoeding voor het aardbevingsbestendig bouwen vertraging opgeleverd. Inmiddels is er in overeenstemming. De bouw start nu na de zomervakantie 2016. Vanwege de toepassing van *base isolation* i.v.m. het aardbevingsbestendig bouwen is de aanlegdiepte gewijzigd. Hierdoor moet meer worden ontgraven en aanvullend archeologisch onderzoek worden verricht.

De planuitwerking van blok 7 is vertraagd als gevolg van de discussie met de NAM. De uitwerken van de plannen voor de grondgebonden woningen in blok 7 verloopt afgezien van de opgelopen vertraging naar wens. Het uitwerken van de schetsontwerpen van de hoogbouwappartementen naar een DO is in afwachting van de discussie rond blok 6 voorlopig opgeschort. Er wordt nu gestreefd om in aansluiting op blok 6 in de loop van 2017 in de voorverkoop te gaan. De haalbaarheid van deze planning is echter sterk afhankelijk van het verloop van de discussie met de NAM rond blok 6.

De ontwikkeling van blok 7a (Ebbingehof) zit nog in de fase van de haalbaarheidsstudie. Het Ebbingehof telt ca. 40 v.s. huurappartementen waarbij de huurdersgroep een deel van de benodigde financiële middelen inbrengt en de rol van eigenaar/belegger vervult. Met name de financiering is lastig en ingewikkeld t.o.v. de gebruikelijke financieringsmodellen bij beleggers-huurwoningen. Ook bij blok 7a zou de discussie met de NAM van grote invloed kunnen zijn.

Het tijdelijke evenemententerrein Ebbingekwartier is in 2016 teruggebracht naar het plangebied voor blok 7 en het plangebied voor blok 9 (het terrein ten zuiden van de Kolendrift, tegenover het Student Hotel). In de tweede helft van 2017 zullen naar verwachting ook in deze plangebieden de eerste bouwactiviteiten plaats vinden. De tijdelijke bebouwing aan de zuidzijde van de Kolendrift zal uiterlijk medio 2017 verdwijnen.

Dubbele Loods (silo)

Er wordt gewerkt aan de vestiging van een nieuw restaurant in de Dubbele Loods.

Blok 9

De planontwikkeling voor de bouw van een schoolgebouw voor O2G2 (Borgmanschool) is gestart. De architectenselectie is voorjaar 2016 afgerond. De keuze is gevallen op LIAG architecten. Momenteel wordt er gewerkt aan het VO (voorlopig ontwerp). Het daaropvolgende DO (definitief ontwerp) dient eind 2016 gereed te zijn. De start van de bouw van de school zal volgens de huidige planning medio 2017 moeten starten.

Het is de bedoeling van AM om gelijktijdig met de bouw van de school de uitvoering van de naast de school gelegen appartementen op de hoek Boterdiep/Kolendrift ter hand te nemen (ca. 30 appartementen + bedrijfsruimte op de begane grond). De gesprekken van AM met O2G2 over het gelijktijdig optrekken verlopen tot dusver positief. Het woonblok zal echter niet door LIAG maar door een andere architect worden ontworpen.

Blok 10a en blok 10b

Blok 10a: De grond van blok 10a is grotendeels in eigendom bij Nijestee. De bouw op blok 10a kan op z'n vroegst plaats vinden na afloop van het huurcontract van Nijestee met de RUG (medio 2019). Planontwikkeling is mede om die reden nog niet gestart.

De voorbereidingen voor de planontwikkeling van een cultuurcluster op blok 10b zijn nagenoeg afgerond. Naar verwachting zal het projectplan (plan van aanpak) na de zomervakantie door het college kunnen worden vastgesteld. Er wordt gestreefd om nog in 2017 te starten met de bouw. Oplevering van het cultuurcluster staat vooralsnog gepland in de tweede helft van 2018.

Oosterhamrikkanaal nz/blok 13

De bouwactiviteiten Oosterhamrikkade nz (blok 13) zullen starten na afronding van de werkzaamheden op het voormalige gasfabriekterrein (Ebbingekwartier blokken 6 t/m 10). Dat is volgens de huidige planning vanaf 2019. Momenteel wordt onderzocht wat gezien de eigendomsverhoudingen de meest wenselijke aanpak is voor blok 13. Dit zou kunnen leiden tot een aanpassing van de GREX. De planvoorbereiding zal na afronding van de planvoorbereiding van blok 7/7a en blok 9 (naar verwachting eind 2017/begin 2018) worden opgepakt.

Infoversum

Het Infoversum bleek helaas niet rendabel te exploiteren en is zoals bekend gesloten en feitelijk failliet verklaard. Bos en Bos Catering heeft bij de curator een bod op het infoversum uitgebracht en is indien de koop definitief rond is voornemens het pand verder te exploiteren.

Begin juni is in Groningen het gezondheidscongres 'Building the Future of Health' georganiseerd. Op uitnodiging van het UMCG zijn bouw- en gezondheidsexperts van over de hele wereld naar

Groningen gekomen om te praten over de gezondheidseffecten van de bebouwde omgeving. Speciaal voor de conferentie is naast het Infoversum aan het Oosterhamrikkanaal een tijdelijk stadsstrand aangelegd. Er is vanwege de vele positieve reacties en het succes van het tijdelijke stadsstrand besloten dat het tijdelijke strand blijft liggen zolang het mooie weer / de zomer aanhoudt. Tevens wordt mede als gevolg van het succes onderzocht of een permanent stadsstrand financieel haalbaar is en kan worden gerealiseerd.

Bodenterrein-UMCG

- De nieuwbouw voor volwassen- en kinderpsychiatrie is voorlopig on hold gezet.
- De bouw van de zogenaamde protonenbunker voor partikeltherapie vordert gestaag en ligt op planning. De werkzaamheden aan de buitenzijde zijn in het eerste kwartaal 2017 afgerond. Eind 2017 zullen de eerste patiënten behandeld worden.
- De RUG heeft plannen voor de Campus College University/Healthy Ageing, rondom het gemeentelijk monument Bloemstraat 1. Dit gebouw wordt gerestaureerd als College University. Het is de bedoeling hierbij ongeveer 200 nieuwe studentenwoningen te bouwen. Voorts zullen op de Campus universitaire culturele- en sportvoorzieningen een plek krijgen. Die voorzieningen zijn nu verspreid door het centrum van de stad. Er wordt gekeken naar de mogelijkheden om University College Groningen (UCG) en Cultureel studentencentrum Usva samen te voegen. UMCG staat hier in principe positief tegenover.
- De planvoorbereiding voor de noordpunt van het UMCG zit nog in de fase van het opstellen van het programma van eisen (PVE). UMCG en RUG inventariseren momenteel de programmabehoefte voor de Healthy Aging Campus. Masterplan UCMG vormt hierbij het uitgangspunt. KuiperCompagnons is gevraagd om op basis van PVE verbeeldingen te maken.
- Op infrastructureel vlak worden gesprekken gevoerd over de volgorde van de ontwikkelingen (saneringswerkzaamheden, HOV Knooppunt e.d.). Dit wordt met gemeente afgestemd en worden kansen aangegrepen om 'werk met werk' te maken.
- Voor de University College is de huisvestingsvraag naar boven bijgesteld met 200 extra onzelfstandige eenheden. Hiervoor bestaat geen ruimte op de noordpunt van het UMCG. De gesprekken over de realisatie van een woongebouw op de kop van de Vrydemalaan aan het Wouter van Doeverenplein zijn voorjaar 2016 opnieuw opgepakt. Het programma omvat naast de 200 onzelfstandige wooneenheden, sportvoorzieningen en horeca in de plint. Dit draagt bij aan de levendigheid en stedelijkheid van dit gebied. De financiële haalbaarheid is nog onzeker. De nieuwbouw genereert in de huidige opzet te weinig grondopbrengsten en dit levert zo voor de gemeente een te forse verliespost op.

Kolendrift

De herinrichting van de Kolendrift (busbaan, fiets en voetpad) is afgerond. De busbaan is bedrijfsgereed en het OV kan in principe gebruik maken van de nieuwe verbinding. Inmiddels is duidelijk dat de aangepaste dienstregeling van het OV iets later in werking treedt en dat het gebruik van de busbaan in de aanloopfase nog beperkt zal zijn. Ook de fiets en voetpaden langs de nieuwe busbaan zijn inmiddels gereed.

Busplein

De noordpunt van het UMCG wordt een belangrijk overstappunt van een drietal hoofdassen uit de HOV-visie die onderdeel is van de Geactualiseerde Netwerkanalyse uit 2012. Onder de leiding van architect en voormalig spoorbouwmeester Koen van Velsen is een inpassingsvoorstel gemaakt. Essentie van het plan is dat de overgang tussen het nieuw te ontwikkelen binnenstedelijke gebied op de noordpunt op een passende, kwalitatief verantwoorde wijze wordt gekoppeld aan de bestaande binnenstad. Het voorstel is besproken met omwonenden en overige belanghebbenden en is inmiddels uitgewerkt in een definitief ontwerp (DO). De uitgewerkte plannen met de inspraakresultaten zijn voorgelegd aan college en raad. Hierover is een besluit genomen. Realisatie wordt voorzien in 2017.

Boterdiep / Bloemstraat

De herinrichting (incl. vervanging riolering) van het Boterdiep is in mei 2015 gestart. Het werk wordt in delen uitgevoerd. De werkzaamheden op het Boterdiep en in de Korenstraat zijn de eerste maanden van 2016 afgerond en het Boterdiep is vanaf februari weer volledig in gebruik. De slijtlagen, inclusief de middels gekleurd asfalt gemarkeerde fietsstroken, zijn in verband met de weersomstandigheden iets later (begin mei 2016) aangebracht. Een feestelijke opening van het vernieuwde Boterdiep en de inmiddels opgeleverde 3^e entree van de Boterdiepgarage heeft op 28 mei plaatsgevonden. De laatste fase van het werk (de uitvoering van de herinrichting van de Bloemstraat) is in maart 2016 gestart en inmiddels nagenoeg gereed. Het werk wordt in de 2^e helft van 2016 definitief opgeleverd. Laatstgenoemde drie projecten ('Kolendrift', 'Busplein', 'Boterdiep/Bloemstraat') maken formeel geen deel uit van de grex CiBoGa, maar zijn gezien hun ligging midden in / tegen het plangebied Ciboga van grote invloed. Daarom worden ze hier wel vermeld. Het betreft hier echter geen sleutelprojecten.

RISICO'S

Onderstaand overzicht beperkt zich tot de belangrijkste risico's. In de laatste herziening(en) van de grex CiBoGa zijn de risico's uitgebreider omschreven en zijn meer risico's gemeld dan hier in deze rapportage.

- Na de in de vorige rapportage vermelde negatieve beoordeling van blok 6 en blok 8 (Jacobijn) door de NAM, en het niet honoreren van de vraag om vergoeding van de meerkosten als gevolg van het aardbevingsbestendig bouwen, is op ambtelijk en bestuurlijk niveau uitvoerig overleg gevoerd. Inmiddels is er met de NAM overeenstemming bereikt over aanpak, proces en in principe ook over vergoeding van de meerkosten. De exacte hoogte van de vergoeding moet nog nader worden bepaald. Het risico is daarmee niet verdwenen maar wel aanzienlijk gereduceerd.
- De toevoeging van de parkeergarage blijft een risico. De resultaten van de parkeergarage staan, alhoewel er inmiddels sprake is van een betere bezetting van de garage, nog onder druk. In een eerdere exploitatie is een deel van het risico opgetreden in de vorm van de stijging van de onrendabele top van € 8 naar € 9,1 miljoen. Dit werd met extra middelen opgelost.
- Risico op hogere kosten door stagnatie van het proces met de ontwikkelaar. Dit risico lijkt ten opzichte van vorig jaar verder afgenomen. De woningmarkt trekt fors aan en de op Ebbingekwartier ontwikkelende partijen zijn voortvarend bezig met de planuitwerking en de planvoorbereiding van de volgende fases.
- Risico op oplopende kosten van bouw- en woonrijp maken, doordat tijdelijke voorzieningen in uitvoeringsfase noodzakelijk zijn gebleken. Omdat het gebied fasegewijs wordt ontwikkeld, zijn hier extra kosten mee gemoeid.
- De kosten die gemaakt zijn voor derden (UMCG) worden verhaald. Strikt genomen kan dit een risico betekenen, omdat nog niet alles juridisch is afgedekt.
- Door de in de afgelopen jaren sterk gewijzigde marktomstandigheden is er sprake van ingrijpende tussentijdse planwijzigingen en een aanzienlijke verlenging van de looptijd van het project. Er is meer maatwerk nodig, en ook het beheer vraagt extra en langduriger aandacht. Dit gegeven heeft geleid tot hogere plankosten dan bij de start van het project was voorzien. In de laatste herziening is daarom al een eerste aanpassing doorgevoerd. Naar het zich nu laat aanzien zijn de in de GREX opgenomen bedragen, zeker op de wat langere termijn beschouwd, niet toereikend. Bij de begroting 2017 en de komende herziening van de GREX zal dan ook een voorstel voor aanpassing / het beschikbaar stellen van extra middelen voor planontwikkeling worden gedaan.

FINANCIEN

Betreft enkel de grex CiBoGa, exclusief de zelfstandige projecten 'Kolendrift', 'Busplein', en 'Boterdiep/Bloemstraat'.

Stand van de kredieten

Totaal beschikbaar krediet grex per 17-12-2008	93.639.000
Raadsbesluit 17-02-2010, besluitnr. 6b	2.090.000
Raadsbesluit 30-11-2011, kredietverlaging	-9.634.000
Raadsbesluit 30-01-2013	5.986.000
Raadsbesluit 18-12-2013, besluitnr. 6i:	2.863.000
Raadsbesluit 17-12-2014, besluitnr. 6n:	2.327.000
Raadsbesluit 16-12-2015, besluitnr. 5i:	1.888.000
Totaal beschikbaar krediet	99.159.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	90.773.000
-------------------------------------	------------

Actualisatie / herziening grondexploitatie:
december 2016

MEERSTAD

VOORTGANG

In 2015 is in Meerstad met verve de ontwikkeling van Tersluis opgepakt. Dat heeft geresulteerd in een stedenbouwkundig plan met een plancapaciteit van circa 380 woningen. Eind 2016 wordt de planontwikkeling voor het deelplan Tersluis-Oost opgepakt. Dit deelplan heeft een totale plancapaciteit van circa 780 woningen. Dit voorziet wederom in een brede diversiteit van woningbouwcategorieën.

Tot 2015 was de strategie gericht op het niet creëren van grote voorraden als strategische reactie op de beperkte vraag. Met Tersluis (2016) en Tersluis-Oost (2018) is een inhaalslag begonnen. Samen met het nog resterende aanbod binnen Meeroevers vormt dit nu het actuele aanbod binnen Meerstad. Naar verwachting zal eind dit jaar een groot percentage van de nu getekende 23 optiecontracten (31-juli) in deelplan Tersluis worden omgezet in daadwerkelijke verkopen. Daarmee wordt ook duidelijk hoeveel verkopen er over het jaar 2016 daadwerkelijk hebben plaatsgevonden.

Meeroevers

In de periode 1 januari tot en met 31 juli 2016 zijn 43 kavels verkocht. Met de start van de uitgifte van het nieuwe gebied Tersluis in 2016 is een belangrijke basis gelegd om de prognose te halen. De taakstelling is 125 voor heel 2016. Hieruit blijkt dat de verwachte belangstelling (die als basis diende voor het vaststellen van de verkoopaantallen in de vigerende GREX 2015) blijft. De belangstelling trekt als gevolg van het in verkoop gaan van nieuwe kavels weer aan.

Tersluis

In de komende maanden gaan we in Tersluis met in totaal 120 kavels in de verkoop. Deze zal gevolgd worden met volgende lanceringen in 2017 en 2018, met een totaal potentieel van ca. 370 kavels. Daarnaast wordt onverminderd gewerkt aan het versneld afronden van de laatste vlekken in Meeroevers. Dat betekent dat we nu weer volop aanbod in alle segmenten beschikbaar hebben. We spannen ons in om de geprognostiseerde aantallen te verkopen kavels (zoals opgenomen in de grondexploitatie per 31-12-2015) over 2016 tot en met 2018 te realiseren.

Grondexploitatie

In de grondexploitaties van 2011 en 2012 voerden we een aantal forse ingrepen door om de gevolgen van de stagnerende woningmarkt en de veranderde financiële markt op te vangen. De belangrijkste ingrepen waren van programmatische aard. Het totale woningbouwprogramma werd teruggebracht van circa 9.100 naar 6.500 woningen (van gemiddeld 405 naar 250 woningen gemiddeld per jaar, en voor de eerste jaren zelfs in aanvang naar 25 woningen en langzaam oplopend). Het aantal hectares bedrijventerrein ging van 130 naar 75 hectare. Dit is bij de grondexploitatie 2014 verder neerwaarts bijgesteld tot 65 ha. met als doel om het risico verder te beperken. Thans werken we op basis van de eind 2015 vastgestelde GREX 2015. Deze GREX is gebaseerd op de vastgestelde GREX 2014, met slechts beperkte beleidsmatige wijzigingen, te weten:

- Het verwerken van het nieuwe plandeel Tersluis
- Het aanpassen van de fasering van de woningbouw 2015-2016

Belangrijk uitgangspunt in de grondexploitatie is een grondexploitatie-rente van 3,75%. Dit is thans ook met langlopende leningen afgedekt, waardoor het renterisico voor de eerste 10 jaar beperkt is.

Gezien de huidige ontwikkelingen in geld- en kapitaalmarkt wordt gewerkt aan het verlagen van de rente op de leningenportefeuille en het wederom voor langere tijd vastleggen van het huidige lage renteniveau.

Het halen van de verkoopopbrengsten zowel in tempo en volume, maar vooral ook prijzen, vormt als gevolg van de hoge boekwaarde ontstaan met de aankopen van grote aantallen hectares grond vanuit het verleden onverminderd het belangrijkste risico voor de grondexploitatie. Naast de beoogde opbrengsten uit de woningverkoop gaat het daarnaast ook om het risico over de beoogde waardevermeerdering van plandeel Noord en in wat mindere mate de opbrengsten van de bedrijventerreinen en de gecalculeerde subsidie-inkomsten. Hierover is bij de vaststelling van de vigerende grondexploitatie 2015 (eind 2015) gerapporteerd en dit beeld is sindsdien niet veranderd.

De boekwaarde van de grondexploitatie Meerstad Bureau bedraagt per 31 maart 2016 circa € 293 miljoen (per 31 december 2015 was dat circa € 291 miljoen en per 31 juli 2015 circa € 272 miljoen). Naast het verkopen van kavels (waarvan de financiële afwikkeling voornamelijk pas later plaats zal vinden) is de toename van de boekwaarde grotendeels toe te schrijven aan de rentelasten en de investeringen in het ontwikkelen en aanleggen van het nieuwe deelplan TerSluis en de afronding van de vaarverbinding/sluis, etc.

Planologische procedures

Bestemmingsplan Meerstad Midden

Op 23 juni 2010 heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State uitspraak gedaan over het bestemmingsplan 'Meerstad-Midden' (c.a.). Op een aantal onderdelen na heeft zij zich positief uitgesproken. Goedkeuring is onthouden aan de verkeersbestemming voor de beoogde zuidelijke ontsluitingsweg bij Harkstede. Daarnaast heeft de Raad van State geoordeeld dat er in een straal van 300 meter rondom het 'Grunopark' geen woningen mogen worden gebouwd. Ten slotte is goedkeuring onthouden aan enkele overige (ondergeschikte) onderdelen van het bestemmingsplan.

Vrijstellingsbesluit Deelplan 1 (Meeroevers)

De Raad van State heeft het vrijstellingsbesluit in stand gelaten. De ingestelde beroepen zijn niet-ontvankelijk verklaard.

Ontgrondingvergunning

De Raad van State heeft de beroepen van twee appellanten tegen de ontgrondingvergunning voor het graven van het meer gegrond verklaard en de vergunning vernietigd. Voor Meeroevers fase 1 vormt dit geen probleem. Daarnaast nam de provincie een machtigingsbesluit voor fase 2 en 3. In december 2010 is door de provincie een nieuwe ontgrondingvergunning voor het gehele gebied opgesteld, waartegen wederom twee beroepen zijn ingediend. De Raad van State heeft hier in de zomer van 2012 een uitspraak over gedaan: deze is positief, aangezien ze ongegrond zijn verklaard.

Uitwerkingsplannen en Beeldkwaliteitsplannen voor Meeroevers

Voor de diverse fasen in Meeroevers zijn in de periode december 2010 tot eind 2014 verschillende uitwerkings- en beeldkwaliteitsplannen gemaakt en onherroepelijk geworden. Voor de waterwoningen in Meeroevers I is bovendien een gedeeltelijke herziening op een uitwerkingsplan van toepassing.

Uitwerkingsplan Ijsbaanlocatie

Het uitwerkingsplan is in maart 2011 vastgesteld door B&W van Slochteren en is onherroepelijk.

Bestemmingsplanwijziging heikikkercompensatiegebied

De bestemmingsplanwijziging is door de Raad van Slochteren vastgesteld in november 2010. Het plan is in februari 2011 in werking getreden (onherroepelijk).

Gedeeltelijke herziening Meerstad-Midden 2011

Voor enkele gedeeltes van het bestemmingsplan Meerstad Midden is een herziening gemaakt. In deze gedeeltelijke herziening spelen we in op onder meer geluid, aanlegplaatsen en aanpassing aan nieuwe wetgeving. De gedeeltelijke herziening is in oktober 2011 vastgesteld door de Raad van Slochteren en is onherroepelijk.

Uitwerkingsplan Vaarverbinding

Het uitwerkingsplan voor de vaarverbinding tussen Slochterdiep en Woldmeer is op 7 februari 2013 vastgesteld en onherroepelijk.

Uitwerkingsplannen Meeroevers

Voor nog een paar vlekken in Meeroevers (vlek 3, 13 en De Wierden) dienen nog uitwerkingsplannen te worden opgesteld – al naar gelang de ontwikkeling hiervan.

Gedeeltelijke herziening Meerstad-Midden 2015

Momenteel is een partiële herziening van het bestemmingsplan Meerstad-Midden in procedure. In de eerste plaats wordt het plan afgestemd op het gewijzigde tracé van de Wijkontsluiting sluisgebied. Daarnaast wordt geregeld dat een hogere geluidsbelasting wordt toegestaan om tegemoet te kunnen komen aan de gewenste stedenbouwkundige invulling van het plangebied. In 2018 dient het bestemmingsplan Meerstad Midden geactualiseerd te zijn inclusief een onderliggende MER. In 2015 zijn voorbereidende studies hiervoor gestart.

Uitwerkingsplan en beeldkwaliteitsplan Sluis-West

De procedures worden medio 2016 opgestart.

RISICO'S

In de afgelopen jaren is er veel veranderd in de woningmarkt. Dit heeft ook grote gevolgen voor het project Meerstad en voor het risicoprofiel daarvan in het bijzonder. Overigens zijn de afgelopen jaren continu aanpassingen in geld en plan gemaakt om zo de grootste risico's te beperken. In hoofdlijnen blijven de risico's verbonden aan dit project groot en blijven het ook steeds dezelfde risico's.

We presenteren de risico's op dezelfde wijze zoals ook opgenomen in de GREX en de sleutelrapportages. Zie hieronder de tabel met de beschrijving van de belangrijkste risico's en de beheersmaatregelen. Deze tabel wordt minimaal 1 keer per kwartaal aangepast.

	Risico	Beheersmaatregel
1. Uitgifte gronden Noord inclusief beoogde waardevermeerdering	In algemene zin heeft iedere vertraging in zowel volume, tempo en prijs in de uitgifte van gronden en de overige daarmee samenhangende beoogde meer- en verkoopopbrengsten, grote effecten op de grondexploitatie en vormt daarmee dan ook het belangrijkste risico van de grondexploitatie. In dat kader is vooral de op termijn beoogde meeropbrengst voor Noord een specifiek risico. Er liggen (nog) geen uitgewerkte plannen en de beoogde meeropbrengst blijft een groot risico.	Na het opstellen van de grondexploitatie 2011 is gestart met het onderzoeken van de specifieke kansen en mogelijkheden voor Noord om zo de beoogde meeropbrengst op termijn daadwerkelijke te kunnen realiseren. Het kritisch monitoren en het tijdig vertalen van de te verwachten nieuwe inzichten in met name energie (en wellicht andere) concepten voor Noord in de komende maanden en jaren zijn essentieel om tijdig maatregelen te treffen. Het aanbestedingsresultaat van de realisatie van de Sontbrug is in de laatst vastgestelde grondexploitatie gebruikt om het toenemende risico financieel (deels) af te kunnen dekken, mocht niet tijdig, geheel en/of gedeeltelijk de beoogde meeropbrengst kunnen worden gerealiseerd.

	Risico	Beheersmaatregel
2. Uitgifte gronden woningbouw en woningbehoefte	Vertraging in zowel volume, tempo en prijs in de uitgifte van kavels voor met name woningbouw (en daarmee gedeeltelijk ook voor bijbehorende voorzieningen), heeft grote effecten op de grondexploitatie en vormt daarmee dan ook blijvend één van de belangrijkste risico's van de grondexploitatie.	<p>In de grondexploitaties van 2011 en 2012 zijn de programma's voor wonen fors neerwaarts bijgesteld. Het blijft zaak tijdig in te spelen op ontwikkelingen in de woningmarkt en flexibel te ontwikkelen om zo in vroegtijdig stadium de geraamde opbrengsten uit verkopen te kunnen realiseren.</p> <p>Dit zal zowel voor volume als prijs continu plaats moeten vinden aan de hand van marktonderzoeken op basis van actuele bevolkingsprognoses, etc. en het blijven vergelijken van gerealiseerde marktprijzen met de in de grondexploitatie opgenomen prijzen.</p> <p>In 2013 zijn de resultaten van de nieuwste woningmarktinzichten en behoeften bekend geworden en vertaald naar onder andere de woningbouwprogrammering van Meerstad. Er bleek bij het opmaken van deze grex geen aanleiding tot wijziging van het woningbouwprogramma en/of fasering.</p> <p>In de GREX 2014 heeft op basis van de actuele en gerealiseerde verkoopprijzen een extra afboeking plaatsgevonden van € 5 miljoen waarvan € 3,5 miljoen uit de verliesvoorziening afkomstig was en € 1,5 additioneel is afgeboekt. Herstel van de woningmarkt is van groot belang om te voorkomen dat de geraamde grondopbrengsten onder druk blijven staan. Kritisch monitoren en het tijdig vertalen van de te verwachten nieuwe inzichten zijn essentieel om tijdig maatregelen te treffen.</p> <p>In de thans vigerende GREX 2015 zijn geen additionele afboekingen gedaan, het lijkt dat de woningmarkt zich herstelt. Echter het blijft een groot risico en dient ook continu gevolgd te worden.</p>

	Risico	Beheersmaatregel
3. Uitgifte gronden bedrijventerreinen	Vertraging in zowel volume, tempo en prijs in de uitgifte van kavels voor bedrijventerreinen heeft grote effecten op de grondexploitatie en vormt daarmee dan ook één van de belangrijkste risico's van de grondexploitatie.	<p>In de grondexploitaties 2011 en 2012 waren de programma's en de fasering van bedrijventerreinen fors neerwaarts bijgesteld en later in de fasering opgenomen.</p> <p>Met het opstellen van de GREX 2014 is het programma voor bedrijventerreinen op basis van de laatste actuele inzichten van de markt gehalveerd naar 39 ha en heeft derhalve een forse afwaardering plaatsgevonden van totaal € 13 miljoen. Daarmee is de omvang van dit risico fors verlaagd, maar blijft aanwezig.</p> <p>Overigens blijft in dit kader de continue afstemming op de behoefte en de beoogde productie van gronden elders in de stad cruciaal.</p>
4. Financiering	<p>De grex 2013 gaat onveranderd uit van een rente van 3,75%.</p> <p>Het lage rentepercentage brengt een renterisico met zich mee. Of na deze termijn ook tegen de beoogde grex rente kan worden gefinancierd zal moeten blijken.</p>	<p>Dit rentepercentage is overigens met de herfinanciering in 2012 ook bereikt en voor de eerste 8-15 jaren voor een groot deel van de leningen vastgelegd.</p> <p>Continue monitoring van alternatieve financieringsopties, waarbij de komende periode specifiek gekeken zal worden of een conversie (het overnemen of omzetting van leningen door de gemeente) een extra maatregel kan zijn om niet alleen de rentelasten te verlagen, maar ook het risico voor langere tijd te beperken.</p> <p>Verwacht wordt dat in de loop van dit jaar, ook afhankelijk van de renteverwachtingen mogelijk een deel de lening portefeuille in de huidige marktomstandigheden van zeer lage rentes omgezet kan worden naar een lager rente niveau en wederom voor langere tijd vastgezet worden.</p>
5. Subsidies	In de grex wordt rekening gehouden met ca. € 15,5 miljoen (nominaal) aan nog te innen subsidiegelden.	<p>Constante monitoring van kansen betreffende subsidies en daarnaast overleg met provincie. Een eerste aanvraag is voor een bedrag van € 2,5 miljoen beschikt en uitbetaald. (vaarverbinding).</p> <p>Het komende jaar zal hier extra aandacht aan besteed gaan worden om te zien of in het licht van de diverse subsidieregelingen projecten binnen Meerstad hiervan gebruik kunnen maken.</p>

	Risico	Beheersmaatregel
6. Planontwikkeling risico's en ontwikkelingsopgave GEMM Meerstad	<p>Het betreft de risico's die inherent zijn aan dergelijke grootschalige herontwikkelingen en behoren tot de planontwikkelingsopgave van Bureau Meerstad. Enkele hiervan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Tijdige realisatie en aansluitingen hoofdinfrastructuur en OV; 2) Bodemrisico's, archeologie, flora en fauna, milieukwaliteit en obstakels in ondergrond. 3) Omgang met hinderzones, geluid, aanwezige infrastructuur (hoogspanningsleidingen, etc.). 	<p>Belangrijke beheersingsmiddelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Volledigheid en actualiteit van onderzoeken 2) Flexibiliteit in planvorming 3) Vroegtijdig overleg met toetsende overheden
7. Bestuurlijke omgeving	<p>Het op grondgebied van de ene gemeente ontwikkelen voor rekening en risico van de ander, maakt dat het op onderdelen complexer is dan een grondexploitatie binnen de eigen gemeentegrenzen.</p>	<p>In juli 2009 is er Gemeenschappelijke Regeling Meerstad (GR) geoperationaliseerd die deze samenwerking eenvoudiger maakt. Het blijft van belang om met de gemeente Slochteren goede afspraken te maken over de tijdige realisatie van publieke voorzieningen en adequaat beheer van het openbaar gebied.</p> <p>Strikte bewaking van bevoegdheden, verantwoordelijkheden en aansturing van de uitvoering.</p> <p>De afgesproken herindeling zal dit risico wegnemen.</p>
8. Voorzieningen openbaar gebied	<p>Met betrekking tot eigendom, investeringskosten, beheer en exploitatie van de voorzieningen en het openbare gebied moeten voorafgaand aan de realisatie daarvan sluitende (bestuurlijke) afspraken worden gemaakt met alle (overheids) partijen.</p> <p>Voor de afhankelijkheid van Slochteren betreffende tijdige en volledige oplevering van voorzieningen is een aandachtspunt.</p> <p>Tussen planning en realisatie van voorzieningen enerzijds en kaveluitgifte, woningprogramma - en fasering en moment en van oplevering bestaat een directe relatie. programmatische en planning technische wijzigingen vragen dan ook telkens herijking van planning en inhoud van het voorzieningenprogramma.</p>	<p>Het programma voorzieningen is in de grex 2011 kwantitatief herijkt op basis van de nieuwe inwoneraantallen. En getoetst aan de meest actuele inzichten t.a.v. woningbouwprognoses in 2013.</p> <p>Doordat de gemeente Slochteren in het huidige samenwerkingsmodel de publieke voorzieningen op haar grondgebied zal realiseren is bestuurlijke afstemming op dit punt van belang.</p> <p>De aangekondigde herindeling zal het risico op dit punt wegnemen.</p>

	Risico	Beheersmaatregel
6. Planontwikkeling risico's en ontwikkelingsopgave GEMM Meerstad	<p>Het betreft de risico's die inherent zijn aan dergelijke grootschalige herontwikkelingen en behoren tot de planontwikkelingsopgave van Bureau Meerstad. Enkele hiervan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Tijdige realisatie en aansluitingen hoofdinfrastructuur en OV; 2) Bodemrisico's, archeologie, flora en fauna, milieukwaliteit en obstakels in ondergrond. 3) Omgang met hinderzones, geluid, aanwezige infrastructuur (hoogspanningsleidingen, etc.). 	<p>Belangrijke beheersingsmiddelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Volledigheid en actualiteit van onderzoeken 2) Flexibiliteit in planvorming 3) Vroegtijdig overleg met toetsende overheden
7. Bestuurlijke omgeving	<p>Het op grondgebied van de ene gemeente ontwikkelen voor rekening en risico van de ander, maakt dat het op onderdelen complexer is dan een grondexploitatie binnen de eigen gemeentegrenzen.</p>	<p>In juli 2009 is er Gemeenschappelijke Regeling Meerstad (GR) geoperationaliseerd die deze samenwerking eenvoudiger maakt. Het blijft van belang om met de gemeente Slochteren goede afspraken te maken over de tijdige realisatie van publieke voorzieningen en adequaat beheer van het openbaar gebied.</p> <p>Strikte bewaking van bevoegdheden, verantwoordelijkheden en aansturing van de uitvoering.</p> <p>De afgesproken herindeling zal dit risico wegnemen.</p>
8. Voorzieningen openbaar gebied	<p>Met betrekking tot eigendom, investeringskosten, beheer en exploitatie van de voorzieningen en het openbare gebied moeten voorafgaand aan de realisatie daarvan sluitende (bestuurlijke) afspraken worden gemaakt met alle (overheids) partijen.</p> <p>Voorafgaand aan de realisatie van voorzieningen is een aandachtspunt.</p> <p>Tussen planning en realisatie van voorzieningen enerzijds en kaveluitgifte, woningprogramma - en fasering en moment en van oplevering bestaat een directe relatie. programmatische en planning technische wijzigingen vragen dan ook telkens herijking van planning en inhoud van het voorzieningenprogramma.</p>	<p>Het programma voorzieningen is in de grex 2011 kwantitatief herijkt op basis van de nieuwe inwoneraantallen. En getoetst aan de meest actuele inzichten t.a.v. woningbouwprognoses in 2013.</p> <p>Doordat de gemeente Slochteren in het huidige samenwerkingsmodel de publieke voorzieningen op haar grondgebied zal realiseren is bestuurlijke afstemming op dit punt van belang.</p> <p>De aangekondigde herindeling zal het risico op dit punt wegnemen.</p>

Besluit 26 oktober 2011, aankoop kavels Meeroevers fase IIb	4.590.000
Totaal beschikbaar krediet	15.700.000

Stand van de uitgaven plankosten

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	€ 6.498.922
-------------------------------------	-------------

Stand van de uitgaven Meeroevers kavels

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	€ 7.963.885
-------------------------------------	-------------

Totale stand van de uitgaven t/m 31 juli 2016	€ 14.462.807
---	--------------

Stand van de plankosten GEMM

2016	Budget	Verplicht	Besteed	Vrije ruimte
Organisatie/personeel	620	40	309	271
Bureau en huisvesting	210	22	154	34
Projecten (inclusief Communicatie/marketing)	2.459	329	568	1.562
Onvoorzien	50	0	0	50
	3.339	391	1.031	1.917

per 31 juli 2016 (alles * € 1.000)

Zoals gesteld is de gemiddelde rente voor de vaste leningen net onder de in de grondexploitatie beoogde 3,75% gefixeerd. Doordat een deel kortlopend is gefinancierd en die rente op dit moment erg laag is en uitgaven over het algemeen wat later plaatsvinden dan in de GREX voorzien is, is het rentebudget toereikend en zal naar verwachting zelfs een voordeel ontstaan. Voor 2016 hebben we een totaal rentebudget volgens de GREX van € 11,7 miljoen en verwachten we op basis van actuele liquiditeitsprognoses en de ontwikkeling van voornamelijk de rente op de geldmarkt op circa € 10,7 miljoen uit te gaan komen.

WESTPOORT

VOORTGANG

Op Westpoort zijn momenteel geen bouwontwikkelingen. Wel zijn er gesprekken met gegadigden maar dit heeft in het eerste helft van 2016 niet geleid tot verkoop. Andere terreinen doen het daarentegen beter. We hebben nu in totaal 7 ha bedrijventerrein verkocht, en de komende half jaar verwachten we nog enkele hectares te verkopen. In de vorige rapportages zijn wij ingegaan op de verwachte voortgang. Ten opzichte van de toen gemelde ontwikkeling valt momenteel het volgende te melden.

Het nieuwe beleidskader – rode loper

Het nieuwe beleidskader is bedoeld om het passieve beleid rond de werklocaties om te zetten naar een actieve strategie die tegemoetkomt aan de vraag van ondernemers en bedrijven. Daarbij is het doel en de prioriteit verschoven van grondverkoop en gronduitgifte naar behoud en uitbreiding van werkgelegenheid.

Ontwikkelingen

Daarnaast werken we een business case uit voor de vestiging van één of meerdere datacenters op Westpoort. Inmiddels heeft het eerste datahotel (KPN) zich gevestigd op Westpoort, fase 1 (fase 1 betreft de grondexploitatie). Dit datahotel heeft uitbreidingsplannen. Er is ook concrete belangstelling van nog een ander datacenter op Westpoort (fase 1). Tenslotte zijn we met een partij in gesprek voor fase 2. Deze gesprekken **lopen nog**. Ook hebben we 6 ha verkocht aan Tennet voor de aanleg (nieuw tracé) van de 380 KV leidingen naar o.a. de Eemshaven. Op dit moment lopen er nog meerdere oriënterende gesprekken met bedrijven voor vestiging van hun bedrijf. **We zien meer interesse dan in het jaar 2015.**

RISICO'S

Een overall-risico binnen de werklocaties betreft het niet halen van het verwachte uitgiftetempo van circa 5 hectare per jaar, ingaande per 2017. In dat geval lopen de rentekosten en planontwikkelingskosten op. **Hoewel we wel grond verkopen (stand van zaken 1-8-2016: 7 ha) valt het merendeel van deze uitgifte buiten de lopende grondexploitaties. Het overall risico blijft dus voor de lopende werklocaties en specifiek voor Westpoort bestaan, ondanks een toename in de verkoop van hectares.** Ten aanzien van de rentekosten geldt het (continue) aandachtspunt dat in de praktijk het daadwerkelijk gerealiseerde uitgiftetempo een grote financiële stempel zal gaan drukken op het huidige begrote rentesaldo. Een tweede overall-risico binnen de werklocaties betreft het niet halen van het gemiddeld verwachte opbrengstenniveau per m2 uit te geven grond. Op het moment dat bijvoorbeeld de grondprijzen onverhoopt dusdanig onder druk staan dat ze naar beneden dienen te worden bijgesteld, dan betekent dit voor de grondexploitatie(s) een mogelijke verdere aanpassing van de vooraf begrote grondopbrengsten.

FINANCIEN

Stand van de kredieten

Besluit 19-07-2000, nr. 5h	14.521.000
Besluit 27-02-2002, nr. 5 ^e	750.000
Besluit 28-01-2004, nr. 8	500.000
Besluit 22-12-2004, nr. 10	2.750.000
Besluit 19-10-2005, nr. 7	96.329.000
Besluit 20-02-2008, nr. 7	5.614.000

Besluit 27-01-2010, nr. 7 ^e	-/- 2.022.000
Besluit 30-11-2011, nr. 6h	-/- 47.690.000
Besluit 30-01-2013, nr 8b.6	872.000
Besluit 18-12-2013, nr. 6i	1.127.000
Besluit 17-12-2014, nr. 6q	1.217.000
Besluit 16-12-2015, nr.5l	1.347.000
Totale toegestane kosten (= opgeknipt uitvoeringskrediet t/m 2017)	75.315.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	€ 71.995.000
-------------------------------------	--------------

Actualisatie / herziening grondexploitatie
december 2016

GROTE MARKT OOSTZIJDE/FORUM

In december 2015 is gestart met de sloop van de te vernieuwen delen als gevolg van het aardbevingsbestendig maken van het gebouw. Inmiddels is de bouw van het Groninger Forum weer volop bezig. De afgelopen maanden is o.a. hard gewerkt aan de opbouw van de twee betonkernen van het Groninger Forum. Het Groninger Forum wordt volgens planning eind 2018 opgeleverd, waarna inhuizing plaatsvindt. Het Groninger Forum gaat in 2019 open.

Nieuwe Oostwand

De Grote Markt krijgt de vorm en omvang van voor de Tweede Wereldoorlog. De gevels van de nieuwe Oostwand gaan zo'n 17 meter naar voren. Het plein wordt zo intiemer en gezelliger. VolkerWessels Vastgoed ontwikkelt de nieuwe oostwand, met uitzondering van het nieuwe pand van studentensociëteit Vindicat atque Polit. Dit pand naar een ontwerp van De Zwarte Hond is in 2014 al opgeleverd en in gebruik genomen.

WestCord Hotels opent een hotel in de oostwand van de Grote Markt met op de begane grond een grand café. Dat maakte directeur Harry Westers op 15 juli bekend. De Berlijnse architect Thomas Müller maakt het ontwerp. Met de komst van het hotel is het middendeel van de oostwand bebouwd. Voor de locatie Grote Markt-Poelestraat wordt een ontwikkelcompetitie uitgeschreven. Groningers krijgen met een publieksenquête de gelegenheid zich uit te spreken over de architectuur van dit hoekpand.

Nieuwe Markt

De Nieuwe Markt moet een plein worden dat complementair is aan de Grote Markt, Vismarkt, Waagplein en Martinikerkhof. Een sterk, duurzaam en tijdloos plein. Inzet is realisatie van een bruisend plein, waar mensen naar toe willen, waar terrassen zijn, en waar activiteiten plaatsvinden. Dit betekent dat ook rondom dit plein wordt ingezet op publiek aantrekkende functies in de nieuwe bebouwing. De ontwikkeling van het Groninger Forum zal de bestaande en nieuwe functies rond het nieuwe plein stimuleren. Ook de ondernemers en vastgoedeigenaren rondom het plein spelen een belangrijke rol in de totstandkoming van de bruisende beleving van het plein.

De gemeenteraad heeft op woensdag 29 juni het ontwerp voor de inrichting van de Nieuwe Markt vastgesteld. In april kon het publiek meepraten over het plein op inloopmiddagen en konden belanghebbenden hun ideeën kwijt tijdens een avondbijeenkomst. De reacties waren overwegend positief. Met name de waterstroom langs de looplijn richting de ingang van het Groninger Forum, de neutrale en stevige natuursteen bestrating en het idee om ruimte te bieden aan tijdelijke programmering kreeg veel waardering.

De uitvoeringsplanning voor de Nieuwe Markt is sterk afhankelijk van de voortgang bij de omliggende projecten (Groninger Forum, Nieuwe Markt zuidzijde en nieuwe Oostwand) en vindt in fasen plaats. Volgens planning vinden de werkzaamheden plaats tussen eind 2016 en medio 2019.

Nieuwe Markt zuidzijde (NMZZ)

De ontwikkeling NMZZ omvat verschillende deelprojecten. Het meest in het oog springend is de herontwikkeling van enkele gemeentelijke panden (Poelestraat 16, 18, 24, 26, 28) met tussenliggende panden (Poelestraat 20, 22) die in eigendom zijn van Vastgoed Horeca Groningen. Met VHG trekken we samen op om de ontwikkeling als geheel gelijktijdig op te kunnen leveren.

Bij Nieuwe Markt zuidzijde is BAM als aannemer geselecteerd voor de bouw. Ook is een huurcontract gesloten met de horecaformule Vapiano voor vestiging in pand Poelestraat 16/18. Op dit moment wordt er druk gebouwd. Verwachting is dat Nieuwe Markt zuidzijde eind 2016 casco wordt

opgeleverd. Vapiano gaat daarna de nieuwbouw op deelplan 1 inrichten, zodat zij medio 2017 open kunnen.

RISICO'S

Het project Grote Markt oostzijde/Forum kent een specifiek risicoprofiel. Het risicoprofiel wijkt af van een gemiddeld project van deze omvang, vanwege:

- de complexe binnenstedelijke situatie;
- de complexe samenhang tussen een veelheid aan deelprojecten en aandachtsvelden;
- de afhankelijkheid van ontwikkelingen op de vastgoedmarkt;
- de complexiteit van de constructie van vooral de parkeerkelder;
- een grote kans op vertragingen en vertragingsschade als gevolg van bovenstaande punten.

Vanwege deze factoren blijft het totaalrisico in vergelijking met andere projecten van dezelfde omvang onverminderd groot. Om deze reden wordt er binnen het project Grote Markt oostzijde/Groninger Forum meer dan gemiddeld aandacht besteed aan de risicobeheersing. De aansturing van het project, de budgetbewaking en de risicobeheersing zijn er op gericht om het totale project binnen de financiële kaders van de bouw- en grondexploitatie te realiseren. De ingezette risicobeheersing vormt geen (absolute) garantie dat het project ook binnen de financiële kaders kan worden gerealiseerd. Sommige risico's zijn immers onbeheersbaar voor het project. Wel kan gesteld worden dat door actief te sturen op risicobeheersing, het risicobewustzijn binnen het project groot is en de kans op financiële ontsporingen aanmerkelijk is verkleind. De in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Groninger Forum 2014 opgenomen risicoanalyse is geactualiseerd op basis van recente ontwikkelingen. Ook de risicobeheersmaatregelen zijn geactualiseerd. Door het uitvoeren van deze beheersmaatregelen worden zowel de kans dát deze risico's zich voordoen, als de gevolgen indien de risico's zich voordoen, beperkt. Het risicoprofiel is globaal genomen ongeveer gelijk gebleven.

FINANCIEN

De inkomsten en uitgaven lopen conform de uitgangspunten in de bouw- en grondexploitatie Grote Markt oostzijde/ Forum.

Stand van de kredieten in euro's

Plankostenkrediet	
Besluit 30-12-2002, nr. 15	500.000
Besluit 29-01-2003, nr. 13	420.000
Besluit 28-04-2004, nr. 6	1.580.000
Besluit 25-02-2006, nr. 8	2.500.000
Besluit 28-03-2007, nr. 8	2.500.000
Besluit 18-06-2008, nr. 5q	1.250.000
Besluit 29-10-2008, nr. 6k	500.000

Besluit 26-11-2008, nr. 8	2.000.000
Besluit 17-06-2009, nr. 8	2.500.000

Uitvoeringskrediet	
Besluit 17-06-2009, nr. 8	15.000.000
Besluit 23-06-2010, nr. 1a	40.000.000
Besluit 30-11-2011, nr. 8d	115.000.000
Besluit 27-06-2012, nr. 6i	906.000
Besluit 29-01-2014, nr. 6k	123.000
Besluit 26-11-2014, nr. 7a	803.000
Besluit 28-10-2015, nr. 7e	68.000.000
Besluit 20-04-2016, nr. 6h:	€ 229.250,-

Totaal toegestane plankosten en uitvoeringskrediet	€ 253.810.394
--	---------------

Stand van de uitgaven in euro's

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	€ 141.446.330,-
-------------------------------------	-----------------

ZERNIKE CAMPUS GRONINGEN

Binnen het *Akkoord van Groningen 2.0* is de ontwikkeling van Zernike Groningen Campus een belangrijke opgave. We willen Zernike verder uitbouwen tot een toplocatie waar kennisinstellingen en bedrijfsleven stevig met elkaar verbonden zijn.

VOORTGANG

Op de Zernike Campus Groningen ligt één van de uit te geven (bedrijven)terreinen die binnen de gemeente Groningen.. Op basis van een gezamenlijke visie ontwikkelen de Akkoord-partners de Zernike Campus tot één van de belangrijkste kennisdynamo's van stad en regio. p basis van een strategische agenda is besloten om een nieuwe stedenbouwkundige visie op te stellen. Deze is inmiddels afgerond. De stedenbouwkundige visie is tot stand gekomen in een samenwerking tussen de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en de Hanzehogeschool (HG). De visie geeft - voor de komende 10 tot 15 jaar, op hoofdlijnen - de koers voor de ontwikkeling van de Zernike Campus Groningen aan. De campus heeft, met de enthousiaste en stuwende kracht van de aanwezige kennisinstellingen en ondernemers, volop mogelijkheden om uit te groeien tot een onderwijs-, kennis- en ontwikkelingscentrum van nationaal en zelfs internationaal formaat. Naast het ruimtelijke plan ligt de sleutel tot succes in verregaande samenwerking en goede marketing (acquisitie) van de campus.

In afgelopen periode zijn door de RUG en de HG nieuwe onderwijs-, onderzoeks- en faculteitsgebouwen ontwikkeld (Energy Academy Europe, Entrance). Voor de komende jaren staan ook nog een aantal grootschalige en ambitieuze plannen op stapel. Dit alles eist planologische inpassing. Het gaat dan bijvoorbeeld om ZAP, Geothermie, studentenhuisvesting, verbouwing Nijenborg 4 en mogelijk nieuwe vestiging van nieuwe bedrijven (circa 5 nieuwe bedrijven en 1 uitbreiding). Ook heeft Avebe aangegeven zich te willen vestigen op de Zernike Campus. De Stichting Triade, die ook het Campus management voert, zal voor Avebe het vastgoed gaan ontwikkelen. U zal hier meer informatie over ontvangen.

Visie

Om de ambitie te realiseren is het nodig om de volgende aanpassingen te doen die de ruimtelijke kwaliteit en de onderlinge verbindingen verbeteren:

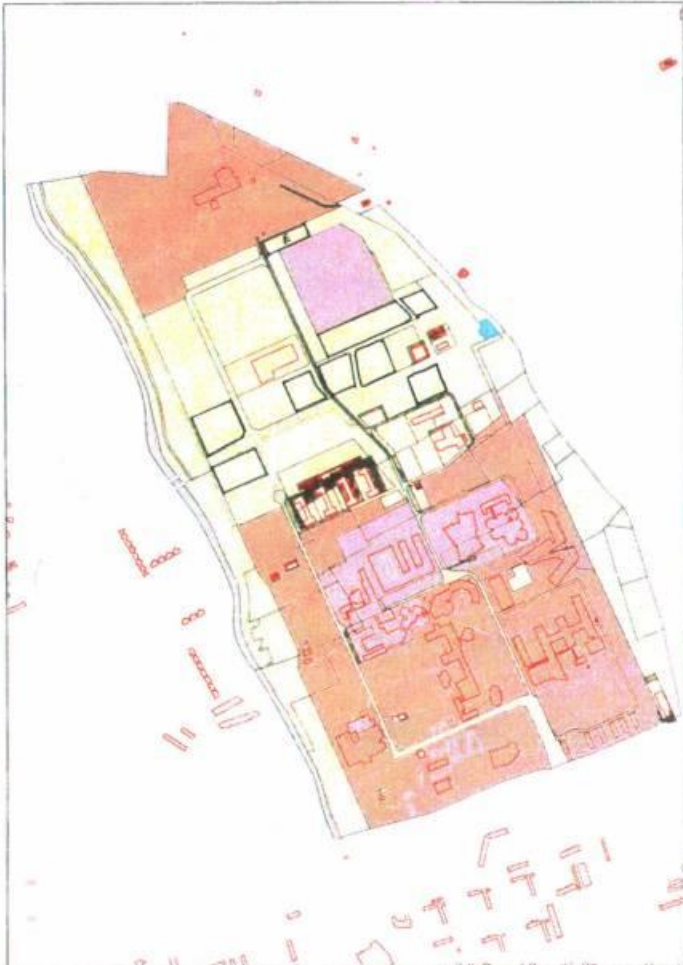
1. De transformatie van de Zernikelaan naar een aantrekkelijke verbinding voor fietsers en voetgangers, openbaar vervoer en leveranciers;
2. Het creëren van verkeersroutes voor langzaam verkeer in het noordelijk deel die aansluiten op het fietsnetwerk van de stad;
3. Het omvormen van de parkeerterreinen in het middengebied van een scheidende naar een verbindende zone van de campus;
4. Het ruimtelijk inkaderen van het gebied zodat er een intiemer en aantrekkelijker vestigingsklimaat ontstaat;
5. Het functioneel mengen van bedrijven en instellingen voor onderwijs en onderzoek om een optimale synthese te bereiken;
6. Het versterken van de entrees (noord en zuid) van de Campus.

Tevens zijn er nog meerdere aspecten die uitgewerkt moeten worden, zoals het nog verdere professionaliseren van parkmanagement en het opstellen van een acquisitieplan.

Voortgang

Op dit moment lopen er meerder gespreken met bedrijven voor vestiging van hun bedrijf. Deze gesprekken bevinden zich in een vergevorderd stadium. In onderstaand kaartje is goed te zien welke

gronden in optie staan en welke nog beschikbaar zijn. Wat opvalt is dat de interesse enorm toeneemt voor dit gebied. In onderstaand kaartje is te zien dat er inmiddels veel gronden in optie zijn. Ook zijn de kennisinstellingen bezig met verschillende uitbreidingsplannen.

RISICOS

Een overall-risico binnen de werklocaties betreft het niet halen van het verwachte uitgiftetempo van circa 5 hectare per jaar, ingaande per 2017. In dat geval lopen de rentekosten en planontwikkelingskosten op. Ook blijft de vooraf begrote jaarlijkse gronduitgifte van 0,5 hectare voor Zernike een risico.

Een tweede overall-risico binnen de werklocaties betreft het niet halen van het gemiddeld verwachte opbrengstenniveau per m² uit te geven grond. Op het moment dat bijvoorbeeld de grondprijzen onverhoopt dusdanig onder druk staan dat ze naar beneden dienen te worden bijgesteld, dan betekent dit voor de grondexploitatie(s) een mogelijke verdere aanpassing van de vooraf begrote grondopbrengsten.

FINANCIEN

Stand van de kredieten

Besluit 23-20-1996, nr. 5f	3.857.000
Besluit 26-05-1999, nr. 5k	4.538.000
Besluit 17-10-2001, nr. 9	406.000
Besluit 18-10-2006, nr. 6c	14.940.000
Besluit 27-09-2007, nr. 6g	3.256.000
Besluit 25-05-2011, nr. 8 ^e	-/- 8.747.000
Besluit 18-01-2013, nr. 8b3	0
Besluit 18-12-2013, nr. 6i	0
Besluit 17-12-2014, nr. 6t	1.890.000
Totaal toegestane kosten van het plan	20.140.000

Stand van de uitgaven

Totaal verantwoord t/m 31 juli 2016	€ 19.919.000
-------------------------------------	--------------

Actualisatie / herziening grondexploitatie

De eerstvolgende herziening vindt in december 2016 plaats.

BIJLAGE

VOORTGANGSRAPPORTAGE II 2016

Gemeente Groningen

INHOUDSOPGAVE

VOORTGANGSRAPPORTAGE II 2016	1
INHOUDSOPGAVE	2
INLEIDING	3
SAMENVATTING.....	4
PROGRAMMA'S	10
Programma 1: Werk en Inkomen	10
Programma 2: Economie en werkgelegenheid.....	16
Programma 3: Onderwijs.....	19
Programma 4: Welzijn, gezondheid, zorg en Vernieuwing sociaal domein.....	20
Programma 5: Sport en bewegen.....	25
Programma 6: Cultuur	27
Programma 7: Verkeer	29
Programma 8: Wonen	33
Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving.....	36
Programma 10: Veiligheid	38
Programma 11: Stadhuis en Stadje	39
Programma 12: College en Raad	40
Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien	43
Programma 14: Algemene ondersteuning.....	45
PARAGRAFEN	47
Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken.....	47
Paragraaf 2: Duurzaamheid	47
Paragraaf 9: Bedrijfsvoering	48
Slot en nacalculaties	51
Geconstateerde onrechtmatigheden en voortgang IC-plan.....	51
Voortgang van onderzoeken doeltreffendheid en doelmatigheid	52
Update van risico's en ontwikkelingen	52
OVERIGE AANDACHTSPUNTEN	53
Aanbevelingen rekenkamercommissie.....	53
Aanbevelingen van de accountant	54
Personeel	58
Eerder gedane toezeggingen	60
BEZUINIGINGEN	62

INLEIDING

In deze tweede voortgangsrapportage van 2016 informeren wij u over de voortgang van de begroting en geven wij een prognose van het resultaat over 2016. De verwachtingen zijn gebaseerd op de voortgang over het eerste half jaar van 2016 en de ontwikkelingen tot medio september.

De voortgangsrapportage heeft de functie van (bij)sturingsinstrument en het verstrekken van volledige, juiste en actuele informatie over de stand van zaken en voortgang van de begroting. Rapportage vindt in basis plaats over afwijkingen in de uitvoering van de beleidsdoelen. Deze tweede voortgangsrapportage is de laatste rapportage van het boekjaar 2016. Voor uw raad is voorliggende prognose een indicatie van het resultaat dat bij de gemeenterekening 2016 behaald wordt. We zullen straks bij de gemeenterekening 2016, ten behoeve van de beoordeling van de voorspelbaarheid van ons (financiële) resultaat, de werkelijke realisatie vergelijken met de resultaten in deze rapportage.

Leeswijzer

De voortgangsrapportage begint met een samenvatting. In hoofdstuk één worden de verwachte afwijkingen per programma weergegeven. In de hoofdstuk twee gaan we in op de stand van zaken rondom de paragrafen Integraal Gebiedsgericht Werken, Duurzaamheid en Bedrijfsvoering.

In hoofdstuk drie geven we de stand van zaken over de aanbevelingen van de rekenkamer en de accountant, personeel en eerder gedane toezeggingen. In hoofdstuk vier geven we de stand van zaken weer van de bezuinigingen. En tot slot vindt u in de bijlage de sleutelrapportages.

De afwijkingen in de uitvoering van beleidsdoelen lichten we toe en geven we aan door kleuren (stoplichtenrapportage). **Geel** betekent dat voor het behalen van de doelstelling bijsturing noodzakelijk is. **Rood** betekent dat het halen van de doelstelling vermoedelijk niet mogelijk is. De gerealiseerde doelstellingen worden hier niet gemeld. Daarnaast geven wij een toelichting op de verwachte financiële afwijkingen vanaf 250 duizend euro en op bestuurlijk relevante afwijkingen. Dit betekent dat niet bij alle programma's toelichtingen zijn opgenomen.

SAMENVATTING

In dit hoofdstuk geven we een samenvatting van de financiële prognose 2016 in deze voortgangsrapportage, inclusief de prognoses per programma. We gaan daarbij in op de besteedbaarheid van deze prognose. Tevens melden we een aantal onzekerheden en ontwikkelingen ten aanzien van de prognose. Aan het slot van dit hoofdstuk wordt een overzicht met specificatie op onderdelen van de prognose vermeld.

Prognose besteedbaar resultaat bedraagt 2,3 miljoen euro voordelig

Na verrekening van een deel van de bijzondere resultaten en vrijval incidenteel extra beleid is het verwachte besteedbare resultaat 2,3 miljoen euro voordelig. Verwachte resultaten van in totaal 4,7 miljoen euro zijn niet vrij besteedbaar i.v.m. eerdere besluitvorming door uw raad. Het verwachte resultaat ten opzichte van de begroting is 7,0 miljoen euro voordelig. De prognose is gebaseerd op de realisatie tot met juni 2016 en ontwikkelingen tot en met medio september 2016.

De onderverdeling in het resultaat ziet er als volgt uit:

PROGNOSE 2016	VGR 2016-I	VGR 2016-II	Verschil
Reguliere resultaten	-2.216	4.315	6.531
Bijzondere resultaten	-56	2.668	2.724
Resultaat	-2.272	6.983	9.255
Niet vrij besteedbaar	-1.294	-4.650	-3.356
Besteedbaar resultaat	-3.566	2.333	5.899

Bijzondere resultaten

- Bijzondere resultaten worden tot een minimum beperkt, omdat de bijzondere resultaten buiten de integrale afweging vallen bij de resultaatbestemming.
- Onder bijzondere resultaten worden alleen die resultaten opgenomen waartoe uw raad expliciet heeft besloten.

Toelichting op de prognose

De grootste afwijkingen in de prognose zitten in bijzondere bijstand, extra beleid en Invoering individueel keuzebudget.

Bijzondere bijstand (N 2,1 miljoen euro) - Programma 1. Werk en Inkomen

Op basis van een doorrekening van de cijfers t/m juni verwachten we evenals in de VGR 2016-I een tekort van 1,4 miljoen euro. Daarnaast loopt de kredietverlening aan statushouders vanaf 1 juni 2016 via de bijzondere bijstand. Het COA bepaalt het aantal te huisvesten statushouders. Op basis van deze aantallen verwachten wij (bruto) 846 duizend euro aan kredieten te verstrekken via de bijzondere bijstand. Hiervan lossen statushouders een deel in 2016 af (141 duizend euro); het resterende deel ontvangen we in de komende drie jaar terug. Per saldo verwachten wij voor dit jaar een incidenteel nadeel hierdoor van 0,7 miljoen euro. De totale negatieve afwijking voor de bijzondere bijstand komt dan uit op 2,1 miljoen euro.

Extra beleid (V 5,3 miljoen euro) - Diverse programma's

Op diverse onderdelen wordt vrijval van extra beleid verwacht van in totaal 5,3 miljoen euro. Dit betreft 1,5 miljoen euro incidenteel extra beleid en 3,8 miljoen euro incidentele vrijval van structureel extra beleid. Incidentele vrijval van structureel extra beleid is besteedbaar resultaat. In grote lijnen wordt de vrijval

veroorzaakt door vertraging in uitvoering die vooraf niet is te voorzien of in te plannen. De financiële consequenties komen uit:

- Bereikbaarheidsprojecten (V 1,4 miljoen euro structureel)
- Kapitaallasten Forum (V 0,8 miljoen euro structureel)
- Wonen (V 0,5 miljoen euro structureel)
- Sportieve infrastructuur: bouw sportcentrum Europapark, onderhoud Papiermolen en extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn (V 0,5 miljoen structureel)
- Ruil incidenteel/structureel (V 0,4 miljoen euro structureel)
- Outsourcing ICT (V 0,6 miljoen euro incidenteel)*
- Trainees (V 0,4 miljoen euro incidenteel)*
- Kinderboerderij Stadspark (V 0,2 miljoen euro incidenteel)
- Gladheid gele stenen (V 0,1 miljoen euro incidenteel)
- Stijging proceskosten WOZ (V 0,2 miljoen euro incidenteel)

Ad *: Betreft gelden beschikbaar gesteld bij rekening 2015. Gezien dezelfde kenmerken als extra beleid hier verantwoord.

Ervaring uit voorgaande jaren leert dat in de laatste maanden van het jaar pas echt duidelijk wordt hoe groot het bedrag van vrijval extra beleid wordt. Het risico is aanwezig dat de vrijval hierdoor hoger kan uitvallen.

Invoering Individueel Keuzebudget (N 5,2 miljoen euro) - Programma 14. Algemene ondersteuning

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat we daarvoor dit jaar een voorziening moeten treffen. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels worden doorberekend in tarieven (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro).

In de toelichting per programma worden de overige afwijkingen in de uitvoering van beleid en in financiën nader toegelicht.

Toelichting verschil ten opzichte van de VGR 2016-I

Bij de VGR 2016-I is een prognose afgegeven van een nadelig resultaat van 2,3 miljoen euro. Het verschil ten opzichte van de prognose bij VGR 2016-II is 9,3 miljoen voordelig. Dit verschil kan in hoofdlijnen worden verklaard door een tweetal grote posten:

Extra beleid (+ 4,3 miljoen euro)

Zie toelichting bij voorgaande toelichting op de prognose

Resultaat op verkoop gronden (+ 2,0 miljoen euro)

Betreft een positief resultaat van in totaal 2 miljoen euro op de verkoop van gronden die niet in een grondexploitatie zijn opgenomen.

Besteedbaar resultaat

Het verschil tussen de prognose en de besteedbaarheid wordt verklaard doordat een aantal verwachte resultaten die conform afspraken met uw raad met reserves verrekend wordt, dan wel anders gedekt wordt. In de prognose van 7,0 miljoen euro voordeel zijn in ieder geval de volgende verwachte resultaten verwerkt die van invloed zijn op de besteedbaarheid daarvan:

Prognose VGR 2016-II	7,0
Bouwleges	-1,2
Extra beleid	-1,5
Grondexploitatie	-2,0
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	-0,4
VSD - Wij teams	1,4
VSD - WMO	-1,0
Prognose besteedbaar	2,3

Het verwachte vrij besteedbare resultaat bedraagt 2,3 miljoen euro voordelig. Bovenvermelde bedragen van in totaal 4,7 miljoen euro zijn niet vrij besteedbaar. Incidenteel extra beleid is in principe voor 2 jaar beschikbaar gesteld. De andere bovenstaande resultaten zijn bijzondere resultaten en gaan naar de afzonderlijke reserves hiervoor.

Onzekerheden en ontwikkelingen ten aanzien van de prognose

De prognose is gebaseerd op de realisatiecijfers in het 1e halfjaar en de ontwikkelingen tot medio september. Naast de al vermelde financiële afwijkingen is er een aantal onzekerheden en ontwikkelingen aan te geven ten aanzien van de prognose. In VGR 2016-I zijn een aantal onzekerheden gemeld die hier niet meer terugkomen, omdat deze intussen bekend zijn of (in tijd) opgelost. Dit betreft vrijval voorzieningen Enexis, Noordelijk Belastingkantoor, SW subsidie, Knelpunt schuldhulpverlening en BUIG.

Onzekerheden

Wet Maatschappelijke Ondersteuning Zorg In Natura 18+

We nemen een risico door het actuele verzilveringspercentage van 72% op grond van goedgekeurde en betaalde facturen te extrapoleren naar de prognose 2016. De verzilveringsgraad drukt de gerealiseerde uitgaven voor geleverde zorg uit als een percentage van de financiële verplichtingen die voortvloeien uit de indicaties (het indicatiebedrag). Bij het actuele verzilveringspercentage van 72% is er een negatief resultaat op WMO ZIN 18+ van 4,5 miljoen euro ten opzichte van de begroting. Daarbij is het goed te realiseren dat de zorgkosten stijgen bij hogere verzilveringspercentages. Om dat beeld duidelijk te maken hebben we doorrekeningen gemaakt van verzilveringspercentages van 80% en 90%. De financiële effecten op de zorgkosten bedragen respectievelijk afgerond 1,3 miljoen euro en 2,8 miljoen euro aan extra kosten.

Eigen bijdrage

We baseren de prognose voor eigen bijdrage 2016 op de eigen bijdrage in 2015, gecorrigeerd met vermoedelijke effecten van nieuw beleid of regelgeving.

Tot en met 2014 was een vast patroon dat tegen het einde van het jaar, de opleggingen over de eerste drie periodes behoorlijk volledig waren en dat we op basis daarvan een redelijk betrouwbare prognose voor het hele jaar konden maken. Als we dit toepassen op de opleggingen over de eerste drie periodes van 2016, dan zouden de eigen bijdragen bijna 1,0 miljoen euro achterblijven ten opzichte van onze prognose. We veronderstellen dat de oplegging mede achterblijft omdat zorgaanbieders hun prioriteit leggen bij de facturering aan gemeenten en dat zij nog niet alle geleverde zorg hebben gemeld bij het CAK als gevolg van de factureringsproblematiek. Daarnaast zijn we in gesprek met het CAK over de betrouwbaarheid van de gegevens in de rapportages. Maar het risico bestaat dat, door bij ons op dit moment onbekende oorzaken, de eigen bijdrage werkelijk lager uitvalt.

Bed bad en brood

De regeling zoals wij die op dit moment uitvoeren financieren we voor uit het budget voor Maatschappelijke Opvang. Wij gaan er van uit dat het rijk deze voorfinanciering volledig gecompenseerd in 2016. Op dit moment is er nog geen reëel zicht op een bestuursakkoord en daarmee zijn de inkomsten onzeker. Het maximale risico dat we als gemeente lopen bedraagt 2 miljoen euro.

Financiële ondersteuning statushouders

In de VGR 2016-I hebben we gemeld dat we in de komende jaren niet alleen te maken krijgen met vluchtelingen in de asielzoekerscentra, die voor wellicht enkele jaren in de stad komen wonen. Ook zal het aantal statushouders dat zich voor langere tijd zal vestigen in onze stad toenemen. Deze statushouders zullen een beroep doen op de algemene bijstand, de bijzondere bijstand en ondersteuning bij re-integratie / maatschappelijke participatie. Dit zal leiden tot een toenemend bijstandsvolume en een toenemende druk op de uitvoering. Het is nog niet duidelijk hoe het Rijk zal omgaan met financiering en compensatie richting gemeenten en levert daarmee een financieel risico op.

Participatiebudget

In juni van dit jaar hebben wij een tussenstand gegeven van de uitgaven uit het P-budget. Op dat moment gingen wij er vanuit dat er zonder extra maatregelen ongeveer 1,1 miljoen euro niet zou worden uitgegeven. We hebben toen besloten om extra te investeren op werkgerichte trajecten, voornamelijk individuele scholing en innovatieve projecten. Hiermee is 0,5 miljoen euro gemoeid. De verwachte vrijval van 0,6 miljoen op projectgelden binnen Maatschappelijke Participatie zetten we in op de honorering van burgerinitiatieven en gezamenlijke initiatieven met Vernieuwing Sociaal Domein (VSD) rondom Wijkwerken (algemene voorziening in plaats van arbeidsmatige dagbesteding WMO). Omdat deze nieuwe initiatieven halverwege 2016 worden opgepakt, is het nog niet duidelijk of ook alle daarmee gemoeid gaande gelden kunnen worden ingezet.

Herziening van grondexploitaties

In deze voortgangsrapportage is nog geen rekening gehouden met resultaten uit grondexploitaties. Normaal gesproken leggen we in december de herziene grondexploitaties aan u voor. De grondexploitaties zijn dan voorzien van een beoordeling van door accountant. Dit jaar hebben we een nieuwe accountant, waardoor de afstemming over de parameters die we hanteren bij de herziening, pas later van start kon gaan. Daarnaast verwachten we, omdat de accountant nieuw is en omdat de BBV regels voor grondexploitaties zijn gewijzigd, dat de afstemming meer tijd in beslag zal nemen. We verwachten u de herziene grondexploitaties begin 2017 te kunnen aanbieden. U ontvangt hierover nog een afzonderlijke brief. De gewijzigde BBV regels kunnen invloed hebben op onze parameters. Een van de wijzigingen heeft betrekking op de looptijd van grondexploitaties. De BBV noemt een richttermijn van 10 jaar. Hier kan van worden afgeweken, maar dan moeten risico beheersende maatregelen worden genomen. Een mogelijke risico beheersende maatregel is het beperken van de opbrengstindexering tot 10 jaar. We moeten nog besluiten hoe we hiermee omgaan. Dit kan effect hebben op het resultaat bij de herziening. Bij de herziening van de grondexploitaties worden de risico's geactualiseerd. Dit kan effect hebben op de benodigde omvang van het weerstandsvermogen en / of het resultaat. In de laatste herziene grondexploitatie Europapark is een risico opgenomen voor de te realiseren grondwaarde in het deelplan Engelse Kamp. Naar aanleiding van gesprekken met de projectontwikkelaar denken we dat niet de volledige opbrengst gerealiseerd kan worden. Definitieve besluitvorming hierover moet nog plaatsvinden. Het effect hiervan nemen we mee in de aankomende herziening en wordt verwerkt in de rekening.

Slot- en nacalculaties

Er staan in de laatste maanden van dit jaar nog een aantal nacalculaties gepland. Momenteel is alleen de prognose van de nacalculatie Oostelijke Ringweg bekend. De resultaten uit de overige nacalculaties kunnen het resultaat nog beïnvloeden.

Ontwikkelingen

(Gedeeltelijke) vrijval reserves

Een aantal reserves zullen (gedeeltelijk) vrijvallen:

- Reserve BWS (Besluit Woninggebonden Subsidies) kan volledig vrijvallen (157 duizend euro): deze regeling bestaat niet meer. De gemeenschappelijke regeling Regio Centraal Groningen (RCG) is geliquideerd en de finale financiële afhandeling is afgerond. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egalisatiereserve (AER);
- Reserve Wonen boven Winkels kan gedeeltelijk vrijvallen (550 duizend euro): de middelen in de reserve zijn noodzakelijk als buffer voor de participatie van de gemeente Groningen in de NV Wonen boven Winkels. Door verkoop van panden in 2016 kan er reeds een bedrag van 550 duizend euro vrijvallen. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egalisatiereserve (AER);
- Reserve Stimuleringsfonds Volkshuisvesting kan gedeeltelijk vrijvallen (1,385 miljoen euro): de reserve dient ter dekking van de verstrekte geldleningen via het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten. De vrijval betreft de toegerekende rente over de reserve over de afgelopen 5 jaar (2010 t/m 2015). De hoogte van de reserve dient gelijk te zijn met de hoogte van het uitstaande leningsaldo bij de SVN. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om deze vrijval te bestemmen aan de algemene egalisatiereserve (AER).

De reserves wonen boven winkels en stimuleringsfonds volkshuisvesting zijn onderdeel van het gemeentelijke weerstandsvermogen. Voorgesteld zal worden de vrijval toe te voegen aan de AER (onderdeel van het weerstandsvermogen). Indien de vrijval anders wordt besteed, vermindert dit het weerstandsvermogen.

Bezuinigingen

De totale financiële opgave voor 2016 bedraagt 28,7 miljoen euro aan bezuinigingen. Dit bedrag betreft maatregelen uit de begroting 2016 en een resterende bezuinigingsopgave uit voorgaande jaren (inclusief bezuiniging op de organisatie). Er is hard aan gewerkt om deze bezuinigingen in te vullen en de bezuinigingen worden naar verwachting gerealiseerd. Van de totale opgave wordt volgens afspraken 7,8 miljoen euro gedekt uit de gereserveerde middelen voor frictiekosten. Na verrekening daarvan verwachten wij per saldo voor 2016 een incidenteel voordeel van 243 duizend euro op de bezuinigingen.

Overzicht prognoses per programma

In onderstaande tabel wordt de prognose per programma gepresenteerd. De significante afwijkingen ten opzichte van de begroting worden in de navolgende hoofdstukken per programma toegelicht.

Programma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-II	Verwachte afwijking VGR 2016
1. Werk en inkomen	-62.855	-81.579	-84.086	-2.507
2. Economie en werkgelegenheid	-18.548	-34.359	-31.559	2.800
3. Onderwijs	-16.777	-17.173	-16.839	334
4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd en VSD	-202.213	-209.530	-209.308	222
5. Sport en bewegen	-14.460	-15.319	-14.570	749
6. Cultuur	-30.819	-34.168	-33.848	320
7. Verkeer	-5.509	-6.636	-5.926	710
8. Wonen	-9.303	-9.878	-7.479	2.399
9. Kwaliteit van de leefomgeving	-26.058	-27.622	-26.980	642
10. Veiligheid	-18.678	-18.788	-18.403	385
11. Stadhuis en stadjer	-7.555	-6.837	-6.696	141
12. College en Raad	-23.050	26.812	29.358	2.546
13. Algemene inkomsten en post onvoorz	510.195	512.573	515.752	3.179
14. Algemene ondersteuning	-74.370	-77.496	-82.433	-4.937
Totaal Gemeente Groningen	0	0	6.983	6.983

Specificatie onderdelen prognose

De belangrijkste afwijkende onderdelen van de prognose zijn:

	VGR 2016-I	VGR 2016-II	Vershil
Agio uitkering	0,0	1,0	1,0
Bedrijfsvoeringsbudgetten	0,0	-1,5	-1,5
Belastingen & leges	-0,5	-1,2	-0,8
Bezuinigingen	0,0	0,2	0,2
Bijzondere bijstand	-1,4	-2,1	-0,7
Bouwleges	1,3	1,2	-0,1
Btw compensatiefonds	0,0	-0,5	-0,5
BUIG / loonkostensubsidies	0,0	-0,3	-0,3
Dividendbelasting	0,5	0,8	0,3
Extra beleid	1,0	5,3	4,3
Gemeentefonds	0,6	1,1	0,6
Grondexploitatie	0,0	2,0	2,0
Individuele studietoelage	0,4	0,4	0,0
Invoering IKB	-6,0	-5,2	0,9
Kapitaallasten	0,7	0,4	-0,3
Leerlingenvervoer	0,4	0,4	0,0
Maatschappelijke Opvang	0,0	0,4	0,4
Nominale ontwikkelingen	1,3	1,3	0,0
OPSB	-0,1	0,3	0,4
Overig	-0,7	0,3	1,0
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	0,0	0,4	0,4
Suppletie Omzetbelasting en BCF	0,0	-0,3	-0,3
SW divers	-0,1	-0,5	-0,4
Treasury	0,9	0,8	-0,1
Veiligheidsregio	0,0	0,4	0,4
Verkeer & vervoer	0,7	0,7	0,0
Vrijval betalingsverplichting	0,0	0,8	0,8
Vrijval projecten gebiedszaken	0,0	0,5	0,5
VSD - Wij teams	-0,8	-1,4	-0,6
VSD - WMO	0,0	1,0	1,0
WSR	-0,1	0,3	0,4
Zaakgericht werken	-0,2	0,0	0,2
Eindtotaal	-2,3	7,0	9,3

PROGRAMMA'S

Programma 1: Werk en Inkomen

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

1	Programma: Werk en Inkomen	
1.1	Deelprogramma: Werk en activering	
	Beleidsveld: maatschappelijke participatie	
	Aantal mensen dat actief is op een Participatiebaan.	<p>In de begroting hebben we als doelstelling opgenomen dat er eind 2016 500 mensen actief zijn op een Participatiebaan. Eind juni waren dit er 287. Daarnaast zitten er nog 7 in het proces. In totaal 294. In het tweede kwartaal is er behoorlijk wat nieuwe instroom geweest, maar er zijn ook 68 personen gestopt met hun P-baan. Vaak omdat de doorlooptijd van 24 maanden afgelopen was.</p> <p>We zijn bezig om de P-banen meer te promoten. Voorbeelden hiervan zijn:</p> <p>Inzet van stadstalent Communicatie, oproep in de bijsluiters voor bijstandsgerechtigden, inzet van Facebook, voorlichtingsavonden bij sportclubs in samenwerking met Huis van de Sport, contact met Link 050 om de P-banen te promoten, Re-integratiecoaches nemen het instrument mee in de wijken en in gesprekken met klanten, Kansen in Kaart neemt het instrument mee in gesprekken met wijkbewoners, inzet van een vrijwilligersmakelaar. Daarnaast gaan we aan de slag met zowel aanpassingen op de gemeentelijke website als de websites van de deelnemende organisaties/instellingen, zodat het aanbod makkelijker te vinden is.</p> <p>We zijn bezig met een klanttevredenheidsonderzoek onder bijstandsgerechtigden die maatschappelijke participeren. Voor dit onderzoek worden ook deelnemers op een P-baan bevestigd. Er is budget beschikbaar om scholing te volgen tijdens een P-baan. En we zetten sterker in op doorstroom naar (een traject richting) werk na afloop van een P-baan.</p>
	Aantal beschutte werkplekken nieuw (P-wet)	<p>In de begroting hebben we aangegeven dat we verwachten dat er eind 2016 50 mensen op een nieuwe beschutte plek werken op grond van de Participatiewet.</p> <p>Begin augustus waren er 4 mensen geplaatst (in dienst genomen). Daarnaast zitten er momenteel behoorlijk wat mensen op een oriëntatie stage. We denken dat hiervan in ieder geval nog 35 mensen geplaatst gaan worden. Na de zomer gaan er opnieuw oriëntatie stages starten (in ieder geval al 2 stageklasjes). We verwachten op ca. 40 personen uit te komen, mogelijk zelfs meer. (Het kan zijn dat de daadwerkelijk arbeidsovereenkomst voor een deel pas begin volgend jaar wordt afgesloten).</p>

Aantal beschutte werkplekken oud (SW)	<p>Eind juni zaten er 428 personen op grond van de SW op een beschutte werkplek. De verwachting is dat er aan het einde van het jaar rond de 415 a 430 mensen op grond van de SW op een beschutte werkplek zitten.</p> <p>Aan de ene kant zal er in de loop van dit jaar nog een aantal mensen uitstromen in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Aan de andere kant zal er ook een aantal mensen instromen vanuit begeleid werken/detacheringen. In de begroting 2016 gingen we nog uit van 400 mensen einde van het jaar.</p>
---------------------------------------	--

1	Programma: Werk en Inkomen	
1.2	Deelprogramma: Inkomen en armoedebestrijding	
	Beleidsveld: Uitkeringen	
% aanvragen dat binnen 8 weken is afgehandeld	<p>Jaardoel is 100%. Over de eerste 6 maanden bedroeg het percentage aanvragen dat binnen 8 weken is afgehandeld 91%. Dit is een lichte stijging ten opzichte van eind 2015 (89%).</p>	
	Beleidsveld: Armoede en minimabeleid	
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	<p>Het was de verwachting dat het aantal toegekende aanvragen voor de bijzondere bijstand stabiel zou blijven ten opzichte van 2015. Over het eerste half jaar zijn 3.541 aanvragen bijzondere bijstand toegekend. Vorig jaar lag het aantal verstrekkingen over deze periode wat lager. Wij verwachten een financieel nadeel op de bijzondere bijstand.</p>	
Waarvan in het kader van de witgoedregeling	<p>Het was de verwachting dat het aantal toegekende aanvragen voor de witgoedregeling stabiel zou blijven ten opzichte van vorig jaar. In de eerste helft van het jaar zijn er 405 aanvragen voor de witgoedregeling toegekend. Over heel 2015 waren dit er 767 (in 2014 641). Alhoewel het aantal verstrekkingen niet veel hoger ligt verwachten in 2016 wel meer uit te geven dan in 2015 (250.000 in 2016 t.o.v. 150.000 in 2015). Dit komt omdat er in 2016 meer nieuwe producten verstrekt worden in tegenstelling tot tweedehands producten.</p>	
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	<p>Het aantal deelnemers aan de collectiviteit is ten opzichte van 2015 gedaald met ongeveer 500. Dit is een daling van ongeveer 4%. Het was de verwachting dat dit stabiel zou blijven.</p>	
	Beleidsveld: Schuldhulpverlening	
Aantal aanmeldingen schuldhulpverlening	<p>In de begroting hebben we als doelstelling 2.100 aanmeldingen opgenomen. De stand van zaken t/m juli is 1.206. Op basis van het aantal aanmeldingen tot augustus 2016 verwachten we uit te komen op ongeveer 2.050 aanmeldingen. Hoewel het aantal aanmeldingen terugloopt zien we een toename van het aantal mensen dat toegelaten wordt tot een traject schuldhulpverlening in de backoffice. De oorzaak hiervan ligt in een daling van het aantal heraanmeldingen. We zien door samenwerking met de Wij-teams dat klanten beter voorbereid op een intakegesprek komen. En door op een andere wijze gegevens op te vragen van de burger proberen we de drempel</p>	

		<p>voor een traject schuldhulpverlening te verlagen en hoeven burgers niet meerdere keren terug te komen.</p> <p>Het eerste kwartaal is over het algemeen druk. De zomermaanden zijn tot nu toe minder druk. Bijsturing is (vooralsnog) niet nodig. Dit is wel het geval bij de aanmeldingen schuldhulpverlening eurocoach. Ook in het tweede kwartaal van 2016 is er sprake van een toename van het aantal aanvragen met 30%. Momenteel zijn er 115 dossiers van jongeren in behandeling en staan er 25 jongeren in de wacht. Bij de begeleiding van jongeren met schulden door de eurocoach gaat het om erg intensieve trajecten. Preventie-activiteiten (zoals "Jouw schuld = jouw schuld" voor ROC's) en "Proefveld Onderwijs op maat" hebben een aanzuigende werking op de vraag om schuldhulp. Ook krijgen we veel verwijzingen vanuit de Wij-teams naar de eurocoach. Om de toenemende vraag te kunnen bedienen, heeft de GKB 1 fte eurocoach voor 40 dossiers nodig. In 2016 starten we met een tijdelijke uitbreiding van de formatie. Dit wordt gedekt uit incidentele middelen. In de begroting 2017 zullen we een voorstel doen voor extra formatie.</p>
	Aantal inschrijvingen schuldregeling	<p>In de begroting hebben we als doelstelling 400 inschrijvingen opgenomen. Tot en met juli zijn er 333 inschrijvingen geweest voor schuldregeling.</p> <p>Op basis van het aantal inschrijvingen schuldregeling tot augustus verwachten we uit te komen op tussen de 500 en 600 inschrijvingen. Het eerste kwartaal is over het algemeen een drukke periode, de zomermaanden zijn over het algemeen rustiger. Wel zal een aanmerkelijk deel van de dit jaar in te stromen budgetklanten doorstromen naar de schuldregeling. Er is sprake van een relevante afwijking van het geformuleerde jaardoel (400). Gelet op de toename van de afgelopen maanden en voor de opvang van de verwachte stijging van het aantal klanten in de schuldregeling in de komende maanden is een uitbreiding van formatie nodig met 0,5 tot 1 fte. In 2016 starten we met een tijdelijke uitbreiding van de formatie. Dit wordt gedekt uit incidentele middelen. In de begroting 2017 zullen we een voorstel doen voor extra formatie.</p>
	Aantal klanten in budgetbeheer	<p>Per 1 augustus is het aantal budgetklanten 2.424.</p> <p>Zoals in de VGR 2016-I al werd gesignaleerd is het gemiddeld aantal klanten dat instroomt sterk gestegen. Tot en met juli 2016 zijn al evenveel klanten ingestroomd als het hele jaar 2015. In begin van het jaar liepen de wachttijden op, maar we hebben met de inzet van extra middelen de wachttijden voor het opstarten van budgetbeheer kunnen terugdringen.</p> <p>Als gevolg van de sterk gestegen instroom verwachten we eind dit jaar uit te komen op meer dan 2.550 klanten in budgetbeheer. Met de blijvende toename van het aantal klanten die in budgetbeheer moet worden opgenomen is er een risico dat er vertraging van de start van budgetbeheer kan voordoen. Dit kan onnodige maatschappelijke kosten tot gevolg hebben,</p>

	<p>zoals huisuitzetting en maatschappelijke opvang.</p> <p>Net als in VGR 1 geven wij daarom aan dat voor de opvang van de stijging van het aantal budgetklanten de afgelopen maanden en de verwachte toename in de komende maanden voor langere tijd een uitbreiding van formatie nodig is met 1,5 tot 2 fte.</p> <p>Ook vanwege het feit dat van een groot deel van de klanten duidelijk is dat zij vanwege de complexiteit en multiproblems langere tijd aangewezen zullen zijn op budgetbeheer. Het betreft hier onder andere de hierboven genoemde eurocoach-jongeren en klanten bij wie er de noodzaak is om het budget stabiel te krijgen, maar nog geen schuldenregeling gestart kan worden (zgn. duurzame financiële dienstverlening). In 2016 starten we met een tijdelijke uitbreiding van de formatie. Dit wordt gedekt uit incidentele middelen. In de begroting 2017 zullen we een voorstel doen voor extra formatie.</p>
--	---

Financiële Toelichting

Programma 1. Werk en inkomen				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
01.1 Werk en activering	72.462	78.303	77.199	1.104
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	195.053	185.930	188.750	-2.820
Totaal lasten	267.515	264.233	265.949	-1.716
Baten				
01.1 Werk en activering	27.412	27.891	27.100	-791
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	177.238	154.753	154.753	0
Totaal baten	204.650	182.644	181.853	-791
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	10	10	10	0
Totaal Programma 1	-62.855	-81.579	-84.086	-2.507

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

1.1 Werk en activering

V 0,3 miljoen euro

Sociale werkvoorziening totaal (N 795 duizend euro saldo baten en lasten)
 - SW begeleid werken (Werk V 184 duizend euro baten)

De kosten van begeleid werken nemen met 184 duizend euro af door de terugloop van het aantal personen dat hieraan deelneemt (begroot 160 personen, stand per 1 juli 151 personen). Overigens is het wel zo dat als gevolg van deze krimp ook de subsidie daalt.

- Omzet SW (N 596 duizend euro saldo baten en lasten)

1. Detachering (N 410 duizend euro saldo baten en lasten)

De omzet uit detachering komt lager uit als gevolg van het dalende aantal personen dat is gedetacheerd (per 1 juli 717 personen). Voor de vergoeding van de begeleidingskosten voor afspraakbanen verwachten we uit te komen op 0,2 miljoen euro (op basis van gemiddeld 51 plaatsingen). Dit leidt samen tot een nadeel van 532 duizend euro. Een deel van dit nadeel wordt gecompenseerd doordat de directe kosten voor detachering 122 duizend euro meevallen.

2. SW-bedrijf (N 186 duizend euro saldo baten en lasten)

Voor het SW-bedrijf verwachten we een nadeel 238 duizend euro. Er is minder omzet dan begroot en de werksoorten leveren een lagere marge op dan verwacht. In de VGR 2016-I verwachtten wij nog dit nadeel op te vangen. De dynamiek in de vraagstelling van onze opdrachtgevers en het effect van de verhuizing van productielocaties dragen bij aan de beperkte mogelijkheid om omzetverlies gedurende het jaar in te lopen. De instroom van nieuw beschut blijft achter bij de verwachtingen, we werken daardoor met een lagere capaciteit dan begroot. Een deel van het verlies op omzet binnen het SW-bedrijf wordt gecompenseerd door lagere bedrijfsvoeringskosten (V 52 duizend euro).

- Subsidie SW (N 383 duizend euro baten)

In onze begroting hebben we een tekort opgenomen in verband met de subsidieverstrekking aan SW medewerkers. Wij gingen er van uit dat het Rijk hiervoor een aanvullende subsidie zou verstrekken op basis van een hoger aantal SW medewerkers. In de meicirculaire zijn de nieuwe cijfers voor 2016 bekend gemaakt en daaruit blijkt dat de aanvullende subsidie uitblijft en er dus een tekort ontstaat van 383 duizend euro.

Loonkostensubsidie afspraakbanen en nieuw beschut (V 800 duizend euro lasten)

In de begroting zijn we uitgegaan van gemiddeld 120 te verstrekken loonkostensubsidies voor een heel jaar. Halverwege 2016 hebben we 60 loonkostensubsidies verstrekt. In de tweede helft van 2016 verwachten we dat daar nog 40 bijkomen. Eind 2016 zitten we dan naar verwachting op ruim 100 geplaatste personen op een afspraakbaan of een nieuw beschutte baan. Daarmee valt 800 duizend euro vrij op dit budget.

Regionaal Werkbedrijf (V 235 duizend euro lasten)

De invoering van de Participatiewet brengt met zich mee dat we mensen met een arbeidsbeperking zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers aan het werk willen krijgen. Als 27 gemeenten van de arbeidsmarktregio Groningen zijn we verplicht daarvoor te komen tot de vorming van een regionaal Werkbedrijf. Hoe die banen tot stand komen en hoe de koppeling wordt gemaakt tussen banen en werkzoekenden wordt geregeld in het Werkbedrijf. Onder een Werkbedrijf verstaan we een bestuurlijk samenwerkingsverband van vertegenwoordigers van gemeenten, UWV, sociale partners (werkgevers organisaties) en vakbonden. De gelden voor de arbeidsmarktregio Groningen lopen via ons als centrumgemeente. De arbeidsmarktregio Groningen heeft in totaal 1 miljoen euro ontvangen voor de hele arbeidsmarktregio. Een deel van dit geld geven we conform de meerjarenbegroting uit in 2017.

Overige afwijkingen (V 60 duizend euro)

1.2 Inkomen en armoedebestrijding

N 2,8 miljoen euro

BUIG (N 1,1 miljoen euro lasten)

Op grond van het nader voorlopig budget verwachten wij een tekort van 2,7 miljoen euro op de BUIG. Echter, in verband met lokaal afwijkende ontwikkelingen wat betreft aantal bijstandsuitkeringen, de gemiddelde bijstandsuitkering en het aantal IOAW-ers brengen wij een aantal correcties op dit tekort aan van 3,4 miljoen euro nadelig. Na verwerking van deze correcties resulteert een tekort op het BUIG budget van 6,1 miljoen euro. Hiervan is 5,8 miljoen euro afgedekt via resultaatbestemming bij de jaarrekening 2015 ter dekking van een deel van het verwachte tekort op de BUIG in 2016. In deze VGR nemen we het verschil tussen het tekort op het BUIG budget en het al afgedekte deel, dus 0,3 miljoen euro als nadeel mee.

De oorzaak dat het aantal verwachte bijstandsuitkeringen in Groningen afwijkt van het aantal dat het Rijk voorspelt, is dat de rekenregel van het Rijk om het aantal uitkeringen in te schatten, kennelijk niet goed werkt. Meerdere gemeenten hebben dit probleem gesignaleerd.

Daarnaast zien we een nadeel van 0,8 miljoen euro omdat het aantal mensen dat wordt geplaatst op een afspraakbaan of een nieuw beschutte baan achter loopt op de doelstelling. Hierdoor stromen minder mensen uit de bijstand. Overigens valt dit nadeel weg tegen het voordeel op de verstrekte loonkostensubsidie dat we verantwoordt binnen het deelprogramma 1.1 Werk en activering.

Het bezwaar dat ons college heeft gemaakt tegen het voorlopige budget BUIG 2016 is afgewezen. Tegen deze beslissing van de staatssecretaris hebben we vlak voor de zomer beroep aangetekend met de mogelijkheid dit nader te onderbouwen. Onlangs is gebleken dat er geen bruikbaar juridisch argument is om het beroep succesvol voort te zetten. Een analyse die in de succesvolle beroepszaak van Utrecht tegen het budget 2015 is gebruikt, leidde voor Groningen niet tot een bruikbare uitkomst. Verder bleek dat de tijdelijke verruiming van het vangnet in 2016 in andere procedures die betrekking hadden op 2016 een belangrijk argument van de rechtbank was om bezwaren ongegrond te verklaren. We hebben daarom het beroep ingetrokken. De verruiming van het vangnet houdt in dat het maximale tekort over 2016 maximaal 30 euro per inwoner bedraagt. Onder voorwaarden kan de gemeente Groningen in aanmerking komen voor compensatie van een tekort dat dit bedrag (omgerekend 6 miljoen euro) overstijgt. Deze tegemoetkoming wordt uitgekeerd in 2018.

Bijzondere bijstand (N 2,1 miljoen euro lasten)

Op basis van een doorrekening van de cijfers t/m juni verwachten we evenals in VGR 2016-I een tekort van 1,4 miljoen euro. Daarnaast loopt de kredietverlening aan statushouders vanaf 1 juni 2016 via de bijzondere bijstand. Het COA bepaalt het aantal te huisvesten statushouders. Op basis van deze aantallen verwachten wij (bruto) 846 duizend euro aan kredieten te verstrekken via de bijzondere bijstand. Hiervan lossen statushouders een deel in 2016 af (141 duizend euro); het resterende deel ontvangen we in de komende drie jaar terug. Per saldo verwachten wij voor dit jaar een incidenteel nadeel hierdoor van 0,7 miljoen euro. De totale negatieve afwijking voor de bijzondere bijstand komt dan uit op 2,1 miljoen euro.

Besluitvorming met betrekking tot deze kredietverlening was rond na het opstellen van de VGR 2016-I.

Individuele studietoelage (V 0,4 miljoen euro lasten)

In het eerste halfjaar is er afgerond 12 duizend euro verstrekt aan individuele studietoelage. Als deze lijn doorzet in de rest van het jaar en we rekening houden met een bedrag voor uitvoeringskosten dan verwachten we een vrijval van 400 duizend euro. Door scholen aan te schrijven met informatie over de regeling, door advertenties in de Gezinsbode en informatie op de website brengen we de regeling onder de aandacht bij de mensen die er een beroep op kunnen doen.

Programma 2: Economie en werkgelegenheid

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

2	Programma: Economie en Werkgelegenheid	
2.2	Naam deelprogramma: Aantrekkelijke stad	
	Beleidsveld: Winkels buiten de binnenstad	
	In relatie tot de ontwikkelingen Sontplein een aantrekkelijke route naar binnenstad ontwerpen	Gezien alle ontwikkelingen in de Eemskanaalzone (Sontplein, Meerstad, Driebond en Binnenstad) wordt er in 2016 gewerkt aan een herijking van de visie op het EKZ-gebied, alvorens met de realisatie van de deelprojecten (zoals de fiets/wandelroute) te starten.

2	Programma: Economie en Werkgelegenheid	
2.2	Deelprogramma: Aantrekkelijke stad	
	Beleidsveld: Bevorderen toerisme	
	Brugbediening op afstand	In februari 2015 vond in de gemeente Zaandam een dodelijk incident plaats met een op afstand bedienbare brug. Naar aanleiding van het incident heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid in een rapport (28 januari 2016) geconcludeerd dat de gemeente "onvoldoende oog heeft gehad" voor met name de "menselijke component" van de veiligheid bij de op afstand bedienbare brug. Omdat in Nederland steeds meer bruggen op afstand worden bediend, benadrukt de Raad in het rapport dat de conclusies uit het onderzoek voor brugbeheerders in heel Nederland van belang zijn. Ook wij hebben in Groningen diverse bruggen die op afstand worden bediend. Wij inventariseren welke consequenties dit rapport heeft voor onze brugbediening. Onze inschatting is dat dit (financiële) consequenties zal hebben.

2	Programma: Economie en Werkgelegenheid	
2.3	Deelprogramma: Ruimte voor bedrijvigheid	
	Beleidsveld: Handelsrelaties met het buitenland bevorderen	
	30 Bedrijven uit de regio koppelen met buitenlandse bedrijven	Deze prestatie-indicator valt samen met het onderhouden van contacten met o.a. China en Duitsland. Aangezien we op het internationaliseringsdomein kampen met onderbezetting lopen we een risico ten aanzien van het behalen van deze 30 koppelingen. De afdeling zet in op focus en prioriteren. Dit betekent dat we de internationale contacten met China op een laag niveau insteken de komende tijd. Met de komst vanaf september 2016 van een coördinatiepunt internationalisering zal beter ingespeeld kunnen worden op nieuwe ontwikkelingen en bestuurlijke ambities. Focus blijft liggen op inhoudelijke doelstellingen en prioriteiten.

2	Programma: Economie en Werkgelegenheid	
2.3	Deelprogramma: Ruimte voor Bedrijvigheid	
	Beleidsveld: Bedrijvigheid breed stimuleren	
	Aantal bedrijfsbezoeken > 700	We hebben in de begroting 2016 aangegeven dat we meer dan 700 bedrijfsbezoeken willen realiseren in 2016. Door onderbezetting binnen de afdeling EZ is het niet zeker of we dit aantal gaan realiseren. Het tweede kwartaal 2016 hebben we gericht op het op orde brengen van de bezetting. Dat is gelukt. De tweede helft van het jaar gebruiken we voor zover mogelijk om een inhaalslag te maken.

Financiële Toelichting

Programma 2. Economie en werkgelegenheid				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
02.1 Groningen kennisstad	1.731	2.629	2.629	0
02.2 Binnenstad en toerisme	3.484	3.676	3.676	0
02.3 Ruimte voor bedrijvigheid	839	996	996	0
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	22.479	23.233	22.433	800
Totaal lasten	28.533	30.534	29.734	800
Baten				
02.1 Groningen kennisstad	6	507	507	0
02.2 Binnenstad en toerisme	937	988	988	0
02.3 Ruimte voor bedrijvigheid	0	34	34	0
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	8.206	9.210	11.210	2.000
Totaal baten	9.149	10.739	12.739	2.000
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.706	17.106	17.106	0
Totaal onttrekkingen	2.542	2.542	2.542	0
Totaal Programma 2	-18.548	-34.359	-31.559	2.800

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

2.4 Overig economie en werkgelegenheid

V 2.8 miljoen euro

Vrijval kapitaallasten Forum (V 0,8 miljoen euro lasten)

De kapitaallasten (rente en afschrijving) ten behoeve van het Forum vallen lager uit ten opzichte van de begroting, omdat door de noodzakelijke activiteiten voor het aardbevingsbestendig maken, het Forum pas later wordt opgeleverd en in gebruik wordt genomen.

Resultaat op verkoop gronden (V 2,0 miljoen euro baten)

Dit betreft een positief resultaat van in totaal 2 miljoen euro op de verkoop van gronden die niet in een grondexploitatie zijn opgenomen.

Programma 3: Onderwijs

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 3. Onderwijs				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
03.1 Onderwijskansen	18.946	21.800	21.866	-66
03.2 Voorkomen schooluitval	2.868	2.868	2.468	400
Totaal lasten	21.814	24.668	24.334	334
Baten				
03.1 Onderwijskansen	3.773	4.786	4.786	0
03.2 Voorkomen schooluitval	991	991	991	0
Totaal baten	4.764	5.777	5.777	0
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	741	741	741	0
Totaal onttrekkingen	1.014	2.459	2.459	0
Totaal Programma 3	-16.777	-17.173	-16.839	334

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

3.2 Voorkomen schooluitval

V 0,4 miljoen euro

Leerlingenvervoer (V 0,4 miljoen euro lasten)

De prognose is niet gewijzigd ten opzichte van VGR 2016-I. Zoals in het voorjaar al aan u gemeld zien we dat de oorzaken van dit voordeel zich ook in 2016 voordoen. De voornaamste oorzaak is dat wij in 2015 een nieuw, voordeliger contract hebben afgesloten. Daarnaast leiden de aanpassingen uit de Verordening Leerlingenvervoer 2014 tot lagere kosten, nu de overgangsbepalingen zijn uitgewerkt.

Vanaf het voorjaar 2016 zijn we de voorbereiding gestart van de aanbesteding van het publiek vervoer (vervoer sociale werkvoorziening, leerlingenvervoer, collectief Wmo-vervoer en kleinschalig openbaar vervoer). Dit doen we in samenwerking met de Groninger en Drentse gemeenten én de provincies Groningen en Drenthe.

We verwachten binnenkort een Plan van Aanpak te kunnen afronden waarover alle gemeenten eind oktober 2016 een besluit nemen. Instemming met dit Plan van aanpak betekent een verdere gezamenlijke uitwerking in een bestek. Vervolgens kan in het voorjaar van 2017 de daadwerkelijke aanbesteding plaatsvinden voor het publiek vervoer vanaf 2018.

Programma 4: Welzijn, gezondheid, zorg en Vernieuwing sociaal domein

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd en VSD				
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	Verwachte afwijking VGR 2016
Lasten				
04.1 Soc samenhang en leefbaarheid	116.274	116.064	116.487	-423
04.2 Preventie en zorg	43.498	44.363	45.733	-1.370
04.3 Integratie en emancipatie	2.028	2.109	2.109	0
04.4 Jeugd	29.807	30.457	30.457	0
04.5 Vernieuwing sociaal domein	55.275	56.205	57.662	-1.457
Totaal lasten	246.882	249.198	252.448	-3.250
Baten				
04.1 Soc samenhang en leefbaarheid	11.604	7.358	8.830	1.472
04.2 Preventie en zorg	17.003	17.186	19.186	2.000
04.3 Integratie en emancipatie	431	431	431	0
04.4 Jeugd	17.229	17.814	17.814	0
04.5 Vernieuwing sociaal domein	0	0	0	0
Totaal baten	46.267	42.789	46.261	3.472
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	2.913	4.813	4.813	0
Totaal onttrekkingen	1.315	1.692	1.692	0
Totaal Programma 4	-202.213	-209.530	-209.308	222

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

4.1 Sociale samenhang en leefbaarheid

V 1.049 duizend euro

Vervoers-, woon- en rolstoelvoorzieningen (V 186 duizend euro lasten)

Op individuele vervoersvoorzieningen verwachten we een nadeel van 381 duizend euro; dit wordt veroorzaakt doordat het aantal cliënten dat gebruik maakt van individuele vervoersvoorzieningen in het eerste halfjaar 2016 verder is gestegen. Deze zeer forse stijging heeft zich in het laatste kwartaal van vorig jaar ingezet. Hier tegenover staat dat het gebruik van collectief vervoer verder afneemt, waardoor een voordeel ontstaat van 210 duizend euro.

We zien een daling in het gebruik van rolstoelen en vooral woonvoorzieningen in het tweede halfjaar, echter minder groot als in het eerste kwartaal. De verwachting is dat we op deze voorzieningen 357 duizend euro overhouden.

Daarnaast is er sprake van andere, meer autonome ontwikkelingen, zoals de reeds enige jaren dalende vraag naar woonvoorzieningen. In dit stadium is het nog te vroeg hierover verdergaande conclusies te trekken.

Algemene voorziening huishoudelijke hulp (V 2,6 miljoen euro lasten)

Met ingang van 2016 is de verstrekking van lichte huishoudelijke hulp omgezet van een maatwerkvoorziening naar een algemene voorziening. Deze komt naast de algemene voorziening voor was- en strijkservice, die reeds in 2015 van start is gegaan. In de begroting is voor beide algemene voorzieningen samen 4,5 miljoen euro beschikbaar. Daarnaast is in 2015 en 2016 2,8 miljoen euro incidenteel beschikbaar in de vorm van HHT-gelden. Deze incidentele gelden zijn door de staatssecretaris vrijgemaakt om de gevolgen van de rijksbezuinigingen op de huishoudelijke hulp tijdelijk te verlichten. De algemene voorziening is zó ingericht, dat voldaan wordt aan de restricties die het Rijk aan die tijdelijke bijdrage stelde. Naar verwachting zullen de kosten in 2016 per saldo (rekening houdend met de bijdragen die burgers betalen) uitkomen op 4,7 miljoen euro, wat leidt tot een incidenteel positief resultaat van 2,6 miljoen euro t.o.v. van de begroting. Dit moet echter wel in samenhang gezien worden met een overschrijding van de kosten van maatwerk ZIN 18+ lichte ondersteuning. Bij het vaststellen van het budget voor de algemene voorziening, werd ervan uitgegaan dat iedereen die in 2015 HH1 (huishoudelijke hulp zonder regie) had zou overgaan naar de algemene voorziening. In de praktijk bleek dat de algemene voorziening toch niet in al die situaties volstond en hebben onder andere mensen met meer dan 3 uur HH1, alsnog een maatwerkvoorziening ontvangen. Hierdoor wordt in 2016 het maatwerkbudget voor lichte begeleiding met 0,7 miljoen overschreden (dit maakt onderdeel uit van het nadeel op in de post Wmo 18+ onder de Wmo begeleiding welke hieronder wordt toegelicht.. Het resultaat is dat alle burgers in Groningen de huishoudelijke ondersteuning krijgen die zij nodig hebben.

Wmo begeleiding (N 2,4 miljoen euro lasten)

ZIN 18+ (N 3,5 miljoen euro)

Sinds de zomer krijgen we steeds completer zicht op de verwachte uitgaven voor Wmo zorg in natura (ZIN) 18+. We zien aan de ene kant een stijgende indicatiewaarde (de som van het aantal cliënten en de zorgwaarde van de indicaties, beide nemen toe) ten opzichte van het eerste half jaar. Dat maakt duidelijk dat er op dit moment geen sprake is van een zichtbare substitutie of transformatie, wat gezien de fase waarin de inrichting van de WIJ-teams zich nu bevindt, niet verrassend is.

We hebben op grond van ontvangen en goedgekeurde facturen voor geleverde zorg, een extrapolatie gemaakt van het verzilveringspercentage van de afgegeven indicaties. Dat komt uit op 72%. Wij gaan er van uit dat dit verzilveringspercentage representatief is voor de indicaties waarvoor nog niet is gedeclareerd. Deze aanname brengt de nodige risico's met zich mee en wij zullen de komende maanden hier zorgvuldig op monitoren. Voor de goede orde: bij de VGR1 hadden we geen beeld van deze verzilvering en rekenden we met een percentage van 95%.

Bij toepassing van dit percentage verwachten we 16,8 miljoen als prognose van de kosten Wmo ZIN 18+. Dit leidt weliswaar tot een flinke verbetering van de prognose uit de VGR1, maar nog steeds tot een fors nadeel ten opzichte van de actuele begroting van 4,5 miljoen euro. Door het inzetten van intensiveringsmiddelen wordt het tekort verlaagd met 1,0 miljoen euro.

Subsidieverstrekkingsinstellingen (V 600 duizend euro)

Vanuit de zorgbudgetten hebben we middelen beschikbaar gesteld voor subsidieverstrekking aan instellingen die participeren binnen de WIJ-teams voor zowel de toegang als voor de algemene voorziening. We verwachten circa 600 duizend euro op een budget van 3,1 miljoen euro minder te besteden aan subsidies voor deze instellingen doordat pas eind 2016 alle WIJ-teams volledig operationeel zijn. Wij verantwoorden dit voordeel binnen dit deelprogramma.

PGB's (V 500 duizend euro)

Op grond van actuele gegevens vanuit de Sociale Verzekeringsbank kunnen we de indicatiewaarde en het verzilveringspercentage PGB's bijstellen naar respectievelijk 7 miljoen en 90%, waardoor een verwacht voordeel ontstaat van 500 duizend euro.

Eigen bijdrage WMO oude taken en begeleiding (V 472 duizend euro baten)

In 2015 bedroegen de baten uit eigen bijdrage voor deze taken 3,7 miljoen euro. Met name vanwege de omzetting van de maatwerkvoorziening huishoudelijke hulp in een algemene voorziening, werd in de begroting 2016 rekening gehouden met lagere baten, namelijk 2,5 miljoen euro. Ten opzichte van die begroting verwachten we 472 duizend euro meer aan baten. Hierbij hebben we rekening gehouden met het aantal cliënten dat in 2016 nog maatwerk huishoudelijke hulp krijgt en met het feit dat de kosten van voorzieningen waarover mensen in 2016 een eigen bijdrage betalen voor maatwerk, hoger zijn dan ten tijde van het overgangsrecht.

Regeling Chronisch zieken en gehandicapten (N 150 duizend euro lasten)

Gehandicapte inwoners of chronisch zieken die voor onevenredig hoge meerkosten komen te staan, kunnen bij de gemeente een aanvraag doen ter compensatie van deze kosten. Het totaal beschikbare bedrag voor de doelgroep in 2016 bedraagt 2,3 miljoen euro. Bij het vaststellen van 385 euro per cliënt is uitgegaan van een lichte stijging van de doelgroep die in 2015 een uitkering heeft ontvangen. In 2016 is echter gebleken dat een grote groep cliënten die tot de doelgroep behoren in 2015 niet zijn aangeschreven. We hebben deze groep alsnog aangeschreven en hebben van ongeveer een derde deel alsnog een aanmelding ontvangen. Daarmee neemt het in de VGR1 aangekondigde nadeel van 440 duizend euro af tot 150 duizend euro.

Uitvoeringskosten (N 1,0 miljoen euro lasten)

Vooruitlopend op en met de reorganisatie van de directie Maatschappelijk Ontwikkeling zijn veel vacatures beschikbaar gekomen. In veel gevallen zijn deze vacatures noodgedwongen met tijdelijk personeel ingevuld. In het begrotingskader zijn geen aanvullende middelen beschikbaar gekomen voor de dekking van de meerkosten als gevolg van tijdelijke inhuur. Wel is bij de jaarrekening 2015 een extra bedrag van 1,5 miljoen euro beschikbaar gesteld (toegevoegd aan de egaliseringsreserve VSD). Deze middelen zijn ingezet voor het dekken van extra kosten voor herindicaties en om de facturering van zorgaanbieders en databestanden op orde te brengen.

Ondanks deze extra middelen zien we met name bij de afdelingen Contractering, Uitvoering en Services en Toegang (WIJ) knelpunten ontstaan die om extra personele inzet vragen, zoals opleidingstrajecten en kennisoverdracht naar de WIJ-teams. Ook het aantal indicaties is gestegen.

Voor de uitvoering worden we in 2016 geconfronteerd met incidentele aanvullende lasten van 2,8 miljoen euro voor:

- herindicaties Jeugd ZIN en PGB (0,3 miljoen euro);
- restant herindicaties AWBZ 18+ (0,1 miljoen euro);
- facturering door zorgaanbieders en databestanden op orde brengen (1,2 miljoen euro);
- regiosecretaris hervorming langdurige zorg (0,1 miljoen euro);
- contractering: noodzakelijk extra formatie (0,3 miljoen euro);
- consulenten inzet Wmo (WIJ) (0,8 miljoen euro).

Hiervan wordt 1,5 miljoen euro afgedekt uit de resultaatbestemming van het rekeningresultaat 2015, waardoor nog 1 miljoen euro als nadelige afwijking resulteert. De implementatie van nieuwe zorg taken blijkt op zowel landelijk als gemeentelijk niveau complexer dan waar vooraf rekening mee is gehouden. Dit brengt extra uitvoeringskosten met zich mee.

Beschermd wonen (V 1,5 miljoen euro lasten)

De gemeente Groningen voert de centrumregeling beschermd wonen uit voor de regio in de vorm van een lichte Gemeenschappelijke Regeling. Het beschikbare budget voor beschermd wonen voor ZIN en PGB bedraagt 59,4 miljoen euro. Dit is inclusief het begrote bedrag aan eigen bijdragen van 2,9 miljoen euro. We verwachten in 2016 een bedrag van 4,6 miljoen euro over te houden op dit budget. De meicirculaire van het gemeentefonds heeft een positief effect van 3,4 miljoen euro waar eerder nog rekening was gehouden met een voordelig effect van 2,4 miljoen euro. Dit effect is het gevolg van het onderzoek naar het verdeelmodel. Daarnaast hebben we de verzilveringspercentages naar beneden kunnen bijstellen (ZIN 98%, PGB 90%) op grond van een extrapolatie van gefactureerde zorg en uitputting van de PGB-budgetten.

Reserve accres instellingen (geen afwijking)

Jaarlijks passen we de subsidiebudgetten aan voor loon- en prijsontwikkelingen. De systematiek die we hiervoor gebruiken werkt met een vertraging van 2 jaar (T-2). Dit betekent dat we het berekende accres van een begrotingsjaar eerst verrekenen met de egaliseringsreserve accresen, en dat het accres dat we verrekenen met het subsidiebudget gebaseerd is op de loon- en prijsontwikkeling van twee jaar terug.

In 2015 hebben we de loon- en prijscompensatie naar beneden bijgesteld met 905 duizend euro als gevolg van de korting op de pensioenafdracht. In 2016 is 105 duizend euro incidenteel toegekend om de reserve op 0 euro te laten uitkomen omdat een reserve volgens de begrotingsregels geen negatieve stand mag hebben. Daarmee hebben we besloten zeer scherp aan de wind te zeilen met deze reserve. Een negatieve nacalculatie over de jaren 2014, 2015 en 2016 gooit daarbij extra roet in het eten. Zonder extra aanvullende maatregelen hebben we ultimo 2016 daardoor onvoldoende middelen in de reserve accres instellingen om onze verplichtingen te voldoen. Het betreft een tekort van 300 duizend euro incidenteel. Dit tekort zal worden opgelost door een begrotingswijziging in het 3e kwartaal.

Overige afwijkingen (N 159 duizend euro lasten)

4.2 Preventie en zorg

V 630 duizend euro

Bed, Bad en Brood (geen afwijking)

Voor de opvang van uitgeprocedeerde asielzoekers, de bed-bad-en-brood-regeling, hebben wij subsidieafspraken gemaakt met Stichting INLIA over 2016. Uw raad is via collegebrieven hierover geïnformeerd. Wij hebben inmiddels aan de Stichting INLIA over de periode januari - september 2016 1,45 miljoen euro aan subsidie verstrekt voor de uitvoering van deze regeling. Ultimo 2016 zal deze subsidie oplopen naar ongeveer 2 miljoen euro. De VNG en het Rijk voeren nog overleg over een bestuursakkoord voor deze groep mensen voor 2016. In 2015 hebben we middelen ontvangen voor deze doelgroep.

Na een flinke periode van radiostilte zijn de gesprekken tussen VNG en het Rijk inmiddels weer opgestart. De uitkomst van deze gesprekken is nog ongewis, maar wij verwachten dat wij 100% compensatie ontvangen voor onze subsidieverstreking aan de Stichting INLIA. Wij houden u op de hoogte van de actuele ontwikkelingen op dit onderwerp en zullen bestuurlijke druk uitoefenen op zowel de VNG als het Rijk om tot de door ons gewenste overeenstemming te komen.

Maatschappelijke Opvang (V 430 duizend euro lasten)

Het budget voor Maatschappelijke Opvang wordt niet volledig benut. Wij adviseren om het voordeel op het reguliere budget voor Maatschappelijke Opvang van 430 duizend euro beschikbaar te houden om eventuele risico's uit het nog tot stand te komen bestuursakkoord ten aanzien van bed, bad en brood af te dekken.

Overige afwijkingen (V 200 duizend euro lasten)

Wij Teams (N 1,5 miljoen euro lasten)

Voor de ontwikkeling en implementatie van de WIJ-Teams hebben we tijdelijk een aantal projectleiders en ondersteuners aangesteld. Deze ondersteuningsstructuur richt zich op het vormgeven van de directe werkprocessen, waarvan we de extra kosten voor de jeugdhulp volgend jaar willen dekken via de RIGG. Daarnaast hebben we tijdelijk extra Wmo-consulenten aangetrokken. Deze consulenten zetten we in voor de uitvoering van de WMO toegang voor zowel de afronding van het proces herindicatie, het tijdelijk nog in stand houden van de stedelijke toegang en de overbrenging naar de WIJ-teams. Bij de resultaatbestemming 2015 heeft uw raad 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor de aanvullende dekking van de tijdelijke formatie, waarna een tekort van 1,4 miljoen euro resteert.

Als gevolg van aanvullende wensen van de WIJ-teams vallen de huisvestingskosten incidenteel 175 duizend euro hoger uit. Daarnaast hebben we extra investeringskosten in ICT infrastructuur om verschillende locaties aan te sluiten op Gronet. Het aantal WIJ-medewerkers die zijn voorzien van een mobiele telefoon en laptop valt eveneens hoger uit dan voorzien. Per saldo vallen hierdoor de ICT kosten 512 duizend euro hoger uit. Tot slot melden wij hier het voordeel in de WIJ begroting van 600 duizend euro: een deel van het beschikbaar gestelde budget (3,1 miljoen) voor het verlenen van begeleiding en hulp in de WIJ-teams door instellingen is nog niet ingezet. Dit komt door de gefaseerde uitrol van de Wij teams. Dit voordeel hebben we verantwoord binnen deelprogramma 4.1 Sociale samenhang en leefbaarheid.

Zorg Jeugd (geen afwijking)

Binnen de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG) hebben we afgesproken dat het totale budget voor 2016 bestaat uit de in de circulaire beschikbaar gestelde bedragen voor Jeugd, minus 7,5 % die de deelnemende gemeenten zelf voor innovatie, uitvoeringskosten e.d. mogen gebruiken. De kosten op het gebied van jeugd betreffen maatwerkvoorzieningen (ZIN en PGB) en algemene voorzieningen. De maatwerkvoorzieningen hebben we in RIGG-verband gezamenlijk ingekocht voor alle gemeenten. Verder voeren de gemeenten eigen beleid voor wat betreft de toegang tot zowel maatwerkvoorzieningen als tot algemene voorzieningen.

Vanwege specifieke kenmerken van de jeugdzorg hebben we voor 2016 en 2017 afgesproken afwijkingen tussen beschikbaar budget en uitgaven aan maatwerk- en algemene voorzieningen van de deelnemende gemeenten via de RIGG in solidariteit met elkaar te vereffenen. Wij hebben 3,3 miljoen euro voor de WIJ-teams beschikbaar als inzet voor algemene voorzieningen. De werkelijke besteding nemen we mee bij de afrekening in het kader van de RIGG. Voorwaarde van de RIGG is dat we inzichtelijk maken wat de met die inzet bereikte besparing op maatwerkvoorzieningen is geweest. Hoe we dit effect van de algemene voorzieningen monitoren, is dus van groot belang. Voor zover we het effect van de algemene voorzieningen op de maatwerkvoorziening niet voldoende kunnen aantonen, bestaat het risico dat we een deel van de kosten voor de algemene voorzieningen niet via de verrekening van de RIGG kunnen afwikkelen. Op dit moment verwachten we dat de RIGG in zijn totaliteit (ZIN, PGB en Algemene voorzieningen) binnen de begroting blijft.

Programma 5: Sport en bewegen

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

5	Programma: Sport en Bewegen	
	Deelprogramma: Extra beleid	
	Beleidsveld: Onderhoud Papiermolen	
	Vrijval Extra Beleid Papiermolen	De uitvoering van het project Papiermolen is deels afhankelijk van het seizoen en deels afhankelijk van de uitvoering Ringweg Zuid. Het jaar 2016 zal vooral in het teken staan van de voorbereiding en gedeeltelijke uitvoering. Gedeeltelijk omdat een deel van de werkzaamheden niet afhankelijk is van de uitvoering van de Ringweg Zuid. Door de gefaseerde aanpak zal niet het gehele krediet worden uitgeput en daarmee het benodigde kapitaallasten grotendeels vrijvallen in 2016.
	Beleidsveld: Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn	
	Vrijval Extra Beleid kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn	De realisatie van de kleedkamers zal pas in 2017 plaatsvinden. Daarom vallen de begrote kapitaallasten vrij. Er moeten eerst gesprekken plaatsvinden met de gebruikers op het Sportpark. Er zijn verschillende verenigingen met huisvestingsvragen, die moeten naast elkaar worden gelegd. Gesprekken staan gepland. Uitvoering niet eerder dan 2017.

Financiële Toelichting

Programma 5. Sport en bewegen				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
05.1 Sportieve infrastructuur	20.075	21.379	20.796	583
05.2 Deelname aan sport	1.011	1.013	1.011	2
Totaal lasten	21.086	22.392	21.807	585
Baten				
05.1 Sportieve infrastructuur	6.506	6.945	7.109	164
05.2 Deelname aan sport	40	40	40	0
Totaal baten	6.546	6.985	7.149	164
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	121	135	135	0
Totaal onttrekkingen	201	223	223	0
Totaal Programma 5	-14.460	-15.319	-14.570	749

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

5.1 Sportieve infrastructuur

V 747 duizend euro

Kapitaallasten (V 660 duizend euro lasten)

Zolang de bouw van het Sportcentrum Europapark niet is afgerond, vallen de bijbehorende budgetten voor kapitaallasten vrij.

Ook zien we een aantal reguliere vervangingsprojecten doorschuiven waardoor gereserveerde budgetten kapitaallasten vrijvallen. Het gaat onder andere om de projecten sporthal Europapark (onderdeel vervanging sporthal de Wijert), camping Stadspark (nieuw contract met pachter) en sportpark Stadspark (Velocitas). Het laatst genoemde project Stadspark schuift door in verband met de ontwikkelingen Zuidelijke Ringweg. Daarnaast zijn er ook twee projecten die we niet realiseren in 2016, waarvoor extra beleidsmiddelen beschikbaar zijn gesteld. Het gaat om de uitvoering van het project Papiermolen en de realisatie van de kleedkamers Corpus den Hoorn. Voor een nadere toelichting hierop verwijzen wij u naar het hoofdstuk afwijkingen in beleid van dit programma.

Overige afwijkingen (V 87 duizend euro lasten en baten)

Programma 6: Cultuur

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 6. Cultuur				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
06.1 Culturele infrastructuur	37.010	41.195	42.532	-1.337
06.2 Deelname aan cultuur	3.465	3.522	3.487	35
Totaal lasten	40.475	44.717	46.019	-1.302
Baten				
06.1 Culturele infrastructuur	9.047	9.478	11.100	1.622
06.2 Deelname aan cultuur	0	0	0	0
Totaal baten	9.047	9.478	11.100	1.622
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.456	1.456	1.456	0
Totaal onttrekkingen	2.065	2.527	2.527	0
Totaal Programma 6	-30.819	-34.168	-33.848	320

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

6.1 Culturele infrastructuur

V 285 duizend euro

Personeel (N 277 duizend euro lasten)

De Oosterpoort Stadsschouwburg (OPSB) heeft 0,9 miljoen euro vrijval door vacatureruimte op ambtelijke functies, maar daar staat ruim 1,2 miljoen euro aan kosten voor tijdelijk personeel tegenover. Ingehuurd personeel zetten we in om deze vacatureruimte te vullen en voor piekwerkzaamheden op het gebied van programmering, productie, ticketing, horeca en podiumtechniek. De inzet van tijdelijk personeel is gerelateerd aan onze programmering. Deze wordt, vooral bij de pop-markt, steeds grilliger, waardoor de voorspelbaarheid afneemt en er flexibeler gewerkt moet worden.

Programmering (V 445 duizend euro baten en lasten)

In 2015 hebben we de grilligheid van de popmarkt al ervaren: het toeren van bands kende plotseling een ander patroon, waardoor programmering lastig was en in veel kleinere mate naar Groningen te halen viel. In 2016 pakt deze grilligheid in ons voordeel uit: onze (pop)programmeurs waren in staat een goed voorjaar te programmeren. Het najaar 2016 zal minder goed zijn, maar nog steeds een positief resultaat opleveren. Samen met de constante programmering van theater en klassiek verwachten we daarom een goed resultaat op de totale programmering in 2016. Gezien de drukke maanden maart t/m mei zien we nu ten opzichte van VGR

2016-I een groter voordeel en verwachten we een incidenteel positief eindresultaat op de programmering in 2016.

Onderhoud (V 180 duizend euro lasten)

De (oude) gebouwen hebben jaarlijks veel onderhoud nodig. In 2016 kunnen deze kosten nog voor een deel worden gedekt uit het restant van de voorziening Groot Onderhoud. Het resterende tekort op onderhoud aan De Oosterpoort en de Stadsschouwburg bedraagt 100 duizend euro. In de zomer 2016 is de Stadsschouwburg verbouwd. Tijdens deze verbouwing is asbest geconstateerd, wat we niet hadden voorzien. De extra kosten voor de sanering worden ten laste gebracht van de post onvoorzien in het onderhoudsbudget. Het jaarlijks budget voor onderhoud is niet toereikend.

De kapitaallasten zullen in 2016 een voordeel opleveren. In de periode 2015 – 2017 worden veel investeringsprojecten uitgevoerd. Dat vindt vooral in de zomermaanden plaats, daardoor ontstaat er incidentele vrijval van 280 duizend euro op de begrote kapitaallasten.

Horeca (N 64 duizend euro baten en lasten)

De omzet bij de horeca is gekoppeld aan de programmering. Kenmerkend is dat de horeca bij zowel theater als klassiek een serviceartikel is en niet of weinig renderend. Bij popconcerten is de horeca daarentegen wel renderend. Omdat de popprogrammering in 2016 een goed jaar kent, verwachten we ook bij de horeca een gunstiger resultaat dan in VGR 2016-I vermeld (N 180 duizend euro).

Grand Theatre (geen afwijking)

De OPSB is gevraagd tijdelijk de totale exploitatie (programmering, marketing, bedrijfsvoering en onderhoud) van het Grand Theatre over te nemen. Voor de periode tot medio augustus 2016 (waarvan 5 maanden programmering) is door uw raad een budget van 328 duizend euro toegekend. De OPSB wist met zijn programmering in deze periode meer dan 11 duizend bezoekers te bereiken en het project binnen de budgettaire kaders af te sluiten. In het gehele seizoen 2015/2016 presenteerden we 177 voorstellingen, concerten en evenementen voor ruim 30 duizend bezoekers.

Programma 7: Verkeer

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

7	Programma: Verkeer	
7.1	Deelprogramma: Fiets	
	Beleidsveld: Fietsnetwerk	
	<p>1. Aanleg fietspad Noordelijke Ringweg</p> <p>2. Aanleg fietspad Pegasusstraat-Klaas de Vriezestraat</p> <p>3. Verbeteren en verlengen Slimme Routes naar Zernike Campus</p>	<p>Onze voornemens tot de aanleg van nieuwe fietspaden in Paddepoel en Selwerd en het verbeteren van de Slimme Routes naar Zernike zijn niet onopgemerkt gebleven. In overleg met de gemeenteraad is besloten meer tijd te nemen om de bewoners beter te betrekken bij de plannen. Daarvoor heeft een uitgebreid en intensief participatietraject plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot een vertraging van minimaal een halfjaar tot een jaar ten opzichte van de oorspronkelijke planning.</p> <p>Vanwege de gevoelheden rond de noodzakelijke bomenkap heeft dit project een halfjaar vertraging opgelopen.</p>

7	Programma: Verkeer	
7.2	Deelprogramma: Openbaar Vervoer	
	Beleidsveld: Spoor	
	Verbeteren spoorverbinding Groningen – Assen - Zwolle	Door een tekort aan voldoende gekwalificeerd personeel voor de geplande TreinVrijePeriode (TVP) van augustus 2016 heeft ProRail er voor gekozen om de werkzaamheden voor de pendel Assen-Groningen te verschuiven naar april 2017. De pendel gaat na deze werkzaamheden in april 2017 rijden.
	Beleidsveld: Bus	
	DRIS (Dynamische Reizigersinformatie) op bushaltes plaatsen	Het plaatsen van de nog resterende DRIS-panelen is afhankelijk van de oplevering van projecten. Zo is bijvoorbeeld oplevering van P+R Meerstad in 2017. Dit betekent dat niet alle resterende DRIS-panelen in 2016 geplaatst kunnen worden.

7	Programma: Verkeer	
7.3	Deelprogramma Auto	
	Beleidsveld: Regionale ontsluiting ringwegen	
	Opstarten verkenning ongelijkvloers maken Westelijke Ringweg	In bestuurlijke overleg met de Provincie is afgesproken om voorafgaand aan het opstarten van de verkenning een verdiepingsslag te doen naar de kansen, randvoorwaarden en bestuurlijke accenten voor relevante disciplines en beleidsvelden. Onderdeel hiervan is de toekomstige ontwikkelingen van de mobiliteit en de kansen die dit biedt voor de Westelijke Ringweg. Hiervoor willen we ook een inspiratiedag van de Provincie en Let's Gro gebruiken. Op basis van de verdiepingsslag zal eind dit jaar de opdracht (in de vorm van een uitvraag aan externe bureaus) worden geformuleerd, voor het opstellen van ruimtelijke scenario's en het bijbehorende participatieproces.
	Beleidsveld: Stedelijke hoofdstructuur en goederenvervoer	

	Maatregelen nemen ter verbetering van de autodoorstroming tijdens ombouw Zuidelijke ringweg (behorend bij de Netwerkanalyse)	In de VGR 2016-I is aangegeven dat de kruising Noordelijke Ringweg-Zonnelaan wordt meegenomen in het totaalplan Zernike. Het plan heeft vertraging opgelopen. Eind dit jaar moet het definitief ontwerp van de Zernikelaan klaar zijn. Dit vormt input voor de kruising en kunnen we deze verder gaan uitwerken. Vervolgens informeren we uw raad over de verschillende scenario's voor de kruising. Oorzaak: Vertraging in de Stuurgroep Zernike over de aanpak/financiering van de Zernikelaan.
--	--	--

7	Programma: Verkeer	
7.4	Deelprogramma Parkeren	
	Beleidsveld: Parkeerhandhaving	
	Handhaven parkeerregels	In het kader van digitalisering wordt in de tweede helft van 2016 een pilot gedaan met een scanvoertuig voor parkeerhandhaving. De pilot heeft als doel inzicht te geven in de mogelijkheden van de inzet van scanvoertuigen bij de huidige digitaliseringsgraad van de parkeerrechten. Op basis van de uitkomsten van deze proef wordt een besluit genomen over de mogelijke aanschaf van een scanvoertuig. De proef heeft mogelijk consequenties voor de inkomsten uit de handhaving op betaald parkeren in 2016.

7	Programma: Verkeer	
7.5	Deelprogramma Verkeersveiligheid	
	Beleidsveld: Verkeersveiligheid	
	Het project verkeersveiligheid kruising Prinsessenweg Wilhelminakade loopt vertraging op.	Het project moest worden ingepland in het werkpakket van projectmanagement. Inmiddels is een projectleider aangesteld en starten nu de voorbereidingen en de afstemming met de buurt en ondernemers. Uitvoering is gepland voor 2017.

Financiële Toelichting

Programma 7. Verkeer				
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	Verwachte afwijking VGR 2016
Lasten				
07.1 Fiets	1.407	1.997	1.997	0
07.2 Openbaar vervoer	1.159	1.159	1.159	0
07.3 Auto	650	1.420	1.420	0
07.4 Parkeren	13.233	13.334	13.334	0
07.5 Verkeersveiligheid	205	210	210	0
07.6 Overig verkeer	6.110	6.487	5.777	710
Totaal lasten	22.764	24.607	23.897	710
Baten				
07.1 Fiets	0	0	0	0
07.2 Openbaar vervoer	0	0	0	0
07.3 Auto	0	700	700	0
07.4 Parkeren	16.890	16.906	16.906	0
07.5 Verkeersveiligheid	0	0	0	0
07.6 Overig verkeer	1.511	1.511	1.511	0
Totaal baten	18.401	19.117	19.117	0
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	1.146	1.146	1.146	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal Programma 7	-5.509	-6.636	-5.926	710

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

7.6 Overige verkeer

V 710 duizend euro

Verkeer- & vervoersprojecten (V 710 duizend euro lasten)

De resultaten hebben betrekking op verkeer- en vervoersprojecten die reeds zijn geëindigd of op korte termijn eindigen.

Oostelijke ringweg (N 375 duizend euro)

Voor het project Oostelijke Ringweg constateren we dat bij de kredietaanvraag voor dit project in 2014 een fout is gemaakt. Door kosten (onterecht) twee maal ten laste te brengen van de BDU-subsidie is er destijds 700 duizend euro in plaats van 1,4 miljoen euro extra krediet aangevraagd. In het voorjaar van dit jaar is deze situatie aan het licht gekomen. Het gevolg is dat er nu onder aan de streep een tekort zal ontstaan. De huidige inschatting is dat het tekort uitkomt op ongeveer 375 duizend euro.

Langman (V 855 duizend euro)

De werkzaamheden rondom het Langman-project zijn nu echt afgerond. Daar waar in de nacalculatie van 2014 nog een aantal openstaande punten was genoemd, zijn deze niet langer actueel (plankosten worden niet meer gemaakt) of zijn kosten binnen ander een project meegenomen. Er is op dit moment een positief saldo van 855 duizend euro, dat mede is ontstaan door rentevoordelen.

Stationsvoorplein (V 230 duizend euro)

De werkzaamheden rondom het project Stationsvoorplein zijn in 2007/2008 afgerond. Het project omvatte de aanleg van het fietsbalkon. Door rente-op rentevoordelen is het beperkte bedrag voor nawerk dat destijds werd gereserveerd (en dus niet nodig is gebleken) opgelopen tot ongeveer 230 duizend euro positief.

Programma 8: Wonen

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

8.	Programma: Wonen	
8.2	Deelprogramma: Jongerenhuisvesting	
8.2.2	Beleidsveld: Kamerverhuurbeleid	
	Toevoegen van kwalitatief hoogwaardige jongerenhuisvesting	De doelstelling om 4.500 eenheden tot 2015 op te leveren is niet gehaald. Dit wordt veroorzaakt door de crisis en de rijksmaatregelen waardoor vooral het investeringsvermogen van de corporaties fors beperkt is. Dit leidt echter niet tot problemen op de kamerverhuurmarkt, omdat er voldoende kwantitatief aanbod is.
8.1	Deelprogramma: Gezinnen	
8.1.1	Beleidsveld: Bouwen in de uitleg	
	Realiseren van nieuwe woningen in bestaand stedelijk gebied en op uitleglocaties	Ook hier geldt dat de beperkte investeringsruimte van de corporaties er toe leidt dat er minder sociale huurwoningen dan voorheen worden gerealiseerd.
8.1.2	Beleidsveld: Bouwen in de bestaande stad	
	Risico's grondexploitaties en reserve grondzaken	De omvang van de risico's op 31 december 2015 bedraagt 177,4 miljoen euro. De meerjarenberekening per 31 december 2015 laat zien dat de verwachte omvang per 31 december 2016 ongeveer 185 miljoen euro zal zijn. Na 2016 zal de omvang licht stijgen naar circa 188 miljoen euro in 2017 en daarna dalen naar circa 186 miljoen euro in 2018. De verwachte omvang van de reserve grondzaken per 31 december 2016 is circa 54 miljoen euro en is onvoldoende om dit risico op te vangen. Het risico wordt opgevangen binnen het gemeentelijk weerstandsvermogen.
	Groninger Woonkwaliteit	Dit instrument wordt niet meer actief ingezet.
	Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO)	Er zijn initiatieven op het gebied van CPO die we ondersteunen, maar dit is geen 10% van de totale verwachte productie.
	Wijkperspectieven	Doordat het project NLA 2.0 is afgelopen, zijn de wijkperspectieven minder prominent geworden. In de prestatieafspraken met de corporaties zijn nieuwe afspraken gemaakt over het samenwerken in de wijken. De afstemming tussen de gebiedsprogramma's en de leefbaarheidsprogramma's van de corporaties moet nog plaatsvinden.

Financiële Toelichting

Programma 8. Wonen				
				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
08.1 Gezinnen	2.636	3.077	2.562	515
08.2 Jongerenhuisvesting	484	759	759	0
08.3 Bestaande wonen en zorg	31	31	31	0
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	3.106	5.039	4.889	150
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaarh	530	200	200	0
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	1.223	1.362	1.252	110
08.7 Overig wonen	10.219	13.468	13.318	150
Totaal lasten	18.229	23.936	23.011	925
Baten				
08.1 Gezinnen	460	460	825	365
08.2 Jongerenhuisvesting	96	96	5	-91
08.3 Bestaande wonen en zorg	31	31	58	27
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	262	2.410	2.410	0
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaarh	2	2	2	0
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	0	0	0	0
08.7 Overig wonen	7.778	7.832	9.005	1.173
Totaal baten	8.629	10.831	12.305	1.474
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	455	455	455	0
Totaal onttrekkingen	752	3.682	3.682	0
Totaal Programma 8	-9.303	-9.878	-7.479	2.399

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

8.1 Gezinnen

V 880 duizend euro

Extra beleidsmiddelen wonen (V 490 duizend euro lasten)

Als gevolg van een aantrekkelijke woningmarkt wordt in mindere mate een beroep gedaan op de stimuleringsmiddelen voor de woningmarkt en valt een deel van deze middelen vrij.

Vrijval kapitaallasten Warmtenet (V 25 duizend euro lasten)

Deze kapitaallasten zijn in 2016 nog niet nodig. In totaal gaat om 175 duizend euro op jaarbasis waarvan 25 duizend euro komt uit extra beleid Duurzame ontwikkeling /ambitie energieneutraal. Deze gelden kunnen in 2016 vrijvallen.

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (V 365 duizend euro baten)

We verwachten een voordelig administratief resultaat op het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting van 365 duizend euro. Dit administratieve resultaat wordt veroorzaakt door meer stortingen (middelen extra beleid voor leningen vastgoedverbetering en rente) dan onttrekkingen (beheervergoeding SVn) uit het fonds.

8.4 Kwaliteit woningvoorraad

V 150 duizend euro

Vrijval kapitaallasten Warmtenet (V 150 duizend euro lasten)

Deze kapitaallasten zijn in 2016 nog niet nodig. In totaal gaat om 175 duizend euro op jaarbasis waarvan 150 duizend euro komt uit extra beleid Geothermie. Deze gelden kunnen in 2016 vrijvallen.

8.7 Overig Wonen

V 1,3 miljoen euro

Bouwleges (V 1,2 miljoen euro baten)

Het resultaat wordt veroorzaakt door de incidentele leges baten van grote projecten (leges baten meer dan 200 duizend euro). Tot en met peildatum augustus is reeds 5,1 miljoen euro gerealiseerd van de begrote opbrengst bouwleges van 6,1 miljoen euro. Voor de grote bouwprojecten is nog circa 2 miljoen euro leges opbrengsten gepland in 2016. Rekening houdend met een bandbreedte van 0,5 miljoen euro voor doorloop naar 2017 is voor de grote projecten nog 1,5 miljoen euro geraamd in de prognose 2016. Inclusief de kleinere projecten met leges opbrengst minder dan 200 duizend euro komt de totale prognose bouwleges uit op 7,4 miljoen euro. Ten opzichte van de begroting 2016 resulteert dit in een voordeel van afgerond 1,3 miljoen euro. Na aftrek van de bijdrage aan de voorziening IKB van 89 duizend euro is het geprognosticeerde resultaat 2016 afgerond 1,2 miljoen euro voordelig.

Overige afwijkingen (V 0,1 miljoen euro lasten)

Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

9	Programma: Kwaliteit van de leefomgeving	
9.1	Deelprogramma: Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	
	Beleidsveld: Schone en hele leefomgeving	
	Vervangen versleten voorzieningen in de openbare ruimte	We verwachten dat maximaal 70 % in 2016 gereed komt. Met name vervanging OV kabels en verharding vertraagt door de integrale aanpak met resp. nutsbedrijven en herinrichting (Diepenring). Uitvoering wordt afgerond in 2017.
	Stroever maken gele stenen in de binnenstad	We onderzoeken de mogelijkheid om in plaats van het opruwen van de bestaande steen, deze te vervangen door een nieuw type gele steen. Het zoeken naar deze nieuwe steen, die ook in de herinrichting zal worden gebruikt, neemt echter nog enige tijd in beslag.
	Onderzoek en uitvoering kinderboerderij Stadspark	Dierenverblijven en terrein worden gerenoveerd in 2016. Voor de uitvoering van het hoofdgebouw willen we eerst een goede afweging maken over een eventuele verplaatsing van het bezoekerscentrum NDE naar deze locatie. Afronding daarvan volgt in 2017.
	Beleidsveld: Riolering en water	
	Vervangen en herstellen riolen	Saneringsprojecten lopen vertraging op door inspraak- en bezwaarprocessen, meeliften door nutsbedrijven en langere voorbereidingstijd (oa Diepenring). Dit leidt niet tot inhoudelijke problemen, maar betekent wel dat projecten later worden uitgevoerd/ afgerond.

Financiële Toelichting

Programma 9. Kwaliteit van de leefomgeving				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
09.1 Ondh en beh openbare ruimte	53.362	54.850	54.378	472
09.2 Afvalinzameling en-verwerking	29.166	29.166	28.996	170
Totaal lasten	82.528	84.016	83.374	642
Baten				
09.1 Ondh en beh openbare ruimte	22.026	21.800	21.800	0
09.2 Afvalinzameling en-verwerking	34.753	34.753	34.753	0
Totaal baten	56.779	56.553	56.553	0
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	470	470	470	0
Totaal onttrekkingen	161	311	311	0
Totaal Programma 9	-26.058	-27.622	-26.980	642

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

9.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte

V 472 duizend euro

Extra beleid groot onderhoud kinderboerderijen (V 200 duizend euro lasten)

Dierenverblijven en terrein worden gerenoveerd in 2016. Voor de uitvoering van het hoofdgebouw willen we eerst een goede afweging maken over een eventuele verplaatsing van het bezoekerscentrum NDE naar deze locatie. Afronding daarvan volgt in 2017. Hierdoor wordt vrijval van extra beleid van 200 duizend euro voorzien.

Extra beleid gladheid gele stenen (V 140 duizend euro lasten)

We onderzoeken de mogelijkheid om in plaats van het opruwen van de bestaande steen, deze te vervangen door een nieuw type gele steen. Het zoeken naar deze nieuwe steen, die ook in de herinrichting zal worden gebruikt, neemt echter nog enige tijd in beslag. Daardoor valt in 2016 140 duizend euro vrij op het bedrag van incidenteel nieuw beleid van in totaal 170 duizend euro voor gladheid gele stenen. De 30 duizend euro wordt gebruikt om op basis van klachten en eigen metingen plaatselijk de bestaande gele stenen stroef te maken.

Bodemmiddelen (V 150 duizend euro lasten)

Als gevolg van vertraging in het project, "het ontwikkelen van een 3D model voor de ondergrond", valt een deel van het budget vrij in 2016.

Overige afwijkingen (N 18 duizend euro lasten)

Programma 10: Veiligheid

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 10. Veiligheid				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	5.222	4.235	4.275	-40
10.2 Jeugd en veiligheid	0	365	365	0
10.3 Integriteit en veiligheid	600	1.201	1.201	0
10.4 Fysieke veiligheid	16.693	17.202	16.777	425
Totaal lasten	22.515	23.003	22.618	385
Baten				
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	1.898	1.941	1.941	0
10.2 Jeugd en veiligheid	0	0	0	0
10.3 Integriteit en veiligheid	134	469	469	0
10.4 Fysieke veiligheid	1.805	1.805	1.805	0
Totaal baten	3.837	4.215	4.215	0
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal Programma 10	-18.678	-18.788	-18.403	385

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

10.4 Fysieke veiligheid

V 0,4 miljoen euro

Veiligheidsregio (V 0,4 miljoen euro lasten)

Door een herziening in het gemeentefonds wijzigt de bijdrage van de gemeente Groningen aan de Veiligheidsregio. Hierdoor daalt onze bijdrage met ruim 0,4 miljoen euro.

Programma 11: Stadhuis en Stadjer

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 11. Stadhuis en stadjer				Verwachte
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	afwijking VGR 2016
Lasten				
11.1 Publieke dienstverlening	16.840	15.857	15.661	196
11.2 Communicatie met de burgers	56	56	56	0
Totaal lasten	16.896	15.913	15.717	196
Baten				
11.1 Publieke dienstverlening	9.829	9.464	9.409	-55
11.2 Communicatie met de burgers	0	0	0	0
Totaal baten	9.829	9.464	9.409	-55
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	488	488	488	0
Totaal onttrekkingen	0	100	100	0
Totaal Programma 11	-7.555	-6.837	-6.696	141

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

Wij verwachten geen financiële afwijkingen groter dan 250 duizend euro binnen dit programma.

Programma 12: College en Raad

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 12. College en Raad				
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	Verwachte afwijking VGR 2016
Lasten				
12.1 College en Raad	14.135	-3.877	-7.088	3.211
12.2 Gebiedsgericht werken	0	5.470	4.979	491
Totaal lasten	14.135	1.593	-2.109	3.702
Baten				
12.1 College en Raad	8.506	2.410	1.254	-1.156
12.2 Gebiedsgericht werken	0	0	0	0
Totaal baten	8.506	2.410	1.254	-1.156
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	19.421	3.357	3.357	0
Totaal onttrekkingen	2.000	29.352	29.352	0
Totaal Programma 12	-23.050	26.812	29.358	2.546

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

12.1 College en Raad

V 2,1 miljoen euro

Nominale ontwikkelingen (V 1,3 miljoen euro lasten)

De nominale ontwikkelingen (loon- en prijsontwikkelingen) over 2016 stellen we naar de huidige inzichten neerwaarts bij. De nominale compensatie over 2016 bedraagt 2,2%. In de primitieve begroting 2016 gingen we uit van een nominale compensatie van 2,7%. Dit betekent een daling van 0,5%. Dit leidt tot een structureel voordeel van 1,2 miljoen euro vanaf 2016. De neerwaartse aanpassing wordt grotendeels verklaard doordat de loonkosten voor de gemeente per saldo met 0,56% dalen. Enerzijds gaan we op basis van de vastgestelde CAO 2016 – 1 mei 2017 uit van een hogere loonsverhoging van 0,26%. Anderzijds is er sprake van een verlaging van de sociale lasten. Deze verlaging volgt uit de afspraken gemaakt in het loonruimteakkoord 2015 om de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2016 te verlagen (en dit voordeel vervolgens om te zetten naar een salarisverhoging). Bij de berekening van dit percentage is rekening gehouden met de herstellpremie van 1% die het ABP vanaf 1 april 2016 doorvoert. Deze extra premie is nodig om de dekkingsgraad van het ABP te verbeteren.

De prijsmutatie van de materiele overheidsconsumptie - het percentage waarop we onze prijscompensatie baseren - is op basis van informatie vanuit het CPB over 2016 ten opzichte van de primitieve begroting verlaagd van 1,0% naar 0,7%.

Voor de jaarschijf 2015 is bij de begroting 2016 rekening gehouden met een benodigd percentage voor nominale compensatie van 0,77%. Op basis van de meest recente gegevens van het CPB over de prijsmutatie

stellen we dit percentage neerwaarts bij van 0,6% naar 0,3%. Dit levert een structureel voordeel op van 139 duizend euro.

Per saldo leiden bovenstaande ontwikkelingen tot een voordeel van 1,3 miljoen euro in 2016.

Regiospecifiek pakket (RSP), infrastructurele maatregelen (V 0,8 miljoen euro lasten)

De bijdragen van de gemeente voor het Regiospecifiek pakket (RSP) en het project Spoorzone zijn gebaseerd op prijspeil 2007/2008. Er zijn afspraken gemaakt over welk rentepercentage gehanteerd wordt voor de nog te vergoeden rente over de bijdragen.

Onze inschatting voor de rentevergoeding bijdrage RSP is 1,2 miljoen euro te hoog en onze inschatting voor de rentevergoeding bijdrage project Spoorzone is 0,4 miljoen euro te laag. Per saldo een verwacht resultaat van 0,8 miljoen euro.

Vrijval extra beleid bereikbaarheid (V 1,4 miljoen euro lasten)

In de begroting zijn extra beleidsmiddelen opgenomen voor bereikbaarheidsprojecten van structureel 1,4 miljoen euro. Hiervan is 1,0 miljoen gereserveerd voor kapitaallasten. Naar huidige inschattingen zijn deze dit jaar niet nodig. Het resterend bedrag van 0,4 miljoen euro wordt betrokken bij de dekking van de begroting 2017. Dit bedrag kan daarom in 2016 incidenteel vrijvallen.

Vrijval extra beleid ruil incidenteel/structureel (V 0,4 miljoen euro lasten)

In de begroting 2016 is rekening gehouden met structurele middelen in verband met de uitruil incidenteel geld voor structureel. Doordat in de begroting gerekend is met een rentepercentage wat hoger ligt dan het geldige rente omslag percentage, ontstaat vrijval. Daarnaast is er sprake van een volumevoordeel. Voor 2016 is deze vrijval berekend op 400 duizend euro.

Vrijval weglekbudget (V 0,7 miljoen euro lasten)

In de begroting 2010 is een structureel budget voor weglekeffecten opgenomen. Het budget is in 2010 bepaald op basis van een globale inschatting van de mate waarin de bezuinigingsmaatregelen zullen weglekken naar de gemeentelijke tarieven en dergelijke. Vanwege de globale inschatting en doordat een deel van de taakstellingen zijn geschrapt of vervangen verwachten we eind 2016 een restant budget van 0,7 miljoen euro. Dit restant budget is in de jaren 2017 tot en met 2019 structureel ingezet voor de weglek naar de gemeentelijke tarieven, projecten en derden van de bezuinigingen op de organisatie. Voor 2016 is daarmee sprake van een incidenteel voordeel van 0,7 miljoen euro.

Concernstelposten (N 1,5 miljoen euro lasten)

In 2016 zijn bij de opmaak van de rekening 2015 bij de concernstelposten nadelige effecten naar voren gekomen. Dit heeft ook een nadelig effect in 2016 van 1,5 miljoen euro. Binnenkort zal duidelijk zijn of dit mogelijk een structureel effect heeft.

Grenscorrectie Meerstad (N 0,2 miljoen euro lasten)

Voornameijk door aanvullende plankosten en ICT-kosten vallen de lasten voor de grenscorrectie Meerstad 0,2 miljoen euro hoger uit.

BTW (N 0,8 miljoen euro baten)

Wij verwachten voor dit jaar een incidenteel nadeel van 0,5 miljoen euro nadelig op het BTW-compensatiefonds. In de begroting was rekening gehouden met extra investeringen, met name in de riolering. In de realisatie blijkt het investeringsvolume dit jaar door vertraging daarbij achter te blijven. De vertraging ontstaat door inspraak- en bezwaarprocessen, meeliften door nutsbedrijven en langere voorbereidingstijd (Diepenring).

Daarnaast is er een incidenteel nadeel op BTW-suppletie van 0,3 miljoen euro. Wij hebben aan de belastingdienst aangegeven dat onze aangifte omzetbelasting en BTW-compensatiefonds moet worden

aangepast. Uit nacalculatie blijkt dat in 2015 ten opzichte van 2014 er procentueel meer fte's werkzaam zijn voor activiteiten waarbij de BTW kosten verhogend werkt.

12.2 Gebiedsgericht werken

V 0,5 miljoen euro

Tijdsduur in de besluitvorming en uitvoering van projecten (V 0,5 miljoen euro lasten)

Het programma Integraal Gebiedsgericht Werken 2016 is op 30 maart 2016 door de gemeenteraad vastgesteld. Dit gebiedsprogramma is door de gebiedsteams in samenwerking met de wijk opgesteld. Deels bevat het programma de wijkwethoudersbudgetten, deels is er sprake van geormerkte wijkprojecten. De wijkwethoudersbudgetten zijn o.a. bedoeld om buurt- en wijkinitiatieven te faciliteren en te ondersteunen. Vanaf initiatief (vraaggerichte insteek) tot uitvoering is sprake van een tijdsverloop dat zich op voorhand moeilijk laat inplannen. Dat geldt tevens voor de planvoorbereiding van de wijkgerichte projecten. Bij projecten die burgers raken is nu eenmaal sprake van te voeren planprocessen samen met wijkbewoners of belanghebbende partijen die de benodigde tijd vergen. Daadwerkelijke bestedingen in de zin van facturering vinden vaak later in de tijd plaats. Daarbij moet minimaal 50% van het werk dit jaar worden uitgevoerd en moet de totale verplichting helder zijn om daadwerkelijk als lasten in dit jaar mee nemen. Aldus leert de ervaring dat zich hierdoor tijdsvertraging in de verantwoording van middelen voordoet. We verwachten in 2016 1,5 miljoen euro nog niet te besteden. Het incidenteel extra beleid 2016 ad 1 miljoen euro wordt conform de richtlijnen overgeboekt naar de reserve extra beleid zodat het in 2017 kan worden besteed. Resteert een verwacht resultaat van 0,5 miljoen euro.

Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 13. Algemene inkomsten en post onvoorzien				
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	Verwachte afwijking VGR 2016
Lasten				
13.1 Algem. ink. & post onvoorzien	46.467	45.984	43.056	2.928
Totaal lasten	46.467	45.984	43.056	2.928
Baten				
13.1 Algem. ink. & post onvoorzien	556.662	558.557	558.808	251
Totaal baten	556.662	558.557	558.808	251
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0
Totaal Programma 13	510.195	512.573	515.752	3.179

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien

V 3,2 miljoen euro

Onroerende zaakbelasting (N 1,1 miljoen euro baten)

Op de opbrengst onroerend zaakbelasting (OZB) verwachten we een nadeel van 1,1 miljoen euro. De belangrijkste oorzaak voor de afwijking is de afwikkeling van bezwaarschriften tegen de WOZ-waarde van enkele grote objecten waaronder de twee Groningse ziekenhuizen. Na aanpassing van de landelijke taxatierichtlijnen moesten deze bezwaren deels gegrond verklaard worden. Daarnaast is de totale WOZ-waarde van de kantoorpanden, waaronder het gebouw van de DUO, in de stad lager uitgevallen dan ten tijde van de berekening van de tarieven in september 2015 werd voorzien. Omdat de taxatie van de kantoren op dat moment nog niet was afgerond, zijn er voor het niet getaxeerde deel aannames gedaan. Door een stijging van het aanbod en leegstand is de WOZ-waarde van de kantoren lager uitgevallen dan verwacht.

Logiesbelasting (V 240 duizend euro baten)

In 2016 zijn de aanslagen 2015 opgelegd. In 2015 zijn er meer overnachtingen geweest dan begroot. Hierdoor vertoont de logiesbelasting een meeropbrengst van 240 duizend euro.

Treasury (V 0,8 miljoen euro saldo lasten en baten)

Het verwachte resultaat van Treasury levert per saldo een voordeel op van 0,8 miljoen euro, 2,8 miljoen voordeel op de lasten en 2,0 miljoen nadeel op de baten. Door een deel van de lange vermogensbehoefte met

kort geld te financieren hebben we een rentevoordeel van netto 0,6 miljoen euro. Daarnaast hebben we naar verwachting, ten opzichte van de begrote omvang, 65 miljoen euro minder nodig aan lang vermogen. Dit levert per saldo een voordeel op van 0,2 miljoen euro.

Gemeentefonds (V 1,1 miljoen euro baten)

Het Gemeentefonds levert dit jaar een voordelig resultaat op 1,1 miljoen euro. Dit voordeel wordt als volgt verklaard:

Algemene uitkering 2015:

Uit de meicirculaire 2016 blijkt een positieve bijstelling van het accres 2015. Voor Groningen leidt dit tot een voordeel van 688 duizend euro. Daarnaast valt de integratie uitkering Wmo over 2015 77 duizend euro lager uit en valt de decentralisatie uitkering Maatschappelijke opvang over 2015 69 duizend euro lager uit. Beide mutaties worden verrekend met de sector en leiden hierdoor niet tot een concernresultaat.

Landelijke ontwikkelingen 2016:

Uit de meicirculaire 2016 blijkt dat de uitkeringsfactor structureel met 1 punt wordt verlaagd ten opzichte van de begroting 2016. Dit levert een nadeel op van 175 duizend euro.

Plaatselijke ontwikkelingen 2016:

De plaatselijke ontwikkelingen zijn geactualiseerd ten opzichte van de ramingen zoals die zijn opgenomen in de primitieve begroting 2016. Op basis van actuele informatie vanuit onder andere het CBS, de waarderingskamer en de jaarrekening 2015 zijn de standen van een groot aantal verdeelmaatstaven geactualiseerd. Deze actualisaties leiden per saldo tot een hogere uitkering van 625 duizend euro.

Dividend (V 0,8 miljoen euro baten)

Op de dividenduitkeringen valt voor 2016 een voordeel te noteren van 846 duizend euro. Van Enexis, de BNG en de CBL Escrow Fonds zijn vanwege hogere rendementen hogere dividenduitkeringen ontvangen dan geraamd. Dit voordeel bedraagt 411 duizend euro. Het voordeel op de teruggave van dividendbelasting over 2014 en 2015 bedraagt 435 duizend euro. Bij de invoering van de Vennootschapsbelasting in 2016 gingen wij er van uit dat we geen dividendbelasting meer zou mogen worden terugvragen. Uit een memorie van antwoord bij kamervragen hierover blijkt dat bij Enexis de dividendbelasting toch mag worden teruggevraagd.

Verkoop vennootschap (V 1,0 miljoen euro baten)

Bij de verkoop van Essent aan RWE in 2009 is overeengekomen om een deel van de verkoopprijs niet direct uit te betalen aan de verkopende aandeelhouders (waaronder de gemeente Groningen), maar te reserveren voor mogelijke claims van de koper, welke hun oorsprong hebben in het verleden voor de verkoop. Deze reservering heeft plaatsgevonden in een zogenaamde escrow, een soort geblokkeerde rekening, welke was ondergebracht bij een daarvoor opgerichte vennootschap, genaamd Verkoop Vennootschap B.V. Op 30 september 2015 was de claimtermijn voor RWE verstreken. RWE en genoemde B.V. zijn onlangs tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle claims.

De finale afwikkeling levert voor Groningen een incidenteel voordeel op van 1,0 miljoen euro.

Overige verschillen (V 0,4 miljoen euro saldo lasten en baten)

De overige afwijkingen bestaan uit diverse kleinere afwijkingen ten opzichte van de begroting.

Programma 14: Algemene ondersteuning

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

Wij verwachten op dit moment geen afwijkingen in de uitvoering van beleid binnen dit programma.

Financiële Toelichting

Programma 14. Algemene ondersteuning				
Deelprogramma	Primitieve begroting 2016	Actuele begroting 2016	Prognose VGR 16-2	Verwachte afwijking VGR 2016
Lasten				
14.1 Algemene ondersteuning	110.222	107.996	113.380	-5.384
Totaal lasten	110.222	107.996	113.380	-5.384
Baten				
14.1 Algemene ondersteuning	35.882	24.997	25.444	447
Totaal baten	35.882	24.997	25.444	447
Reserve mutaties				
Totaal toevoegingen	466	5.780	5.780	0
Totaal onttrekkingen	436	11.283	11.283	0
Totaal Programma 14	-74.370	-77.496	-82.433	-4.937

Toelichting van het verschil tussen de actuele begroting 2016 en de prognose 2016 (alleen bij verschillen in baten en lasten > 250 duizend euro).

14.1 Algemene Ondersteuning

N 4,9 miljoen euro

Invoering individueel keuzebudget (N 5,2 miljoen euro lasten)

Vanaf 1 januari 2017 wordt het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd. Hierdoor wordt de opgebouwde vakantietoeslag over de maanden juni t/m december 2016 in 2016 als loonkosten verantwoord. Dat betekent dat in 2017 niet 12 maar 19 maanden vakantietoeslag wordt uitbetaald. Dit leidt bij gemeenten tot een incidenteel tekort in 2016 omdat we daarvoor dit jaar een voorziening moeten treffen. Voor Groningen leidt dit bruto tot een incidentele last van 6,4 miljoen euro in 2016. Deze kosten kunnen deels op tarieven slaan (0,4 miljoen euro) en kunnen voor de GGD in rekening gebracht worden bij de Gemeenschappelijke Regeling Publieke Gezondheid & Zorg (0,8 miljoen euro).

Personeel (N 0,6 miljoen euro lasten en baten)

Dit bedrag bestaat uit vacature vrijval binnen het SSC door het niet direct invullen van vacatures vooruitlopend op een lagere capaciteitsvraag. De vacaturerimte leidt tot een voordelige afwijking van 1,7 miljoen euro voordelig. Daarnaast is er in verband met de voorgenomen outsourcing van ICT veel mobiliteit. Hierdoor ontstane vacaturerimte wordt veelal niet structureel ingevuld (1,4 miljoen euro voordelig). Het detacheren van vaste medewerkers levert nog een voordeel op van 0,3 miljoen euro.

Tegenover de lagere salarislasten bij SSC staan tijdelijk de hogere inhuurkosten ten gevolge van het tijdelijk nog opvullen van vacatures met externe inhuurkrachten. De inhuur die bekostigd is uit de vacature vrijval bedraagt 1,2 miljoen euro. Als gevolg van de voorgenomen outsourcing van ICT is er, om de continuïteit van de dienstverlening in de ICT sector te garanderen, voor 1,8 miljoen euro extra ingehuurd.

Het resultaat op de organisatiekosten bij de directie Stadsontwikkeling bedraagt naar verwachting 1 miljoen euro nadelig. Dit resultaat wordt in hoofdlijnen verklaard door een nadeel op werken derden, een tekort op dekking SSC-overhead en minder dekking uit ureninzet projecten en kostendekkende producten. Dit betreft meerdere programma's, waarbij een verdere verdeling van deze kosten over de programma's wordt uitgezocht.

Vorbereiding outsourcing ICT (V 0,6 miljoen lasten)

In 2016 is 1,6 miljoen euro gereserveerd voor voorbereiding outsourcing van ICT. Hiervan zal naar verwachting 0,6 miljoen niet in dit jaar worden uitgegeven. De belangrijkste oorzaak van de te verwachten vrijval is dat door een verschuiving in de start van de aan- en uitbesteding van generieke ICT de algehele planning opschuift en daarmee ook een deel van de kosten. Er zijn de nodige complexe vraagstukken beantwoord die van groot belang zijn voor een goed bestek. We hebben een marktconsultatie gedaan, maar er is ook onderzoek gedaan naar de aanbestedingsvorm en het duidelijk afbakenen van de scope van de opdracht. Ten slotte lijkt het besluitvormingsproces te optimistisch ingeschat. De extra voorbereidingstijd heeft onze aanpak en business case verder verfijnd en de kans op onverwachtse verrassingen is verkleind.

Kapitaallasten (V 0,4 miljoen euro lasten)

Als gevolg van incidenteel vrijval kapitaallasten van diverse gebouwen hebben wij hier een voordelig resultaat van 118 duizend euro. Daarnaast zijn in verband met de voorgenomen outsourcing van ICT investeringen in de ICT waar mogelijk uitgesteld. Dit levert een voordeel op van 281 duizend euro.

Beheerkosten (V 0,7 miljoen euro lasten)

Naar verwachting vallen een aantal beheerslasten goedkoper uit waardoor wij lagere lasten realiseren. Hieronder vallen onder andere schoonmaak, afvalverwerking en dergelijke. Gezien de diversiteit van deze posten was het ten tijde van de VGR-1 het te vroeg in het jaar om hier een prognose over af te geven.

Huisvesting Oosterboog (N 0,2 miljoen euro lasten)

De huurlasten van het gebouw aan de Oosterstraat zijn hoger dan het beschikbare budget.

Taakstelling vastgoed (N 0,5 miljoen euro lasten)

Eén van de incidentele maatregelen 2016 is de bezuiniging op vastgoed van 1,4 miljoen euro. Door verkoop van gebouwen en incidentele vrijval op budgetten voor onderhoud en aanpassing wordt deze taakstelling voor 947 duizend euro gerealiseerd. In VGR-1 gingen we nog uit van een aanvullende verkoopopbrengst van het pand aan de Van Oldebarneveltstraat. Naar verwachting wordt het pand in 2017 verkocht. Het pand is nu verhuurd aan de potentiële koper die de komende maanden gebruikt om de bestemming van het plan uit te werken. Wij hebben aangegeven daar graag aan mee te werken, omdat die plannen uitstekend passen bij onze ambitie voor die wijk.

Mismatch kosten SSC en uitname 'oude' diensten door reorganisatie (N 0,9 miljoen euro lasten)

Deze taakstelling komt voort vanuit 2015 en heeft te maken met het voortijdig uit de begroting halen van de lasten voor een aantal panden die betrekking hebben op de ontvlechting naar aanleiding van de reorganisatie. Hierdoor zijn er in de begroting van het SSC te lage kosten meegenomen. Bij VGR 2016-I was deze post niet bekend, deze is later naar voren gekomen.

Extra dienstverlening (V 0,7 miljoen euro lasten en baten)

Wij belasten kosten door aan de WIJ-teams, RIGG en Toegang conform gemaakte afspraken. Tegenover deze extra opbrengsten van 2,0 miljoen euro staan 1,3 miljoen euro aan extra lasten. Het voordeel van 0,7 miljoen euro wordt vooral veroorzaakt door efficiencylagen binnen het SSC.

Overige verschillen (V 0,1 miljoen euro lasten en baten)

PARAGRAFEN

Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken

Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers onder ons Coalitie Akkoord. We merken gaande het jaar dat we steeds beter in staat zijn om op basis van gelijkwaardigheid samen te werken met Stadjers en partijen in Stad: wijk- en buurtspecifiek, meer vanuit de burger, flexibel en waar mogelijk integraal. Daar dragen de wijkwethouders en de gebiedsteams (evenals de WIJ-teams) aan bij.

Het programma Integraal Gebiedsgericht Werken 2016 is op 30 maart 2016 door de gemeenteraad vastgesteld. Dit gebiedsprogramma is door de gebiedsteams in samenwerking met de wijk opgesteld. Deels bevat het programma de wijkwethoudersbudgetten, deels is er sprake van geormerkte wijkprojecten. Een breed scala aan initiatieven en activiteiten loopt. Diverse projectvoorstellen zijn inmiddels door de raad vastgesteld, kredieten beschikbaar gesteld en de uitvoering gestart.

De wijkwethoudersbudgetten zijn o.a. bedoeld om buurt- en wijkinitiatieven te faciliteren en te ondersteunen. Vanaf initiatief (vraaggerichte insteek) tot uitvoering is sprake van een tijdsverloop dat zich op voorhand moeilijk laat inplannen. Dat geldt tevens voor de planvoorbereiding van de wijkgerichte projecten. Bij gebiedsgericht werken is nou eenmaal sprake van te voeren planprocessen samen met wijkbewoners en partijen die de benodigde tijd vergen. Daadwerkelijke besteding in de zin van facturering vindt vaak later in de tijd plaats. Aldus leert de ervaring dat zich hierdoor tijdsvertragingen in de uitvoering en uitgaven van middelen voordoen.

Paragraaf 2: Duurzaamheid

De paragraaf duurzaamheid bestaat uit twee delen. Het eerste onderdeel gaat over duurzaamheid in ons reguliere beleid. Het tweede deel richt zich op het meerjarenprogramma 'Groningen geeft energie'.

Duurzaamheid in regulier beleid

In februari 2016 is er een programmaleider leefomgeving en duurzaamheid aangesteld. Duurzaamheid heeft daardoor in het regulier gemeentelijk beleid een vast aanspreekpunt gekregen en kan er steviger ingezet worden op dit thema.

Energieprogramma

In het afgelopen jaar is de *Routekaart Groningen energieneutraal 2035* ontwikkeld. Daartoe is een regionale scenariostudie uitgevoerd met het zogenoemde Energie Transitie Model. Deze studie is mede in het kader van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam uitgevoerd. De uitkomsten laten zien hoe de regionale economie kan overschakelen op duurzame bronnen en daarmee 95% CO₂-reductie kan bereiken. Deze uitkomsten vormen via de inspiratiedocumenten "Denkbeelden voor een Slimme Energiestad Groningen > Nordic City" en "De Nordic City, Energietransitie als aanjager voor de Next Economy in stad en regio Groningen" tevens input voor de nieuwe ruimtelijke structuurvisie van de stad. De energietransitie is daarmee ook voor het ruimtelijke en economische beleid een hoofdthema. Wij bespreken hierop gebaseerde vervolgvorstellen in september met de raad.

Tegelijk met de *Routekaart* is de *Energiemonitor* ontwikkeld. Deze was in juni 2016 gereed en is on-line gegaan. Hiermee is het mogelijk de voortgang van maatregelen op het gebied van energiebesparing en productie van duurzame energie doorlopend in beeld te houden. Geinventariseerd is welke plannen om te beginnen 21 belangrijke actoren in Groningen voor de komende jaren zelf hebben. De combinatie van Routekaart (als

perspectief) en de monitor zal de input zijn voor een gestructureerde dialoog met partners.

Wij hebben op 23 juni met deze actoren een intentieverklaring getekend om gezamenlijk de energietransitie te versnellen.

De gemeente voert de regie over het proces om met een groeiend aantal Groningse actoren gericht aan CO2-reducties te werken. De gemeente is daarbij ook één van de actoren en zal faciliterend optreden bij activiteiten van andere actoren.

De routekaart en de monitor zijn op 23 juni 2016 bestuurlijk gepresenteerd. Met de ondertekenaars van de intentieverklaring is afgesproken om een aantal thematische "tafels" te starten. Dit zijn resultaatgerichte overleggroepen om kansen op te pakken voor gezamenlijke initiatieven en uitvoering van concrete projecten.

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

2	Paragraaf: Duurzaamheid	
	Beleidsveld: programma Groningen geeft energie	
	uitvoering routekaart Groningen energieneutraal	Totstandkoming van de Routekaart (en energiemonitor) is succesvol verlopen. Behandeling in de raad in oktober. Reden voor signalering is dat vertaling van de perspectieven nodig is over grenzen van portefeuilles heen en in goede samenwerking met provincie en vele andere partners. Deze opgave vraagt een onverminderd grote inzet.

Paragraaf 9: Bedrijfsvoering

Toelichting op afwijkingen in de uitvoering van beleid

9	Paragraaf: Bedrijfsvoering	
	Personeel en organisatieontwikkeling	
	Onderwerp: Personeelsontwikkeling	
	Verzuim: het voortschrijdend jaargemiddelde per 1 juli is 6,7%	Het streefcijfer voor het verzuimpercentage is 5,6% Zaken die een rol spelen bij het hogere verzuimpercentage zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Effect van afronding van reorganisaties: het verzuimpercentage stijgt na afronding van een reorganisatie. • Fysieke problematiek in combinatie met hoge leeftijd • Kwaliteit en prioriteit van verzuimbegeleiding Acties: We zijn gestart met de introductie van een nieuwe aanpak. De methode "oplossingsgericht verzuimmanagement" wordt bij twee directies als pilot toegepast. Hierbij stellen we een hervattingsplan op en laten mensen eerder terugkeren op de werkvloer. Kern van deze methode is inzet op 'werk' als helende aanpak van ziekte. Ook werken we concernbreed met een verzuimcoach en worden leidinggevenden in het derde en vierde kwartaal getraind. De trainingen in de nieuwe aanpak werpen op zijn vroegst in de loop van 2016 hun vruchten af. Dan verwachten we ook een daling van het verzuimpercentage. Het streefcijfer van 5,6 % zal dit jaar echter niet worden bereikt.

9	Paragraaf: Bedrijfsvoering	
	Personeel en organisatieontwikkeling	
	Onderwerp: Personeelsontwikkeling	
	<p>Externe inhuur: De prognose voor het hele jaar komt uit op 13,8 %</p>	<p>Het streefcijfer voor de externe inhuur is 10 %. De stijging komt met name door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Extra inhuur door decentralisaties en vernieuwing sociaal domein. • Lopende en komende reorganisaties waar geen nieuw ambtelijk personeel voor wordt aangenomen. • Stijging bij inhuur van specialistische functies. <p>Door bij deze onderdelen extern in te huren lopen we minder risico op te grote verhoging van vaste formatie. Per saldo wordt de hogere externe inhuur financieel gedekt.</p>

9	Paragraaf: Bedrijfsvoering	
	Personeel en organisatieontwikkeling	
	Onderwerp: Outsourcen ICT	
	<p>De gewenste structurele besparing is geen 5 miljoen euro maar 4.5 en het duurt langer (oplopend tot 2022) voordat we dit bedrag hebben bereikt.</p>	<p>Het externe onderzoek (greenfield-analyse) is afgerond. De uitkomst van het onderzoek laat zien dat maximaal 4,5 miljoen gerealiseerd kan worden in 2022. De ondernemingsraad heeft ondertussen positief advies gegeven over de ontwikkelrichting van ICT. Begin juli 2016 heeft ons college besloten in te stemmen met de start van de reorganisatie van ICT en de totale financiële consequenties en de opgave voor de vervoljaren te betrekken bij de voorbereiding van de gemeentebegroting 2017.</p>

9	Paragraaf: Bedrijfsvoering	
	Personeel en organisatieontwikkeling	
	Onderwerp: Zaakgericht werken en digitalisering	
	<p>Oplevering ICT infrastructuur</p>	<p>Er is een vertraging van een jaar in de planning door uitloop van de oplevering van ICT-onderdelen door de vereniging Dimpact en door uitloop in onze eigen inrichting van techniek. De doelstelling om in 2016 de eerste helft van de dienstverlenende processen zaakgericht te ondersteunen, wordt niet gehaald.</p> <p>Maatregelen: we hebben ondertussen onze eigen inrichting van techniek gereed. We zetten druk op Dimpact om de ICT onderdelen op te leveren en passen de implementatie strategie aan zodat we in 2017 maximaal resultaat kunnen leveren.</p>

9	Paragraaf: Bedrijfsvoering	
	Overig	
	Onderwerp: Bezwaar en beroep	
	<p>Instroom 1ste helft 2016 : Maatschappelijk domein : 635 bezwaarschriften Er is (t.o.v. 1^e helft 2015) sprake van een lichte afname van het aantal Participatiewet bezwaren. Het aantal WMO bezwaren is ongeveer gelijk. Ruimtelijk domein : 256 bezwaarschriften, dit is geen afwijkende instroom.</p>	

Onderwerp: Bezwaar en beroep		
<p>Informele afdoening: In het 1ste halfjaar van 2016 is 44% van de bezwaarschriften informeel afgehandeld</p>		<p>Afgesproken resultaat is dat tenminste 50% van alle bezwaarschriften informeel wordt afgehandeld</p> <p>Ten opzichte van de eerste voortgangsrapportage is dit percentage gestegen van 41% naar 44%.</p> <p>Informeel afhandelen houdt in dat we proberen door middel van een gesprek, uitleg, evt. andere oplossingen of aanpassingen van het besluit tot een oplossing van het probleem/bezwaar komen. De ruimte voor deze aanpak is op dit moment in het sociaal domein kleiner, omdat mensen veel bestaande aanspraken kwijtraken (aan Persoons Gebonden Budget bijvoorbeeld). Ook is de wetgeving en ons beleid strenger geworden voor burger én gemeente.</p>
Onderwerp: Bezwaar en beroep		
<p>Tijdigheid: In het 1ste halfjaar van 2016 is 72 % van de bezwaarschriften binnen de wettelijke termijn afgehandeld</p>		<p>Op basis van de verwachte instroom van bezwaren en de resultaten tot nu toe is het doel om 85% binnen de termijn over heel 2016 af te handelen niet haalbaar. In het eerste half jaar is 72% van de bezwaarschriften binnen de wettelijke termijn afgehandeld.</p> <p>Oorzaak: De overgangsfase naar ambtelijk horen duurde langer dan verwacht: de wettelijke termijn in zaken waarin we ambtelijk horen, is korter. Ook was de instroom van bezwaren in het sociaal domein in (het vierde kwartaal) 2015 hoger dan verwacht waardoor we met een forse achterstand zijn begonnen.</p> <p>Maatregel: We kunnen met de ambtelijke afdoening van bezwaren (zonder inzet van de bezwaarcommissie) sneller beslissen. We hebben extra capaciteit ingezet op de bezwaarafhandeling in het maatschappelijk domein.</p> <p>Resultaat is dat het percentage bezwaarschriften binnen de termijn in de periode juli-augustus is gestegen tot boven de 80%. Daardoor verwachten we wel nog een stijging van het jaargemiddelde.</p>

Slot en nacalculaties

In 2016 worden de volgende slotcalculaties opgesteld:

Slotcalculaties	
n.v.t.	

In 2016 worden de volgende nacalculaties opgesteld:

Nacalculaties	
1. 4e kwartaal	Investering grote zaal Oosterpoort
2. 4e kwartaal	Tramlijn
3. December	Sanering riolering 2012
4. December	Fietspad Verbetering Hoogkerk
5. December	Doorstroming Martini ziekenhuis Boerhaave rotonde
6. December	30km zone Dorkwerd e.a.
7. December	Oostelijke Ringweg
8. December	Noordelijke Ringweg
9. December	Herhuisvesting Gotenburgweg

Geconstateerde onrechtmatigheden en voortgang IC-plan

Onrechtmatigheden

In het kader van de rechtmatigheid worden gedurende het jaar controles uitgevoerd. Doel is om vast te kunnen stellen dat de opzet, het bestaan en de werking van de procedures die de rechtmatigheid borgen aanwezig zijn en functioneren. Bij de jaarlijkse controle maakt de accountant gebruik van de uitgevoerde controles.

Het verkrijgen van een goedkeurende rechtmatigheidsverklaring bij de jaarrekening is gebonden aan toleranties. Uw raad wordt conform richtlijnen geïnformeerd over geconstateerde onrechtmatigheden. Op basis van de onderzoeken in het 1ste halfjaar 2016 verwachten we binnen de toleranties voor rechtmatigheid te blijven.

IC-plan 2016

De administratieve organisatie en de bijbehorende interne controle/beheersmaatregelen borgen dat de producten die de gemeente maakt en de diensten die de gemeente levert juist, tijdig en volledig tot stand komen. De afdeling Auditing voert jaarlijks verbijzonderde interne controles uit. Hiermee stelt zij vast of AO/IC-maatregelen in opzet voldoen, daadwerkelijk zijn geïmplementeerd en als laatste ook daadwerkelijk functioneren. De verbijzonderde controles zijn in een IC-plan opgenomen. Het IC-plan 2016 is in het 2de kwartaal vastgesteld. Uw raad is hierover op 28 april 2016 geïnformeerd. De uitvoering van het IC-plan is conform planning.

Voortgang van onderzoeken doeltreffendheid en doelmatigheid

Maatschappelijke kosten- en batenanalyse

We hebben een maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) uitgevoerd op gesubsidieerde activiteiten en overige vergelijkbare (niet-gesubsidieerde) activiteiten. De MKBA heeft het karakter van een effectiviteitsonderzoek en heeft zich gericht op activiteiten die al gedurende een langere periode worden uitgevoerd. De uitvoering van de MKBA heeft een iets langere doorlooptijd gevraagd dan vooraf gepland was. In het vierde kwartaal 2016 verwachten wij u te kunnen informeren over de resultaten en de gehanteerde aanpak.

Sociale teams

Bij VGR 2016-I is aangegeven dat het onderzoek is afgerond, maar dat de ontwikkelingen nog doorlopen. Daarom wordt, in opdracht van het college, gewerkt aan een voorstel over hoe we een vervolg kunnen geven aan MKBA-onderzoek gericht op de aanpak van onderdelen van het WIJ-team (met name de aanpak van multi problem huishoudens).

Bundeling gemeentelijk vastgoed

Het college heeft het inrichtingsdocument voor het Vastgoedbedrijf goedgekeurd en de brief aan de raad is vastgesteld. Er is een nieuwe directeur geworven en in september gestart. De komende periode gaan we het vastgoedbedrijf verder vorm geven met de betrokken collega's middels "organisch veranderen".

Oprichting Noordelijk Belastingkantoor

In juni hebben het college van burgemeester en wethouders en de algemene besturen van de drie noordelijke waterschappen besloten tot oprichting van een Noordelijk Belastingkantoor (NBK). Hierin worden de belastingtaken van waterschappen en gemeente gebundeld. Inmiddels loopt de ontwerp- en implementatiefase. Belangrijke activiteiten in deze fase zijn de aanbesteding van een belastingapplicatie en het plaatsingsproces. Na afronding van deze fase moet er een nieuwe organisatie staan met een geïntegreerde manier van werken onder aansturing en verantwoordelijkheid van één bestuur en één management. De planning is erop gericht dat het NBK in de periode juli 2017 - januari 2018 van start gaat. Begin 2018 worden voor het eerst gecombineerde belastingaanslagen van gemeente en waterschappen verstuurd. Andere gemeenten kunnen toetreden tot het NBK.

Update van risico's en ontwikkelingen

Een actueel overzicht van risico's en ontwikkelingen is opgenomen in de begroting 2017.

OVERIGE AANDACHTSPUNTEN

Aanbevelingen rekenkamercommissie

Verbonden partijen

De Rekenkamercommissie heeft begin 2014 een aantal aanbevelingen gedaan over de omgang met samenwerkingsrelaties, waaronder te rekenen verbonden partijen, inkooprelaties en subsidies. De aanbevelingen hadden vooral betrekking op de manier waarop de governance en het risicomanagement ten aanzien van verbonden partijen vorm wordt gegeven en de wijze waarop uw raad hierover geïnformeerd wil worden.

De aanbevelingen uit het rapport van de Rekenkamercommissie en de uitkomsten van de discussie in de raadscommissie Financiën en Veiligheid (oktober 2014) zijn verwerkt in de door uw raad vastgestelde Kadernota verbonden partijen 2015 (maart 2015). In deze Kadernota zijn de afspraken vastgelegd over hoe de gemeente Groningen met verbonden partijen om wil gaan. Het gaat hierbij om algemene afspraken over periodieke beoordeling van verbonden partijen en informatievoorziening over verbonden partijen. De informatievoorziening over verbonden partijen vindt zoveel mogelijk plaats via de paragraaf verbonden partijen in gemeentebegroting en -rekening. Voor alle verbonden partijen is een financiële bijsluiter opgesteld, waarin de belangrijkste informatie over de verbonden partij is opgenomen.

Daarnaast zijn in de Kadernota de afspraken die gelden bij het aangaan van nieuwe verbonden partijen en het beheer van bestaande verbonden partijen opgenomen en worden de rollen en bevoegdheden van ambtelijke organisatie, college en raad beschreven. In de afgelopen periode zijn we aan de slag gegaan met het implementeren/operationaliseren van de afspraken zoals die zijn vastgelegd in de Kadernota. Resultaat is dat de control op verbonden partijen is verbeterd. In de komende periode wordt er verder gewerkt aan het optimaliseren van de interne governance.

In de raadscommissie F&V op 14 oktober 2015 is besloten om in de komende periode onze governance op verbonden partijen nog verder te versterken volgens de afspraken uit de Kadernota. We willen daarbij vooral inzetten op die partijen waar we als gemeente de grootste belangen hebben. Onderscheid wordt gemaakt in een aantal basis afspraken over governance die gelden voor alle verbonden partijen en aanvullende governance afspraken die we hanteren voor de verbonden partijen waarbij de gemeentelijke financiële en/of bestuurlijke belangen groter zijn. Deze laatste verbonden partijen vallen in een zwaarder regime waar extra/aanvullende governance op van toepassing is. Hiervoor is een top tien lijst opgesteld.

Met de afspraken in de kadernota denken we een beter toezicht te kunnen houden op de verbonden partijen, waarbij we beter in staat zijn signalen in de organisatie tijdig op te vangen en met elkaar te combineren.

Energiebeleid

Op 27 mei 2015 heeft uw raad besloten om de aanbevelingen uit het rapport 'Groningen energieneutraal in 2035!' van de Rekenkamercommissie over te nemen en ons te verzoeken invulling te geven aan deze aanbevelingen.

Deze aanbevelingen zijn:

1. Stel duurzaamheid en energie centraal in een strategische visie op de toekomst van Groningen.
2. Realiseer een energie neutrale gemeente door opgaven gestuurd te werken. Stel de inhoudelijke opgaven centraal en creëer synergie door de inzet van mensen, taken en middelen zoveel mogelijk te koppelen aan meerdere doelen.

3. Pas goed portfoliomanagement toe. Zorg er zo voor dat Groningen systematisch toewerkt naar strategische doelen en dat voortgang, resultaten en doelmatigheid van projecten consequent gemonitord worden.
4. Bouw duurzame en slagvaardige publiek-private samenwerking op. Maak in de komende periode een slag van 'samen netwerken' naar 'samen bouwen' en het realiseren van concrete resultaten.

Update:

1. In het afgelopen jaar is de Routekaart Groningen energieneutraal 2035 ontwikkeld. Daartoe is een regionale scenariostudie uitgevoerd met het zogenoemde Energie Transitie Model. Deze studie is mede in het kader van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam uitgevoerd. De uitkomsten laten zien hoe de regionale economie kan overschakelen op duurzame bronnen en daarmee 95% CO₂-reductie kan bereiken. Deze uitkomsten vormen via de inspiratiedocumenten "Denkbeelden voor een Slimme Energiestad Groningen > Nordic City" en "De Nordic City, Energietransitie als aanjager voor de Next Economy in stad en regio Groningen" tevens input voor de nieuwe ruimtelijke structuurvisie van de stad. De energietransitie is daarmee ook voor het ruimtelijke en economische beleid een hoofdthema. Wij bespreken hierop gebaseerde vervolgvorstellen in september met de raad.
2. Tegelijk met de Routekaart is de Energiemonitor ontwikkeld. Deze is in juni 2016 gereed en on-line gegaan. Hiermee is het mogelijk de voortgang van maatregelen op het gebied van energiebesparing en productie van duurzame energie doorlopend in beeld te houden. Geïnterviewd is welke plannen om te beginnen 21 belangrijke actoren in Groningen voor de komende jaren zelf hebben. De combinatie van Routekaart (als perspectief) en de monitor zal de input zijn voor een gestructureerde dialoog met partners. Wij hebben op 23 juni met deze actoren een intentieverklaring getekend om gezamenlijk de energietransitie te versnellen.
3. Zie het vorige punt. De gemeente voert de regie over het proces om met een groeiend aantal Groningse actoren gericht aan CO₂-reducties te werken. De gemeente is daarbij ook één van de actoren en zal faciliterend optreden bij activiteiten van andere actoren.
4. De routekaart en de monitor zijn op 23 juni 2016 bestuurlijk gepresenteerd. Met de ondertekenaars van de intentieverklaring is afgesproken om een aantal thematische "tafels" te starten. Dit zijn resultaatgerichte overleggroepen om kansen op te pakken voor gezamenlijke initiatieven en uitvoering van concrete projecten.

Aanbevelingen van de accountant

Accountantsaanbevelingen worden gedaan naar aanleiding van de jaarlijkse interim-controle en de controle op de jaarrekening.

Niet alle bevindingen worden vermeld in het uiteindelijke controleverslag bij de jaarrekening. Dit heeft te maken met de door uw raad vastgestelde rapporteringstolerantie. Daarnaast worden de accountantsbevindingen die al zijn opgevolgd en afgemeld niet meer in dit document opgenomen. Om een snel inzicht in de voortgang van de adviezen te verschaffen, is de titel van het advies in kleur weergegeven. **Groen** staat voor afgehandelde adviezen, **geel** betekent dat afhandeling van het advies is gestart, **rood** houdt in dat de afhandeling van het advies nog niet is gestart.

De nieuwe en nog openstaande aanbevelingen van de accountant zijn de volgende:

SSC	Niet alle bestellingen lopen via de verplichtingenadministratie
Advies accountant	Wij hebben begrepen dat de ontwikkeling van handhavingsrapportages momenteel onderhanden is. Met deze handhavingsrapportages kunt u het gebruik van de inkoopmodule monitoren. Wij adviseren u om met behulp van de handhavingsrapportages gericht te analyseren waar binnen de organisatie de

	knelpunten zich voordoen en hier gericht actie op te ondernemen.
Managementreactie	Wij onderschrijven de bevinding van de accountant. Recentelijk hebben wij het inkoopproces onderzocht. Wij zijn reeds gestart met een aantal acties, die uit ons onderzoek voortvloeien, zoals de uitlijning van het inkoopbeleid en –proces. De nieuwe handhavingsrapportage is voor 1 januari 2016 klaar. Op basis daarvan monitoren wij periodiek het gebruik en treden wij gericht in contact met organisatieonderdelen die achterblijven en organiseren indien nodig centrale ondersteuning. Eveneens voor 1 januari wordt de algemene ondersteuning van het primaire proces in relatie tot bestellen en facturen verbeterd en – waar nodig- heringericht. Wat betreft een aantal andere aanbevelingen op het gebied van procesoptimalisatie, nieuwe inkoopmodules, stamgegevens en contractmanagement vindt voor 1 januari 2016 besluitvorming plaats over de planning.
Stand van zaken VGR 2016-2	De signaleringsrapportages worden maandelijks naar de directies verstuurd. Inmiddels zijn we met 33% van de directies in gesprek. In januari was het matchingspercentage 25%. En in juni 32%, een verbetering van 7%. Op de lange termijn streven we naar een matchingspercentage van 80%. Procesoptimalisatie loopt conform planning. D.m.v. leanbijekomsten zijn de eerste stappen naar een lean inkoopproces gezet. Niet waarde toevoegde activiteiten (o.a. dubbelingen) zijn/worden uit het proces gehaald. Ook het systeem en de module voor bestellen en contracten wordt lean opgepakt. De business case hiervoor wordt in het najaar 2016 verwacht.
Inkomsten- dienstverlening	UWV inschrijving blijft punt van aandacht
Advies accountant	Wij adviseren u om passende maatregelen te treffen om herhaling te voorkomen. Uit gesprekken met uw organisatie is gebleken dat dit punt onder de aandacht is, echter dat de gemeente Groningen wordt gehinderd door externe factoren. Gepland overleg tussen de gemeente Groningen en het UWV moet uitwijzen of dit probleem op korte termijn opgelost kan worden. In de tussentijd adviseren wij de gemeente Groningen na te gaan wat intern gedaan kan worden om dit onderwerp zo adequaat mogelijk te beheersen.
Aanvullende werkzaamheden	Wij verzoeken u vroegtijdig te beoordelen wat de totale omvang is van de bijstandsgerechtigden zonder geldige UWV-inschrijving in 2015, om zodoende de omvang van de financiële onrechtmatigheid voor de jaarrekening 2015 nauwkeurig te kunnen bepalen.
Managementreactie	Wij hebben de volgende beheersmaatregelen getroffen. Met het UWV is afgesproken at we maandelijks lijstwerk krijgen om herstelacties te bewerkstelligen. Maandelijks controleren wij de lijsten van het UWV, aangezien de automatische koppeling pas later dit jaar/ volgend jaar eerste kwartaal geëffectueerd wordt. Onlangs hebben we weer een overzicht gekregen waaruit acties voortvloeien. Deze pakken we op zodat we vroegtijdig kunnen constateren welke bijstandsgerechtigden zonder geldige UWV-inschrijving in ons systeem staan. Het UWV wordt centraal gestuurd als het gaat om ICT-aanpassingen. Het tempo van releases implementeren hangt af van factoren die door het UWV worden bepaald.
Stand van zaken VGR 2016-2	In de interim rapportage hebben wij geadviseerd om periodiek een geautomatiseerde check (query) te doen op het ingeschreven staan van alle cliënten. En de voortgang van de herstelacties bij het UWV te monitoren. Deze aanbeveling is inmiddels opgevolgd. Tweemaandelijks wordt er een geautomatiseerde check gedaan en eventuele omissies hersteld. In de controlemaanden oktober en november is in de steekproef het ontbreken van een UWV inschrijving één maal vastgesteld. Wij hebben afdoende beheersmaatregelen getroffen die in de praktijk hun werking hebben bewezen. Hiermee is deze bevinding afgedaan.
Inkomsten- dienstverlening	Financiële rechtmatigheidsfouten inkomstenverrekening uitkeringen

Advies accountant	Wij bevelen u aan om de regelgeving op het gebied van vrijlating en verrekening van inkomsten nogmaals extra onder de aandacht te brengen van de medewerkers.
Aanvullende werkzaamheden	Wij verzoeken u vroegtijdig te beoordelen wat de gevolgen zijn van de geconstateerde manco's in de interne beheersing voor de controle op de jaarrekening. Dit is mede afhankelijk van de uitkomsten van de verbijzonderde interne controle over het 2 ^{de} halfjaar. Wij gaan hierover graag vroegtijdig met u in gesprek.
Managementreactie	Wij brengen de regelgeving op dit gebied extra onder de aandacht van de medewerkers. Inmiddels zijn er al herstelacties geweest. Ook zullen we de kwaliteitsconsulenten op dit onderwerp inzetten. Op basis van de uitkomsten van de verbijzonderde interne controle over het 2 ^{de} halfjaar kunnen we de definitieve rechtmatigheid 2015 vaststellen.
Stand van zaken VGR 2016-2	In voorgaande rapportages is gewezen op het feit dat een behoorlijk aantal cliënten geen regelmatig contact heeft met de dienst. Hierdoor kunnen er (financiële) risico's ontstaan voor de dienst. Wel zijn in voorgaande jaren door de afdeling rechtshandhaving themagerichte onderzoeken verricht waardoor de risico's gedeeltelijk werden ingeperkt. Uiteraard is er ook voorheen bij alle klanten gehandhaafd op signalen van het inlichtingenbureau (o.a. witte inkomsten) en interne signalen van inkomstenmedewerkers en externe signalen van burgers en instanties. In 2015 is de afdeling handhaving gestart met een screening op de rechtmatigheid van de bijstandsuitkeringen. Concreet betekent dit dat door de gemeente extra rechtmatigheidsonderzoeken worden verricht ten aanzien van bijstandsonvangers met een hoog risico op fraude. Dit risico is beoordeeld voor alle bijstandsonvangers. Daarnaast is onderzocht of bijstandsonvangers mogelijk recht hebben op voorliggende voorzieningen. Tevens wordt in 2015/2016 contact gezocht met alle cliënten die geen traject volgen en waarmee de afgelopen twee jaar geen noemenswaardig contact is geweest. Doel hiervan is om in kaart te brengen welke mensen van deze groep arbeidspotentieel dan wel participatiepotentieel hebben. De risico's voor de gemeente worden beperkt doordat er projectmatig wordt gehandhaafd op thema's en klantgroepen met een hoger risicoprofiel.
SSC	Wachtwoordenbeleid CLEAR
Advies accountant	Wij onderschrijven uw voornemen voor het instellen van een stringenter wachtwoordenbeleid, conform uw informatiebeveiligingsbeleid, en bevelen u hierbij aan tenminste rekening te houden met de volgende eisen: <ul style="list-style-type: none"> • Minimaal aantal tekens • Bepaalde complexiteit (leestekens, cijfers) • Verval van wachtwoorden (na x-aantal dagen) • Afdwingen van wijzigen initieel wachtwoord
Managementreactie	De upgrade van CLEAR vindt plaats in november; het nieuwe wachtwoordenbeleid wordt voor eind 2015 doorgevoerd.
Stand van zaken VGR 2016-2	Eind januari 2016 zijn onze gebruikers overgestapt naar Clear.net. Een aantal medewerkers moet helaas een deel van zijn werkzaamheden nog doen in Clear Classic omdat nog niet alle functionaliteit in Clear.net zit. Wij hopen deze groep binnenkort geminimaliseerd te hebben. In Clear.net is een aantal regels m.b.t. wachtwoorden doorgevoerd (wachtwoord ongelijk aan gebruikersnaam, wachtwoord mag niet leeg zijn, wachtwoord bevat minimaal aantal posities, vervaltermijn wachtwoord instelbaar). In versie 9.6 welke na de zomer wordt opgeleverd zullen strengere regels verwerkt zijn. Met de 3 beheerders van Clear is afgesproken dat zij sterke wachtwoorden hanteren die aan de gestelde eisen voldoen.
SSC	Proces aanmaken, wijzigen of ontnemen van autorisaties verdient aandacht
Advies accountant	Onze aanbeveling van vorig jaar blijft grotendeels staan. Wij bevelen u nogmaals graag aan de bestaande procesbeschrijving rondom gebruikersbeheer kritisch te beoordelen en op korte termijn aan te vullen met een

	<p>proces voor uitdiensttreding. Binnen het proces is het van belang dat duidelijk beschreven is wie rechten heeft om (wijzigingen in) gebruiksaccountants aan te vragen, op welke wijze dit dient te gebeuren, over welke applicaties een gebruiker dient te beschikken en welke rechten een gebruiker nodig heeft. Wij willen u erop wijzen dat een juiste en tijdige registratie van autorisatiemutaties vanuit HR in de "kernregistratie mens en middelen" een goed startpunt kan zijn voor het verder communiceren van de mutaties.</p> <p>Voorts bevelen wij u aan zoals, ook door u is opgenomen in de procesbeschrijving, op vooraf vastgestelde momenten (bijvoorbeeld halfjaarlijks) een periodieke controle uit te voeren teneinde vast te stellen dat alle gebruikers nog terecht toegang hebben tot applicaties en beschikken over de juiste rechten.</p>
Managementreactie	<p>Wij hebben een door de accountant als goed beoordeeld concernbreed proces voor logische toegangsbeveiliging. Hierin staat het proces van wijzigen en ontnemen van autorisaties beschreven: wie rechten heeft om (wijzigingen in) gebruiksaccountants aan te vragen, op welke wijze dit dient te gebeuren, over welke applicaties een gebruiker dient te beschikken en welke rechten een gebruiker nodig heeft. Dit proces zal in 2015 verder geïmplementeerd worden bij een aantal kritische applicaties. Als onderdeel van dit proces is ook opgenomen dat de functioneel beheerder periodiek controles uitvoert om vast te stellen dat gebruikers nog terecht toegang hebben tot applicaties en beschikken over de juiste rechten.</p> <p>Het team Auditing voert in 2015 een verbijzonderde interne controle uit op de implementatie (werking) van het proces logische toegangsbeveiliging. Deze verbijzonderde controle is onderhanden.</p> <p>We hebben een 0-meting uitgevoerd t.a.v. de eisen rondom logische toegangsbeveiliging van de applicaties die als vertrouwelijk en geheim zijn geclassificeerd. Hiermee is inzichtelijk geworden hoever het proces nu conform de strengere eisen is geïmplementeerd. De benodigde verbeteringen worden via het speciale traject geïmplementeerd, waarmee het hele proces rondom autorisatievertrekking wordt vereenvoudigd. Dit traject is gestart en bestaat uit een aantal fasen. Fase 1, de implementatie van ondersteunende tooling, zal begin 2016 worden afgerond. In fase 2 zullen de benodigde autorisatiematrices worden afgerond. Aansluitend worden de activiteiten geborgd in de lijnorganisatie.</p>
Stand van zaken VGR 2016-2	<p>We zijn nu druk bezig met het introduceren van een digitale formulier voor het aanvragen van o.a. applicatierechten en werkplekvoorzieningen. Tooling gaat, i.v.m. de outsourcing niet lukken. We gaan het eerst intern organiseren. Het formulier is op de Kernregistratie Mensen en Middelen gemaakt dus dat wordt het startpunt. Het is de bedoeling dat het formulier uiterlijk oktober 2016 wordt gebruikt. Omdat dit formulier verplichte velden kent is de kans op fouten beperkt. Dit formulier gaat zowel voor instroom, doorstroom en uitstroom gelden.</p>
SSC	Beheerrechten CLEAR en SIMS onvoldoende beperkt
Advies accountant	<p>Wij bevelen u aan een inventarisatie uit te voeren van het aantal beheeraccounts en/of beheerrechten per applicatie, en vervolgens te bepalen welke functionaris deze rechten daadwerkelijk nodig heeft uit hoofde van zijn of haar functie. De uitkomst van deze inventarisatie kan worden opgenomen in een beleidsdocument evenals de autorisatiematrix.</p> <p>Wij bevelen u tevens aan periodiek een controle uit te voeren op (1) de juistheid en actualiteit van (beheer)accounts en (2) de uitgevoerde handelingen onder deze (beheer)accounts alsmede de geïdentificeerde niet persoonsgebonden accounts.</p>
Managementreactie	<p>Uw aanbevelingen voor genoemde applicaties zullen wij oppakken en op basis van de constatering passende maatregelen treffen. Wij zullen het advies om een periodieke controle uit te voeren op (1) de juistheid en actualiteit van (beheer)accounts en (2) de uitgevoerde handelingen onder deze (beheer)accounts alsmede de geïdentificeerde niet persoonsgebonden accounts oppakken en implementeren.</p>
Stand van zaken	Clear:

VGR 2016-2	<p>Er is inmiddels een beschrijving gereed van de wijze waarop de periodieke controles op de beheeraccounts van Clear worden uitgevoerd. Bij de uitvoering van de controle wordt inzichtelijk gemaakt welke beheerrechten met welke accounts worden uitgeoefend en hoe wordt gecontroleerd welke handelingen daarmee zijn uitgevoerd, en of de accounts juist en actueel zijn. We geven hiermee invulling (voor Clear) aan wat de accountant van ons heeft gevraagd: controle op de juistheid en actualiteit van de accounts en de uitgevoerde handelingen.</p> <p>Sims:</p> <p>Er is een traject opgestart om de functionaliteit van Sims te vervangen door DaFinci. In dit traject zal wederom goed gekeken worden naar de autorisaties (concreet: historie raadplegen en toegang/autorisaties in DaFinci). Het traject wordt in 2017 afgerond.</p>
SSC	Meerjarenonderhoudsplannen [Nieuw]
Advies accountant	Wij adviseren het vastgoedbedrijf van de gemeente de meerjarenonderhoudsplannen in de komende periode te actualiseren en indien noodzakelijk de voorziening groot onderhoud en de hiermee samenhangende dotatie in de begroting bij te stellen.
Managementreactie	We hebben het advies van de accountant ter harte genomen en hanteren sinds 2016 de volgende procesgang. Elk jaar worden de meerjarenonderhoudsplannen van alle panden geactualiseerd, zodat elk jaar in de maand november actuele gegevens beschikbaar zijn voor de onderhoudsplannen voor het jaar daarop. In november van elk jaar vindt een check plaats op de uit te voeren werkzaamheden in het komend jaar op basis van de geactualiseerde meerjarenonderhoudsplannen en de beschikbare middelen (lopende budgetten en voorzieningen). Medio november zullen dus geactualiseerde meerjarenonderhoudsplanningen beschikbaar zijn met de bijbehorende financiële toetsing
Stand van zaken VGR 2016-2	De meerjarenonderhoudsplannen met toetsing op budgetruimte zijn medio november beschikbaar.
SSC	Waardering langlopende leningen [Nieuw]
Advies accountant	Wij adviseren de gemeente derhalve een werkwijze te ontwikkelen, waarmee kan worden geborgd dat de waardering van de verstrekte langlopende leningen periodiek op een gestructureerde en uniforme wijze wordt getoetst, op basis van actuele financiële informatie. Daarnaast adviseren wij de gemeente de uitkomsten hiervan centraal vast te leggen, zodat de financiële gevolgen tijdig kunnen worden verwerkt in de tussentijdse voortgangsrapportages en de jaarrekening.
Managementreactie	Wij nemen de aanbeveling over en leggen daarbij een relatie met de reeds in gang gezette acties met betrekking tot "Risk alert".
Stand van zaken VGR 2016-2	Er is een start gemaakt met het ontwikkelen van een gestructureerde toets. Als dat kan gaat de voorkeur uit naar gezamenlijk met de externe financier optrekken. In de financieringsvoorstellen die nog naar het college aan wordt de risk alert systematiek expliciet benoemd.

Personeel

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de begrote formatie en het bijbehorende begrotingsbedrag, afgezet tegen de geprognosticeerde gemiddelde bezetting en de verwachte personele lasten voor 2016. De prognose voor 2016 is gebaseerd op de realisatie tot en met 30 juni 2016. Het betreft hier uitsluitend het ambtelijk personeel dat in vaste of tijdelijke dienst is, inclusief de begroting en verwachte realisatie van het programma "Van werk naar werk" en exclusief het bestuur, de raad, externe inhuur en WSW-personeel.

Bedragen x € 1.000

	Actuele begroting 2016		Prognose 2016		Verschil actuele begroting en prognose 2016	
	fte	€	fte	€	fte	€
Personeel vast en tijdelijk	3.033	200.730	2.774	188.008	257	12.722
Invoering IKB				5.200		-5.200

Verschil actuele begroting en prognose 2016.

In de actuele begroting en in de prognose 2016 zijn alle op dit moment bekende effecten op de salarissen en sociale lasten verwerkt. Te denken valt aan aanpassingen in de pensioenpremies en de cao-verhoging van de salarissen per 1 januari 2016. Verder is er rekening gehouden met incidentele en structurele vergoedingen die in 2016 zullen worden uitbetaald.

Het verschil tussen de actuele begroting en de prognose 2016 bestaat uit de vacatureruimte waaruit externe inhuur wordt gedekt.

Het bedrag "Invoering Individueel Keuze Budget (IKB)" is een nadeel dat ontstaat door een door de overheid ingevoerde systeemverandering, namelijk de invoering van het Individueel Keuze Budget. Hierdoor kunnen medewerkers in 2017 hun vakantiegeld over 2017 in dat jaar opnemen (12 maanden) plus de laatste 7 maanden over 2016. Dit laatste leidt tot een incidenteel nadeel in 2016.

Verzuim

Het verzuim in het tweede kwartaal is met 6,7% (voortschrijdend jaargemiddelde) exact gelijk aan dat van het eerste kwartaal. Zaken die hierbij een rol spelen:

- Effect van afronding van reorganisaties: het verzuimpercentage stijgt na afronding van een reorganisatie.
- Fysieke problematiek in combinatie met hoge leeftijd
- Kwaliteit en prioriteit van verzuimbegeleiding

We zijn gestart met de introductie van een nieuwe aanpak. De methodiek oplossingsgericht verzuimmanagement wordt bij twee directies als pilot toegepast. Kern van deze methodiek is inzet op 'werk' als helende aanpak van ziekte. Tevens wordt gemeentebreed gewerkt met een verzuimcoach en worden leidinggevenden in het derde en vierde kwartaal getraind. De trainingen in de nieuwe aanpak gaan op z'n vroegst in de loop van 2016 hun vruchten afwerpen. Dan zal, is de verwachting, ook het verzuimpercentage dalen. Het streefcijfer van 5,6 % zal dit jaar echter niet worden bereikt.

Programma Mobiliteit/Van Werk naar Werk

"Van Werk naar Werk" heeft in het eerste half jaar van 2016 49 medewerkers bemiddeld, die voor een deel voortvloeien uit de reorganisaties SSC, RCF, O2G2, GGD, Stadspas en voor een andere deel vanuit de "oude diensten" komen. Aan het eind van het tweede kwartaal van 2016 zijn 35 medewerkers tijdelijk geplaatst, 3 structureel geplaatst en 4 medewerkers zijn nog niet geplaatst. Daarnaast is 1 medewerker uit dienst gegaan. In het eerste half jaar van 2016 zijn er in totaal 191 vacatures aangemeld. Hiervan waren er 144 tijdelijk en 47 structureel.

Daarnaast oriënteerden circa 250 medewerkers zich via het Programma Mobiliteit / van Werk naar Werk op een andere baan en namen aan het eind van het tweede kwartaal, 19 collega's deel aan de pilot Interne mobiliteit.

Vanaf september 2015 is meer en meer energie gestoken in het algemene mobiliteitsvraagstuk. Veranderingen om ons heen en de impact daarvan op onze organisatie en medewerkers, maakten en maken het noodzakelijk om na te denken over wat de gewenste vernieuwing rondom mobiliteit zou kunnen en moeten zijn. Kansen in termen van persoonlijke ontwikkeling, verbreding van inzetbaarheid en daarmee ook in termen van flexibiliteit en de (eigen) toekomstbestendigheid spelen daar een rol.

De afgelopen maanden zijn diverse acties in gang gezet die deze noodzakelijke impuls ondersteunen. Zo is recentelijk het Matchpunt geïntroduceerd, heeft de lancering plaatsgevonden van de gemeentelijke loopbaanportal en wordt sinds kort gebruik gemaakt van een matchingssysteem dat aansluit bij onze behoeften (gebruik maken van interne talenten en verminderen inhuur).

Externe inhuur

Het streefcijfer voor de externe inhuur is 10 % van de totale loonsom. Dit komt overeen met een bedrag van ongeveer 20 miljoen euro. Zoals het er nu uitziet zal het totaal bedrag aan externe inhuur echter uitkomen op 26 miljoen euro, dit komt neer op 13,8%. Dit is ook hoger dan de prognose gemeld bij VGR-I

De oorzaken voor deze sterke stijging komt m.n.:

- Extra inhuur door decentralisaties, vernieuwing sociaal domein, hetgeen leidt tot extra, deels tijdelijke, taken in het kader van de WMO en Participatiewet
- Lopende en komende reorganisaties waar geen nieuw ambtelijk personeel voor wordt aangenomen.
- Stijging bij de zogeheten specialistische functies, mede door aantrekken van projecten in het ruimtelijk domein

Mede door bovenstaande ontwikkelingen zal het streefcijfer van 10 % dit jaar niet worden gehaald. Per saldo wordt de hogere externe inhuur financieel gedekt.

Eerder gedane toezeggingen

Stadstoezicht

Aan het College en raad is toegezegd dat via de reguliere P&C-cyclus wordt gerapporteerd over de voortgang van het Verbeterplan Stadstoezicht.

In het eerste jaar van het Verbeterplan Stadstoezicht lag de focus, op het 'leren verbeteren': het management en de medewerkers van Stadstoezicht moeten zich de veranderaanpak eigen maken. Het tweede jaar stond in het teken van de evaluatie hiervan. Dit jaar, het derde en daarmee het laatste jaar staat in het teken van afronding en 'borging'.

Bij de VGR-I 2016 hebben wij u geïnformeerd over de verbeteringen die al zijn doorgevoerd op het gebied van evenementen, de markt, toezicht en handhaving en onze bedrijfsvoering. Daarmee is Stadstoezicht beland in een fase waarin 'beheren en consolideren' de boventoon voeren.

Met name bij het havenwezen werken wij nog aan de goede borging van de processen door te investeren in opleiding van de brugoperators, protocollen en bedieningsinstructies te ontwikkelen en te investeren in opleiding van de brugoperators.

Zoals wij u ook bij de VGR-I hebben aangegeven, borgen wij in 2016 de doorgevoerde personele wijzigingen in het kader van het Verbeterplan Stadstoezicht met een reorganisatie. Tot op heden zijn deze wijzigingen tijdelijk ingevuld. Met de reorganisatie worden deze definitief. Wij ronden deze reorganisatie voor 1 januari 2017 af.

Treasury

Bij de behandeling van het Treasury Statuut 2014 - 2015 is de limiet voor nieuw aan te trekken langlopende leningen vervallen. Daarbij is een toezegging aan de Raad gedaan om tussentijds beter te informeren door gedetailleerde informatie in de reguliere planning en control documenten op te nemen over de verwachte omvang van de nieuw aan te trekken leningen en de werkelijk aangetrokken leningen.

De financieringsbehoefte is voor 2016 begroot op gemiddeld 149 miljoen euro. We verwachten in deze VGR een financieringsbehoefte van gemiddeld 84 miljoen euro. Hiervan financieren we naar verwachting 15 miljoen euro met nieuwe consolidatieleningen en 69 miljoen euro via korte mismatch benutting. Het volgende overzicht geeft inzicht in de omvang van de lange vermogenspositie:

	BGR 2016	VGR 2016-1	VGR 2016-2
<u>Financieringsbehoefte lang</u>			
Investerings voorgaande jaren	1.078	1.050	1.039
Investerings 2016	42	15	24
Te financieren (1)	1.120	1.065	1.063
<u>Financieringsmiddelen lang</u>			
Portefeuille langlopende leningen	754	738	738
Reserves en voorzieningen	217	241	241
Beschikbare financiering (2)	971	979	979
Saldo financiering lang (1-2)	149	86	84
Nieuwe langlopende leningen	149	20	15
Korte mismatchfinanciering	-	66	69

De lange vermogensbehoefte is naar verwachting 57 miljoen euro lager dan we hadden begroot. De belangrijkste oorzaak voor deze afwijking is de vertraging bij de ontwikkeling van het Forum en de uitkering die de NAM al heeft gedaan ten behoeve van de aardbevingsschade. Dit effect was niet in de begroting voorzien en zorgde ervoor dat er in het eerste kwartaal nauwelijks is geleend.

De beschikbare financieringsmiddelen zijn naar verwachting 8 miljoen euro hoger ten opzichte van de begroting. Er is ten opzichte van de begroting 65 miljoen euro minder nodig voor de lange financiering. Daarnaast financieren we naar verwachting 69 miljoen euro van de lange vermogensbehoefte met kort vermogen. Dit verklaart het verschil van 124 miljoen euro tussen de begrote omvang nieuwe leningen en de verwachte realisatie.

BEZUINIGINGEN

Wij informeren uw raad periodiek over de voortgang van de bezuinigingen. In deze rapportage presenteren we de stand van zaken van de jaarschijf 2016. Conform afspraak maken we hierbij geen onderscheid tussen de verschillende bezuinigingspakketten.

In de begroting 2016 zijn knelpunten opgenomen van In totaal 25,4 miljoen euro. Daarvan wordt via het meerjarenbeeld 9,6 miljoen euro opgelost. In de begroting 2016 zijn daarom aanvullende maatregelen c.q. dekkingsbronnen vastgesteld van 15,8 miljoen euro.

Uit voorgaande jaren resteerde bij de rekening 2015 nog een bezuinigingsopgave van 6,5 miljoen euro. Inclusief de bij voorgaande begrotingen vastgestelde bezuinigingen en een op te lossen tekort op het Shared Service Center voor de jaarschijf 2016 komt het totaalbedrag van de oude bezuinigingspakketten uit op 12,8 miljoen euro, te splitsen in 9,4 miljoen euro bezuiniging op de organisatie en 3,4 miljoen euro overige maatregelen.

De totale financiële opgave voor 2016 bedraagt daarmee 28,7 miljoen euro.

Prognose realisatie 2016 x € 1.000	Opgave 2016	Prognose realisatie	Dekking frictiebudget	Prognose
Maatregelen begroting 2016	15.833	15.380	0	-453
Overig oude bezuinigingspakketten	3.447	3.447	0	0
Tekort SSC inclusief bezuinigingen	9.403	2.308	7.791	696
Totaal te bezuinigen 2016	28.683	21.135	7.791	243

Van de totale opgave wordt volgens afspraken 7,8 miljoen euro gedekt uit de gereserveerde middelen voor frictiekosten. Na verrekening daarvan verwachten wij voor 2016 een incidenteel voordeel van 243 duizend euro. Dit voordeel wordt als volgt verklaard.

Afwijkingen	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictie	Prognose
Vastgoed	1.400	947		-453
Generatiepact	413	425		12
Taakstelling organisatie	4.218	261	3.957	-
Vrijval weglekbudget	-	684		684
Totaal				243

1. Eén van de incidentele maatregelen 2016 is de bezuiniging op vastgoed van 1,4 miljoen euro. Door verkoop van gebouwen en incidentele vrijval op budgetten voor onderhoud en aanpassing wordt deze taakstelling voor 947 duizend euro gerealiseerd. Dat betekent ten opzichte van VGR1 en in absolute zin een nadeel van 448 duizend euro. In VGR1 gingen we nog uit van een aanvullende verkoopopbrengst van het pand aan de Van Oldebarneveltstraat. Naar verwachting wordt het pand in 2017 verkocht. Het pand is nu verhuurd aan de potentiële koper die de komende maanden gebruikt om de bestemming van het plan uit te werken. Wij hebben aangegeven daar graag aan mee te werken, omdat die plannen uitstekend passen bij onze ambitie voor die wijk.
2. Het aantal deelnemers aan het generatiepact is voor 2016 conform verwachting. Van de opbrengst wordt de helft weer ingezet voor stadstalenten en de andere helft ingezet voor de bezuinigingen. Voor 2016 noteren wij een klein plusje.
3. In de begroting 2010 is een structureel budget voor wegleffecten opgenomen. Het budget is in 2010 bepaald op basis van een globale inschatting van de mate waarin de bezuinigingsmaatregelen zullen weglekken naar de gemeentelijke tarieven en dergelijke. Vanwege de globale inschatting en doordat een deel van de taakstellingen zijn geschrapt of vervangen verwachten we eind 2016 een restant budget van 684 duizend euro. Dit restant budget is in de jaren 2017 tot en met 2019 structureel ingezet voor de

weglek naar de gemeentelijke tarieven, projecten en derden van de bezuinigingen op de organisatie. Voor 2016 is daarmee sprake van een incidenteel voordeel van 684 duizend euro.

Dekkingsbronnen begroting 2016	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictie	Prognose
Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet	200	200		-
Actualisatie BUIG	5.000	5.000		-
Vrijval areaaluitbreiding	878	878		-
Inzet vrijval frictiebudget	1.500	1.500		-
Verg. proces en gerechtskosten in procedures WOZ-waarde	125	125		-
Korting accres instellingen	1.000	1.000		-
Vastgoed	1.400	947		-453
Beschermingsbewind	80	80		-
Vensterscholen	100	100		-
Frictie	500	500		-
SNN/onderuitputting EFRO	1.000	1.000		-
vrijval reserves (toevoeging WSV)	2.000	2.000		-
Skybox (uit EZ middelen)	50	50		-
Rechtmatigheid	2.000	2.000		-
Subtotaal	15.833	15.380	-	-453

Bezuiniging op de organisatie 2016	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictie	Prognose
Generatiepact	413	425		12
Compensatie bijdrage aan PG&Z	42	42		-
Correctie ruimte 7,6 miljoen afboekingsgeld	174	174		-
Opvang bedrijfsrisico's	500	500		-
Concernbezuinigingen	26	26		-
Extra opbrengst bezuiniging afschrijving	196	196		-
Taakstelling organisatie	4.218	261	3.957	-
Vrijval weglekbudget	-	684		684
Subtotaal	5.569	2.308	3.957	696

Overig oude bezuinigingspakketten	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictie	Prognose
Geen interne compensatie	2.004	2.004		-
Beleidsfunctie maatschappelijk domein	600	600		-
Diverse overige maatregelen	843	843		-
Subtotaal	3.447	3.447	-	-

Tekort Shared Service Center	Opgave 2016	Realisatie	Dekking frictie	Prognose
Taakstelling SSC 330 inclusief bezuinigingen	3.834	-	3.834	-
Subtotaal	3.834	-	3.834	-

Totaal	28.683	21.135	7.791	243
---------------	---------------	---------------	--------------	------------